

วารสารหาดใหญ่วิชาการ

ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2560

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจและการจัดการ นิติศาสตร์ และสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านการวิจัย และบทความวิชาการรูปแบบต่าง ๆ ของอาจารย์ และนักวิชาการทั่วไป
3. เพื่อเป็นสื่อกระตุ้นและสนับสนุนให้เกิดการวิจัย ค้นคว้า อย่างต่อเนื่อง

กำหนดเผยแพร่

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

เจ้าของ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

คณะที่ปรึกษา

อาจารย์ประณีต ดิษยะศริน
ศาสตราจารย์ดร.ไพศาล เหล่าสุวรรณ
ผศ.ดร.วิวัฒน์ ดิษยะศริน สัตยารักษ์
ดร.ธารพรรษ สัตยารักษ์

บรรณาธิการ

ผศ.ดร.กอแก้ว จันทร์กึ่งทอง

รองบรรณาธิการ

ดร.ขรรยง คชรัตน์

ประจำกองบรรณาธิการ

ศ.ดร.ธีระ เอกสมทราเมษฐ์	ม.สงขลานครินทร์
รศ.ดร.ขวัญกมล ดอนขวา	ม.เทคโนโลยีสุรนารี
รศ.ดร.สมบัติ เจริญจิระตระกูล	ม.สงขลานครินทร์
ผศ.ดร.บุญอริ ยี่หะ	ม.ราชภัฏสงขลา
ผศ.ดร.กฤษฎา กุณฑล	ม.ราชภัฏยะลา
ผศ.ดร.อนุ เจริญวงศ์ระยับ	ม.ราชภัฏพิบูลสงคราม
รศ.ดร.อาภรณ์ คีนาน	ม.บูรพา
รศ.ดร.ชมพูนุช โกสลากร เพิ่มพูนวิวัฒน์	ม.ศรีนครินทรวิโรฒ
ผศ.ดร.อนิวัช แก้วจำนงค์	ม.ทักษิณ
ผศ.ดร.นิคม นาคอ้าย	ม.ราชภัฏพิบูลสงคราม
รศ.ดร.รพีพรรณ สุวรรณัฐโชติ	ม.หาดใหญ่
รศ.ดร.วัน เดชพิชัย	ม.หาดใหญ่
รศ.ทักษิณ ประธาน	ม.หาดใหญ่
ผศ.ดร.ปกรณ ล้อมไธชิน	ม.หาดใหญ่
ดร.สิริลักษณ์ ทองพูน	ม.หาดใหญ่

บรรณาธิการฝ่ายบริหารจัดการ

อาจารย์สุชาดา สุวรรณษา

กองบรรณาธิการด้านภาษา

อาจารย์เอริก แกร์อัลสัน
อาจารย์ฮากิม สุคินปรีดา

กองจัดการธุรการ

นางสาวอริตรา พุกภัยากรณ์

ติดต่อสอบถาม ส่งบทความเพื่อลงตีพิมพ์ บรรณาธิการวารสารหาดใหญ่วิชาการ ศูนย์เผยแพร่ผลงานทางวิชาการ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110 E-mail: hu_apc@hu.ac.th

① บทความทุกเรื่องจะได้รับการตรวจสอบความถูกต้องทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ① ข้อความและบทความในวารสารหาดใหญ่วิชาการเป็นแนวคิดของผู้เขียน มิใช่เป็นความคิดเห็นของคณะผู้จัดทำ และมิใช่ความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ① กองบรรณาธิการไม่สงวนสิทธิ์การคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

วารสารหาดใหญ่วิชาการ

ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2560

สารบัญ

บทความวิจัย

การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร และความยั่งยืนในอาชีพของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่ง
ในจังหวัดตรัง

ปองเพชร ชาราสุข, สมยศ หุ่นหว้า, และ อภิญญา รัตนไชย.....125

กระบวนการพัฒนาพื้นที่การจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
ชายฝั่ง: กรณีศึกษา เขตอนุรักษ์หอยปะ ลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง

จตุรงค์ คงแก้ว, เยาวนิจ กิตติธรรกุล, และ ก้องเกียรติ กิตติวัฒนาวงศ์.....147

การสังเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์เชิงเส้นขององค์ประกอบเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพ
การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการ
ศึกษาขั้นพื้นฐาน

อดิพงษ์ สุขนาท, ประชุม รอดประเสริฐ, และ ไพรัตน์ วงษ์นาม.....165

บทความวิชาการ

วิถีครูกับการพัฒนากรอบความคิดศิษย์

เนตรนิยมาศ วรรณพยนต์.....185

เนี่ยะเรียด (นาคราช): มิติแห่งความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ชาติพันธุ์

สุริยา กลังฤทธิ์.....197

บทความรับเชิญ

บันทึกประสบการณ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก ด้วยกิจกรรมการสัมภาษณ์ชาวจีน ในรายวิชาภาษา
จีนขั้นต้น

ทัศน์ชนิต ทองแดง และ อัฐพร ชาญชยานนท์.....209

บทวิจารณ์หนังสือ

กลวิธีวางกลยุทธ์ เล่นให้ชนะในตลาดของคุณ

เกียรติชัย พันธุ์คง.....225

HATYAI ACADEMIC JOURNAL

Vol.15 No.2 July - December 2017

CONTENTS

Research Article

Strengthening Food Security and the Sustainability of Occupation for Artisanal Fishing Households in Trang Coastal Areas

Pongpachara Tarasook, Somyot Thungwa, and Apinya Ratanachai.....125

The Development Process of Marine and Coastal Resources Management Areas with the Participation of the Coastal Communities: a Case Study of Venus Shell Conservation Areas, Palian Basin, Trang Province

Chaturong Kongkeaw, Jawanit Kittitornkool, and Kongkiat Kittiwatanawong.....147

The Synthesis of a Linear Causal Relationship Model Affecting the Efficiency of Academic Affairs Administration in Large Secondary Schools under the Office of Basic Education Commission

Adipong Suknak, Prachoom Rodprasert, and Pairat Wong-nam.....165

Academic Article

Teacher's Approach and Development of Students' Mindset

Naidniyamart Wannapayun.....185

Naga: a Symbolic Dimension of Identical Relations

Suriya Klangrit.....197

Invited Article

An Experience Memorandum of Applying the Active Learning Method with a Chinese Interview Activity in Basic Chinese Course

Tattanit Tongdaeng and Athaporn Chanchayanon.....209

Book Review

กลวิธีวางกลยุทธ์ เล่นให้ชนะในตลาดของคุณ

เกียรติชัย พันธุ์คง.....225

การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร และความยั่งยืนในอาชีพของครัวเรือน ประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรัง

Strengthening Food Security and the Sustainability of Occupation for Artisanal Fishing Households in Trang Coastal Areas

ปองพชร ธาราสู้^{1*}, สมยศ ทุ่งหว้า¹, และ อภิญญา รัตนไชย¹

Pongpachara Tarasook^{1*}, Somyot Thungwa¹, and Apinya Ratanachai¹

Abstract

This research aimed to study factors that directly and indirectly influence the enhancement of food security and sustainability of occupation for artisanal fishing households in Trang coastal areas. The data were collected from the sample of 240 members of coastal artisanal fishing households in the districts of Sikao, Kantang, Had Samran, and Palian of Trang Province. The research instrument was a structured interview schedule and the data were analyzed by the use of factor analysis and step wise multiple regression analysis. The research findings reveal that the factors that have a direct affect on food security the most include accessibility, stability, utilization, and self-sufficiency dimensions, respectively. The accessibility dimension has an indirect effect on food security dimension through the utilization and stability dimensions. The utilization dimension has also served as an intervening variable that causes an indirect effect on food security in the self-sufficiency, accessibility and stability dimensions. The stability dimension has an indirect influence on food security through the utilization and accessibility dimensions. Strengthening food security can be achieved in two dimensions: 1) increasing consumption products prior to distributing them to their marketing channels and reducing debts in the accessibility dimension, and 2) managing land and human resources in the utilization dimension. Creating sustainability of occupation can be achieved in four

¹ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ต.คอหงส์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: kuntha_p@hotmail.com)

รับบทความวันที่ 3 พฤศจิกายน 2560 รับลงตีพิมพ์วันที่ 6 กันยายน 2560

dimensions: (1) increasing availability of fishing gears and reducing the travel distance for harvesting marine life in the accessibility dimension; (2) increasing fishing gear efficiency to the fishing needs in any season and responding to the coastal artisanal fishing households' requirements as suggested by the Fisheries Department through a participatory process in the stability dimension; (3) focusing on building the community's awareness for conservation of mangroves and marine resources and engaging the coastal artisanal fishing households to participate with the government sectors in designating the areas under protection and that for artificial reefs in the utilization dimension; and (4) fertilizing natural resources and reducing the portions of foods bought from markets or shops in the self-sufficiency dimension.

Keywords: Food security, sustainability of occupation, coastal artisanal fishing households

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร และความยั่งยืนในอาชีพของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรัง โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งที่อาศัยอยู่ในอำเภอสิเกา อำเภอกันตัง อำเภอหาดสำราญ และอำเภอปะเหลียน จำนวน 240 ครัวเรือน ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) และวิเคราะห์ความถดถอยพหุ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธี Stepwise ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความมั่นคงทางอาหารมากที่สุด คือ มิติการเข้าถึง มิติเสถียรภาพ มิติการใช้ประโยชน์ และมิติความพอเพียง ตามลำดับ โดยมิติการเข้าถึงมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความมั่นคงทางอาหารผ่านตัวแปรมิติการใช้ประโยชน์ และมิติเสถียรภาพ ส่วนมิติการใช้ประโยชน์เป็นตัวแปรต้นกลางที่ทำให้เกิดอิทธิพลทางอ้อมของมิติความพอเพียง มิติการเข้าถึง และมิติเสถียรภาพ ขณะที่มิติเสถียรภาพมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความมั่นคงทางอาหารผ่านตัวแปรมิติการใช้ประโยชน์ และมิติการเข้าถึง การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารทำได้ใน 2 มิติ คือ 1) การเพิ่มปริมาณผลผลิตเพื่อใช้ในการบริโภคก่อนนำไปจำหน่าย และการลดภาระหนี้สิน ในมิติการเข้าถึง 2) การจัดการทรัพยากรที่ดิน และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ในมิติการใช้ประโยชน์ การสร้างความยั่งยืนในอาชีพ ทำได้ทั้ง 4 มิติ คือ (1) การเพิ่มความพร้อมของเครื่องมือประมง รวมถึงการลดระยะทางในการจับสัตว์น้ำลงในมิติการเข้าถึง (2) การเพิ่มเครื่องมือประมงให้สามารถทำประมงได้ทุกฤดูกาล และการส่งเสริมของกรมประมงควรตอบสนองความต้องการของครัวเรือนประมงพื้นบ้านผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ในมิติเสถียรภาพ (3) ควรมุ่งเน้นความตระหนักรู้ของคนในชุมชนต่อทรัพยากรป่าชายเลนและทะเล ส่วนการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ต้องให้ครัวเรือนประมงพื้นบ้านมีส่วนร่วมกับภาครัฐในการกำหนดแนวปะการังเทียม ในมิติการใช้ประโยชน์ และ (4) การเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งลดสัดส่วนการซื้ออาหารจากตลาดและ/หรือร้านค้าลงในมิติความพอเพียง

คำสำคัญ: ความมั่นคงทางอาหาร, ความยั่งยืนในอาชีพ, ครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่ง

บทนำ

ความมั่นคงทางอาหารเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญที่สุดของมนุษยชาติ ไม่มีใครจะมีชีวิตที่ดีและสงบสุขได้ ถ้าพวกเขาไม่มีความมั่นคงเรื่องอาหาร (นวลโย วัฒนกุล, 2547) แต่สถานการณ์ความไม่มั่นคงทางอาหารของประเทศไทยเริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้น เพราะมีรายงานว่าคนไทย 10.7 ล้านคน ขาดสารอาหารทั้งที่ผลิตพอ เกษตรกร 7 ล้านคน ไร่ที่ทำกิน (กฤษฎา ศุภวรรณะกุล, 2555) ความขาดแคลนด้านอาหาร มีสาเหตุส่วนใหญ่มาจากประชากรขาดโอกาสที่จะเข้าถึงอาหาร เพราะปัญหาความยากจน การมีอาหารไม่เพียงพอต่อการบริโภค การกระจายอาหารไม่เป็นธรรม การมีอาหารบริโภคแต่ไม่ปลอดภัย (FAO, 2005; นวลโย วัฒนกุล, 2547) ดังนั้น การได้มาซึ่งอาหารที่มีโภชนาการ ปลอดภัย และเพียงพอ จึงเป็นภาระหน้าที่หลักของครอบครัวหรือครัวเรือน เนื่องจากครอบครัวเป็นหน่วยของสังคมที่สามารถอบรมสั่งสอนและปลูกฝังนิสัยการกินแคะกันในครอบครัว ให้เลือกบริโภคอาหารที่มีประโยชน์และมีคุณค่าทางโภชนาการได้ (หทัยกาญจน์ โสตรดี และ อัมพร จิมพลี, 2550)

การทำประมงเป็นอาชีพหนึ่งในภาคการเกษตรที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศ โดยเฉพาะครัวเรือนประมงพื้นบ้านที่เน้นการทำประมงในประเทศ มีจำนวนครัวเรือนร้อยละ 70 ของชาวประมงทั้งหมด ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้มีเพียงร้อยละ 30 (วสี ภูเต็มเกียรติ, 2555) ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการบริโภคภายในประเทศ (สำนักงานจังหวัดตรัง, 2552) ส่วนประมงพาณิชย์มีจำนวนครัวเรือน ร้อยละ 30 ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ ร้อยละ 70 ส่วนใหญ่เน้นการทำประมงเพื่อการส่งออก (วสี ภูเต็มเกียรติ, 2555) ข้อมูลนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรอย่าง

ชัดเจน อย่างไรก็ตาม ครัวเรือนประมงพื้นบ้านแม้จะจับสัตว์น้ำได้ในปริมาณน้อยกว่าครัวเรือนประมงเชิงพาณิชย์ แต่กลับเป็นหน่วยผลิตที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงด้านอาหารของชุมชนและประเทศ เพราะสัตว์น้ำที่จับได้มักจะมีราคาถูกกว่า ทำให้คนไทยมีอาหารทะเลที่มีคุณค่าทางโภชนาการมาบริโภค

จังหวัดตรังอยู่ในเขตประมง 5 มีจำนวนเรือประมงทั้งสิ้น 1,343 ลำ (กรมประมง, 2552) มีครัวเรือนประมงประมาณ 5,129 ครัวเรือน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2555) มีจำนวนเรือประมงที่ไม่มีเครื่องยนต์มากที่สุดถึง 563 ลำ (กรมประมง, 2552) และได้รับผลกระทบจากแผนพัฒนาประเทศที่เน้นการผลิตเพื่อการค้า มีการใช้เครื่องมือประมงประเภททำลายล้าง เช่น อวนรุน อวนลาก ทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว จังหวัดตรังจึงได้พยายามฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งให้กลับสู่ความอุดมสมบูรณ์ ส่งผลให้ในปี พ.ศ. 2552 มีพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มขึ้น 294,481.61 ไร่ มากเป็นอันดับ 3 ของประเทศ แต่ยังคงผลไม่ชัดเจนนัก อีกทั้งยังไม่เพียงพอกับความต้องการในการดำรงชีพของครัวเรือนประมง (สำนักงานจังหวัดตรัง, 2555; จิรพันธ์ หมวดจันทร์, 2555) และจากการสำรวจร้อยละคนจนและจำนวนคนจน ด้านรายจ่าย จำแนกตามสถานภาพเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2557) กลับพบว่า กลุ่มผู้ทำประมงป่าไม้ และบริการเกษตร ในปี พ.ศ. 2554 มีจำนวนคนจนต่อประชากรในกลุ่มสูงสุดถึงร้อยละ 39.68 ทำให้คนกลุ่มนี้ซึ่งรวมทั้งชาวประมงพื้นบ้าน ต้องกู้หนี้ยืมสินจากพ่อค้าในหมู่บ้าน นำมาใช้เพื่อซื้ออาหารบริโภค (องค์การความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟู

ทรัพยากรธรรมชาติอันดามัน, 2554) สะท้อนให้เห็นว่าครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งยังมีความเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงทางอาหาร

จากความสำคัญและสภาพปัญหาของประมงพื้นบ้านดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาว่า การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร และความยั่งยืนในอาชีพของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรัง ควรมีแนวทางอย่างไร และปัจจัยใดมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร และความยั่งยืนในอาชีพของครัวเรือน ซึ่งผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายของชุมชน และสำนักงานประมงจังหวัดตรังได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรัง

2. เพื่อเสนอแนวทางการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร และความยั่งยืนในอาชีพของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรัง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความมั่นคงทางอาหาร องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO, 2006) ได้ให้ความหมายของความมั่นคงทางอาหาร ประกอบด้วย 4 มิติ คือ

1.1 ความพอเพียง ความพอเพียงของปริมาณอาหารในคุณภาพที่เหมาะสม (FAO, 2006) ซึ่งอาจได้มาจากการผลิตภายในประเทศหรือการนำเข้า รวมถึงความช่วยเหลือทางอาหาร เพราะฉะนั้นความมั่นคงทางอาหารในส่วนของความพอเพียงเป็นการวัดด้านอุปทาน โดยวัดจากแคลอรีที่บริโภคต่อคนต่อวัน (Barrett, 2010) นอกจากนี้ การมีอาหาร

บริโภคเพียงพอสำหรับครอบครัวไม่ได้เน้นในเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว แต่ต้องมีความหลากหลายของชนิดอาหารที่มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศที่เป็นแหล่งอาหารรวมอยู่ด้วย (สุภา ไยเมือง, 2555) อีกทั้งลักษณะสังคมชนบทของไทยเป็นสังคมแบบเครือญาติมักจะเอื้อเฟื้อกัน มีอะไรก็จะแลกเปลี่ยนกัน (หทัยกาญจน์ โสตรดี และ อัมพร นิมพลี, 2550) ซึ่งถือเป็นการแลกเปลี่ยนอาหารที่เกิดจากฐานวัฒนธรรม (สุภา ไยเมือง, 2555) โดยแหล่งอาหารที่ทำให้ครัวเรือนมีความพอเพียงด้านอาหารประกอบด้วย 4 แหล่งใหญ่ คือ (1) การผลิตในครัวเรือน (เพาะปลูก) (2) การหาอาหารจากฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (3) ตลาด ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารจากร้านค้าทั้งภายนอกและภายในชุมชน และ (4) การแลกเปลี่ยนอาหารที่เกิดจากฐานวัฒนธรรม

1.2 การเข้าถึง การเข้าถึงทรัพยากรที่พอเพียงของบุคคลเพื่อได้มาซึ่งอาหารที่เหมาะสมและมีโภชนาการ (FAO, 2006) ทรัพยากรที่วัดนี้หมายถึงความสามารถของบุคคลที่จะกำหนดควบคุมกลุ่มสินค้าหนึ่ง ๆ ได้ภายใต้บริบททางกฎหมาย การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนที่บุคคลอาศัยอยู่ รวมถึงสิทธิตามประเพณี เช่น การเข้าถึงทรัพยากรส่วนรวมของชุมชนเป็นต้น (ศรินทร์ประศาสน์, 2552) หรืออาจกล่าวได้ว่าการเข้าถึงเป็นการวัดความมั่นคงทางอาหารด้านอุปสงค์ โดยมีทางเลือกในการเข้าถึงอาหารทางหนึ่ง คือ การมีรายได้เพียงพอ (Barrett, 2010) กับราคาแลกเปลี่ยนสินค้าที่ถือเป็นการแลกเปลี่ยนอย่างเป็นทางการภายใต้ข้อกำหนดทางกฎหมายและการเข้าถึงอาหารอย่างไม่เป็นทางการที่เกิดจากฐานวัฒนธรรมชุมชนหรือสังคม (สุภา ไยเมือง, 2555) ดังนั้น การที่ประชาชนมีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้เพียงพอในการดำรงชีวิต โดยมีปัจจัยพื้นฐานที่เพียงพอในการ

พึ่งตนเอง ย่อมทำให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2547) ส่วนปัญหาการเข้าถึง คือ การไม่มีทรัพย์สินในการผลิตหรือประกอบอาชีพราคาสินค้าสูง และการว่างงาน โดยความมั่นคงทางอาหารมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความยากจน (Barrett, 2010) นอกจากนี้ รายได้-รายจ่ายภายในครอบครัวมีอิทธิพลต่อการเลือกซื้อและการบริโภคอาหาร เพราะผู้ที่มีรายได้น้อยจะมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับอาหารเป็นร้อยละมากกว่าผู้ที่มีรายได้มาก (หทัยกาญจน์ โสตรดี และ อัมพร จิมพลี, 2550) ส่วนความสามารถที่จะเข้าถึงอาหารมีความสัมพันธ์กับการจัดการอาหาร เช่น การมีความรู้ ภูมิปัญญาและทักษะในการหาอาหารตามธรรมชาติที่ไม่ทำลายสมดุลธรรมชาติ (ปิยนาด อิมดี, 2547) ซึ่งเกี่ยวข้องกับเครื่องมือในการหาอาหารของครัวเรือน เช่น เรือประมงพื้นบ้านที่มีขนาดความยาวและความจุมากขึ้นจะช่วยให้จับสัตว์น้ำได้มากขึ้น (เรืองไร โตกฤษณะ และ กำพล อดุลวิทย์, 2538) ส่วนความสามารถของครัวเรือนวัดได้จาก 1) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพของอาหารที่คนในครอบครัวบริโภค เพราะครอบครัวใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนหลายคน ค่าใช้จ่ายด้านอาหารจะสูง แต่คิดเป็นค่าใช้จ่ายต่อคนน้อย (หทัยกาญจน์ โสตรดี และ อัมพร จิมพลี, 2550) 2) จำนวนแรงงานในครัวเรือนจะมีผลให้จับสัตว์น้ำได้มากขึ้น (เรืองไร โตกฤษณะ และ กำพล อดุลวิทย์, 2538) 3) ระยะทางในการเข้าถึงแหล่งอาหารยังส่งผลต่อการเข้าถึงอาหารเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน ขณะเดียวกันหนี้สินเป็นปัจจัยที่ทำให้รายได้ของครัวเรือนลดลง และเป็นตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารในมิติเศรษฐกิจและสิทธิระบบอาหาร อีกทั้งเป็นตัววัดเสถียรภาพความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน

(สุภา ไยเมือง, 2555)

1.3 การใช้ประโยชน์ การใช้ประโยชน์ด้านอาหารผ่านอาหารที่เพียงพอ น้ำสะอาด และการรักษาสุขภาพและสุขอนามัยเพื่อที่จะเข้าถึงภาวะความเป็นอยู่ที่ดีทางโภชนาการ (ศจินทร์ ประชาสันต์, 2552; FAO, 2006) ความต้องการทางร่างกายได้รับการตอบสนองอย่างเต็มที่ เมื่อร่างกายดูดซึมสารอาหาร แร่ธาตุ วิตามิน ที่มีประโยชน์จากการบริโภคอาหารที่ผ่านการเตรียมอย่างเหมาะสม สะอาดปลอดภัย ถูกหลักอนามัย (Barrett, 2010) และโดยนัยนี้จึงสัมพันธ์กับปัจจัยนำเข้าที่ไม่ใช่อาหารด้วย (ศจินทร์ ประชาสันต์, 2552) ซึ่งถ้าบุคคลในครอบครัวได้รับการอบรมขัดเกลาให้เป็นผู้บริโภคที่มีคุณภาพ คือ มีความรู้ เลือกบริโภคอย่างมีประโยชน์ ประหยัด ปลอดภัย ไม่ว่าจะเป็นสินค้าหรือบริการ บุคคลนั้นย่อมรู้จักใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล ประมาณคน รู้จักความพอดี และพอเพียง (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2547) ดังนั้นระดับการศึกษาจึงมีความสำคัญในการขัดเกลาและเลือกบริโภคสินค้าที่มีประโยชน์ เพราะจะทำให้ร่างกายได้ประโยชน์จากอาหารที่เลือกบริโภคได้อย่างเต็มที่ โดยภาวะโภชนาการของแต่ละบุคคล วัดจากดัชนีมวลกาย (Body Mass Index: BMI) เกณฑ์ปกติคือ 18.5-22.99 กก./ตรม. (ประณิธิ หงสประภาส, 2548) หากบุคคลมีค่าดัชนีมวลกายน้อยกว่าเกณฑ์มาตรฐานถือว่าขาดภาวะโภชนาการ หรือมีภาวะโภชนาการต่ำ สะท้อนถึงความไม่มั่นคงทางอาหาร (Barrett, 2010) และหรือการวัดเส้นรอบเอวเนื่องจาก นุชรา บุญนก, เกษณี โลกดาทอง, และ วีระศักดิ์ โรจนาศิริรัตน์ (2555) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยความมั่นคงทางอาหารของชุมชนกับเส้นรอบเอว มีความสัมพันธ์กับเพศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนโรคที่เกี่ยวข้องกับการ

บริโภคอาหารเป็นตัวชี้วัดว่าอาหารมีคุณภาพ (สุภาโยเมือง, 2555) โดยวัดจากจำนวนครั้งในการเจ็บป่วยที่เกิดจากการบริโภคอาหาร เช่น อาหารเป็นพิษ ท้องเสีย เป็นต้น และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีโรคประจำตัวที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการบริโภคอาหาร เช่น โรคขาดสารอาหาร เบาหวาน เกาต์ ความดัน เป็นต้น เพราะปัจจัยด้านสุขภาพมีผลกระทบต่อดัชนีชี้วัดความสุขทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน (เสกสิน ศรีวัฒนานุกุลกิจ, ลิ่ว ผาติไชยสังชัยพานิช, อัจฉรา วัฒนปัญญา, และ ธเนศ ศรีวิชัยคำพันธ์, 2552)

1.4 เสถียรภาพ ประชาชนและครัวเรือนบุคคลจะต้องเข้าถึงอาหารที่เพียงพอตลอดเวลาโดยไม่เสี่ยงกับการเข้าไม่ถึงอาหารอันเป็นผลมาจากวิกฤตที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน (FAO, 2006) เช่น วิกฤตทางเศรษฐกิจหรือสภาพภูมิอากาศ หรือเหตุการณ์ที่เป็นไปตามวงจร เช่น ภาวะความไม่มั่นคงทางอาหารตามฤดูกาล นอกจากนี้ สุภาโยเมือง (2555) กล่าวว่า ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนประมงพื้นบ้านขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทะเล สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสกสิน ศรีวัฒนานุกุลกิจ และคณะ (2552) พบว่า ปัจจัยหลักที่ส่งผลในทางลบต่อค่าดัชนีความสุขในระดับชุมชน คือ ปัจจัยทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขณะที่การออมมีความสำคัญต่อประชาชน ทำให้เกิดความมั่นคงในอนาคต (กระทรวงการคลัง, 2554) กรอปรกับงานวิจัยของ เสกสิน ศรีวัฒนานุกุลกิจ และคณะ (2552) ที่กล่าวว่า ปัจจัยหลักที่ส่งผลในทางลบต่อค่าดัชนีความสุขในระดับครัวเรือน คือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การไม่มีเงินออม นอกจากนี้ ที่ดินถือเป็นทรัพย์สินที่ทำให้ครัวเรือนดำรงอยู่ได้ อีกทั้งช่วยให้ครัวเรือนสามารถผลิตอาหารเพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารบางส่วนได้ (ปิยนาด อิมดี, 2547; สุภา

โยเมือง, 2555) ยิ่งไปกว่านั้นสิทธิในการเข้าถึงอาจเกิดจากข้อจำกัดที่ทำให้ไม่สามารถนำอาหารมาบริโภค จากการศึกษาของ สุธานี มะลิพันธ์ (2552) พบว่า มีข้อห้ามไม่ให้ชาวละโว้เข้าไปล่าสัตว์ เก็บผักหาปลา ในป่าช้า ป่าอนุรักษ์ หรือป่าชุมชน นอกจากนี้ การรुक้าของเรือประมงพาณิชย์เข้ามาในเขตประมงชายฝั่ง ส่งผลกระทบต่อการจับสัตว์น้ำของชาวประมงพื้นบ้าน (เมธี จันทโรปกรณ์, 2541)

2. แนวคิดทฤษฎีการเกษตรยั่งยืน การเกษตรยั่งยืนเป็นการเกษตรที่เกื้อกูลเศรษฐกิจและสังคม ในขณะเดียวกันยังสามารถรักษาหรือปรับปรุงสภาพแวดล้อม หรือเป็นระบบเกษตรที่มีกระบวนการผลิตเชิงอนุรักษ์ มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและปัจจัยการผลิตอย่างประหยัด โดยพิจารณาใน 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

2.1 ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ รายได้สุทธิต่อหน่วยพื้นที่ย่อมเป็นสิ่งจูงใจให้เกษตรกรยอมรับเทคโนโลยี การเกษตรยั่งยืนสามารถพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรในการพึ่งพาตนเอง ทั้งปัจจัยการผลิตและการดำรงชีวิต โดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด ลดความผันผวนของผลผลิตและรายได้ เพิ่มรายได้ด้วยการลดรายจ่าย และส่งเสริมให้ผลิตส่วนหนึ่งเพื่อสนองความต้องการของตนเอง (ธนาจิตต์สงวน, 2550) สอดคล้องกับแนวคิดดัชนีชี้วัดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจระดับครัวเรือนและชุมชนที่ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับแบบจำลองวิธีการที่สามารถใช้กับประชากรทั้งประเทศในการวิเคราะห์การพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งอาจต้องมองไปถึงกระแสรายได้ที่ยั่งยืน (Sustainable Flow Income) เพราะเป็นระดับรายได้ที่ประชาชนพึงแสวงหามาได้ โดยไม่ทำให้ทุนทั้งหมดเสื่อมค่าลงและคำนึงถึงความสำคัญของทุนธรรมชาติ หรือฐานทรัพยากรการผลิต หรือทรัพย์สินทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นดัชนีสำคัญที่ใช้

ชีวิตความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับประชาชน (อรรถัย มิ่งธิพล, 2553)

2.2 ความยั่งยืนด้านสังคม มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อให้สามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ สามารถคำนวณแก้ปัญหา ให้คำปรึกษา และสนับสนุนส่งเสริมกันในทางที่ดี ทั้งนี้ เพราะหากทุกคนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีชีวิตที่ยืนยาวอย่างมีคุณภาพ มีครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสงบสุข มีความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยไม่มีการกีดกัน และแบ่งแยกของคนในสังคม ก็จะทำให้ทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่อย่างเหมาะสมและได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียมกัน ย่อมส่งผลต่อความมั่นคงทางสังคม (วิฑูรย์ปัญญกุล, 2544; กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2547; ธันวา จิตต์สงวน, 2550) นอกจากนี้ เมื่อเกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีความเป็นอยู่ที่ไม่ขัดสน สมาชิกในครัวเรือนจึงไม่จำเป็นต้องอพยพไปขายแรงงานในเมือง มีโอกาสได้อยู่กับครอบครัวและญาติพี่น้อง มีโอกาสได้ศึกษาหาความรู้และพัฒนาตนเอง มีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคและมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ทำให้เกิดความรักถิ่นฐาน มีความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งจะช่วยลดปัญหาสังคมในเมืองและสร้างความยั่งยืนให้กับสังคมชนบทได้อีกทางหนึ่ง (ธันวา จิตต์สงวน, 2550)

2.3 ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม การเกษตรยั่งยืนช่วยสร้างความสมดุลของระบบนิเวศ โดยช่วยเพิ่มความหลากหลายทางพันธุกรรมของพืชและสัตว์ในระบบการเกษตร ลดการใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ผ่านการสร้างกลไกควบคุมตนเอง ช่วยรักษาและปรับปรุงสภาพแวดล้อม พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ อันได้แก่ ป่าไม้

ดิน น้ำ และลดการเกิดมลภาวะทั้งในดิน น้ำ และอากาศ (ธันวา จิตต์สงวน, 2550) เพราะความมั่นคงทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเป็นการอนุรักษ์พัฒนาคุ้มครองบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2547) ทั้งนี้ เนื่องจากสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับมนุษย์อย่างใกล้ชิด การกระทำของมนุษย์มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมทั้งในด้านบวกและด้านลบ ขณะเดียวกันสิ่งแวดล้อมยังกำหนดความเป็นอยู่ และการอยู่รอดของสังคมมนุษย์ด้วย (สุรัชญา ทองรักษ์, 2542; ธันวา จิตต์สงวน, 2550) อีกทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเช่น สภาพภูมิศาสตร์ของชุมชน ลม ไฟ อากาศ ไฟ ภูมิประเทศ เป็นต้น จะเป็นตัวกำหนดชนิดอาหารที่สามารถผลิตหรือหาได้ในชุมชนนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น ชุมชนที่อยู่ใกล้ทะเล จะหาอาหารได้จากการประมง เป็นต้น ดังนั้นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพจึงมีอิทธิพลโดยตรงต่อการกินอาหารของชุมชน (หทัยกาญจน์ ไตรศรีดี และ อัมพร จิมพลี, 2550) กล่าวได้ว่าการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมและความมั่นคงทางอาหารของมนุษย์ ที่สอดคล้องกับแนวคิดของนิเวศเศรษฐศาสตร์ (Ecological Economics) ซึ่งพิจารณาครอบคลุมถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจและระบบนิเวศ เพราะระบบเศรษฐกิจเป็นส่วนย่อยของระบบนิเวศ ที่มีขอบเขตจำกัดและไม่สามารถขยายได้ ดังนั้น การหมกตงของทรัพยากรที่ฟื้นฟูไม่ได้ การใช้ประโยชน์ที่มากเกินไปของทรัพยากรที่ฟื้นฟูได้ และปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมจึงเป็นข้อจำกัดทางธรรมชาติต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (สุรัชญา ทองรักษ์, 2542) ด้วยเหตุนี้ระบบเกษตรยั่งยืนจึงสอดคล้องกับระบบนิเวศ คือ

การรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงสภาพสมบูรณ์ รวมทั้งระบบนิเวศการเกษตรอย่างเป็นองค์รวม ทั้งสิ่งไม่มีชีวิต เช่น ดิน น้ำ และสิ่งมีชีวิต เช่น มนุษย์ พืช หรือสัตว์ตลอดจนสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กในดินควรได้รับการดูแลจัดการให้มีความสมดุล และมีสุขภาพที่ดี (วิฑูรย์ ปัญญากุล, 2544)

วิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ คราวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรัง ที่อาศัยอยู่ใน 4 อำเภอ คือ อำเภอสีเกา อำเภอกันตัง อำเภอหาดสำราญ และอำเภอปะเหลียน ซึ่งมีจำนวน 1,923 คราวเรือน (สำนักงานประมงจังหวัดตรัง, 2555) ขณะที่กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาสำหรับการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างทำการเลือกตัวอย่างโดยใช้ความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2549) ดังนี้

ขั้นที่ 1 เลือกอำเภอที่มีการทำประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรัง ซึ่งมี 4 อำเภอ คือ อำเภอสีเกา อำเภอกันตัง อำเภอหาดสำราญ และอำเภอปะเหลียน

ขั้นที่ 2 ในแต่ละอำเภอ เลือกตำบลที่มีจำนวนคราวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งมากที่สุด 2 อันดับแรก ได้จำนวน 8 ตำบล

ขั้นที่ 3 ในแต่ละตำบล เลือกหมู่บ้านที่มีจำนวนคราวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งมากที่สุด 1 หมู่บ้าน จำนวน 8 หมู่บ้าน มีจำนวนคราวเรือนรวม 569 คราวเรือน

ขั้นที่ 4 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากจำนวนประชากรในขั้นที่ 3 โดยคำนวณจากสูตรยามานะ (วาโร เฟื่องสวัสดิ์, 2553) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 240 คราวเรือน

ขั้นที่ 5 เลือกกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-probability Sampling) ในแต่ละหมู่บ้าน ด้วยวิธีโควตา (Quota Sampling) หมู่บ้านละ 30 คราวเรือน เพื่อให้ได้จำนวนคราวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งครอบคลุมพื้นที่ของจังหวัดตรัง อีกทั้งข้อมูลที่ได้นี้น่าหนักเท่าเทียมกัน และสามารถนำมาใช้เปรียบเทียบบริบทระหว่างพื้นที่ได้ชัดเจนกว่าการเทียบสัดส่วน สำหรับการเลือกคราวเรือนในแต่ละหมู่บ้านเพื่อเป็นกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์นั้น ใช้วิธีการเลือกแบบสะดวก (Convenience Sampling) เนื่องจากคราวเรือนประมงพื้นบ้านแต่ละคราวเรือนใช้อุปกรณ์ประมงไม่เหมือนกัน เวลาการทำประมงแตกต่างกันไปในแต่ละคราวเรือน ดังนั้น ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยเลือกสัมภาษณ์คราวเรือนประมงที่มีสมาชิกอยู่ที่บ้านขณะเก็บข้อมูล และสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับการทำประมง รวมถึงการบริโภคอาหารของสมาชิกในคราวเรือนได้ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลอาจไม่ใช่หัวหน้าคราวเรือนก็ได้

เครื่องมือในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่พัฒนาขึ้น โดยประยุกต์ข้อมูลทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารของคราวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่ง และข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาเป็นกรอบในการสร้างแบบสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ได้ทำการพัฒนาแบบจำลองเส้นทางปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางอาหารของคราวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรัง โดย

1. การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) เป็นการรวมกลุ่มตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันเป็นองค์ประกอบเดียวกัน ซึ่งตัวแปรที่อยู่องค์ประกอบเดียวกันจะมีความสัมพันธ์กันมาก ส่วนตัวแปรที่อยู่คนละองค์ประกอบจะไม่สัมพันธ์กัน

หรือมีความสัมพันธ์กันน้อย หลังจากนั้นจึงทำการยืนยันองค์ประกอบ (Confirm Factor Analysis: CFA) โดยค่าสถิติทดสอบเพื่อพิจารณาว่าข้อมูลเหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบ คือ ค่า KMO and Bartlett's Test ซึ่งได้ค่าสถิติทดสอบ 2 ค่า (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) คือ

1.1 ค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (MSA) มีค่าระหว่าง 0 ถึง 1 ค่าจะเท่ากับ 1 เมื่อตัวแปรแต่ละตัวสามารถทำนายได้ด้วยตัวแปรอื่น โดยปราศจากความคลาดเคลื่อนส่วนช่วงอื่น ๆ แปลความหมายได้ดังนี้ (สุกมาส อังสุโชติ, สมถวิล วิจิตรวรรณ, และ รัชนิภา ภิญญานูวัฒน์, 2557)

.80 ขึ้นไป ข้อมูลเหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบดีมาก

.70-.79 ข้อมูลเหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบดี

.60-.69 ข้อมูลเหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบปานกลาง

.50-.59 ข้อมูลเหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบน้อย

น้อยกว่า .50 ข้อมูลไม่เหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบ

1.2 Bartlett's Test of Sphericity ใช้ทดสอบว่าตัวแปรต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันหรือไม่ โดยมีสมมติฐานทดสอบ ดังนี้

H_0 : Correlation Matrix เป็น Identity Matrix (เมทริกซ์ที่มีค่าในแนวทแยงเป็น 1 ค่านอกแนวทแยงเป็น 0) หรือตัวแปรต่าง ๆ ไม่สัมพันธ์กัน

H_1 : Correlation Matrix ไม่เป็น Identity Matrix หรือตัวแปรต่าง ๆ สัมพันธ์กัน

ถ้าค่า Bartlett's Test of Sphericity มีนัยสำคัญ แสดงว่า ตัวแปรต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันสามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบได้

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบตามเกณฑ์ในข้อ 1.1 ได้ค่า MSA เท่ากับ .484 ซึ่งน้อยกว่า .50 แสดงว่าข้อมูลชุดนี้ไม่เหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบ แต่การทดสอบค่า Bartlett's Test of Sphericity ตามข้อ 1.2 ได้ค่า 1,637.211 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 แสดงว่าตัวแปรต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันสามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบได้

1.3 นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์องค์ประกอบมากำหนดตัวแปรที่เป็นสาเหตุ ตัวแปรที่เป็นผล และระบุความเกี่ยวข้องต่าง ๆ อย่างชัดเจน ซึ่งตัวแปรที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยตัวแปรภายนอก ตัวแปรภายใน ตัวแปรสังเกตได้ และตัวแปรแฝง (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) โดยใช้การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เส้นทางแบบดั้งเดิม (Classical Path Analysis) ที่ต้องทำการศึกษาทฤษฎีงานวิจัยและแนวคิดต่าง ๆ เพื่อสร้างรูปแบบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและมีการประมาณค่าขนาดของอิทธิพลหรือค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient: P) ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณโดยประมาณค่าจากการถดถอยตามสมการในรูปแบบที่กำหนดไว้ที่ละสมการ ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (Standardized Regression Coefficient หรือ Beta Weight : β) ที่ได้จากสมการต่าง ๆ ก็คือ ค่าขนาดอิทธิพลทางตรงของตัวแปรตามรูปแบบ ดังนั้น ค่าขนาดอิทธิพล (P) ของตัวแปรที่เป็นสาเหตุต่อตัวแปรที่เป็นอิทธิพลทางตรง ก็คือ ค่า β (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2526) การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุสามารถคัดเลือกตัวแปรอิสระเข้ามาในสมการถดถอยด้วยวิธี Stepwise ซึ่งทำให้ทราบว่าตัวแปรใดบ้างที่มีความสัมพันธ์กับมติดความมั่นคงด้านอาหาร 4 มิติ คือ มิติตความพอเพียง มิติตการเข้าถึงมิติตการใช้ประโยชน์และมิติตเสถียรภาพ หลังจากนั้นจึงพัฒนาแบบจำลองด้วยการลดความซ้ำซ้อนของตัวแปรความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมง

พื้นบ้าน และทำให้ได้แบบจำลองเส้นทาง (Path Analysis) ในการอธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรังทั้งทางตรงและทางอ้อม

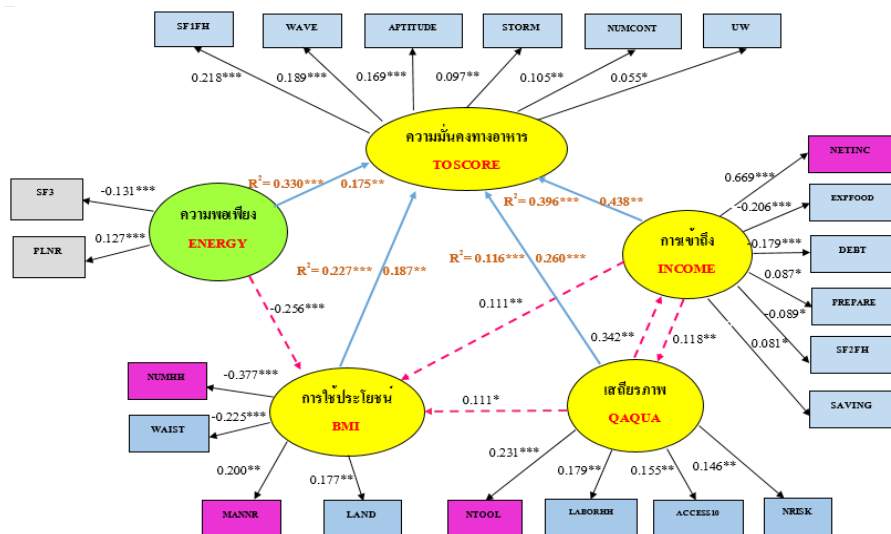
ผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรัง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน

ประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรัง ได้มาจากการวิเคราะห์แบบจำลองเส้นทางปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรัง โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอย (b) และค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกับตัวแปรอิสระทุกตัว (Adjusted R Square) ได้ดังรูปที่ 1 และการใช้แบบจำลองเส้นทางชุดนี้มีข้อตกลงและข้อจำกัดเบื้องต้น ดังนี้

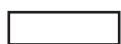
1. แบบจำลองชุดนี้มุ่งค้นคว้าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดความมั่นคงทางอาหารใน 4 มิติ (FAO, 2006) โดยใช้แนวคิดและงานวิจัยที่หลากหลาย

$$R^2 = 0.867, \text{ Adj}R^2 = 0.852, F = 58.472, P < 0.001, \text{ Durbin-Watson} = 2.042$$

รูปที่ 1 แบบจำลองเส้นทางปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรัง

สัญลักษณ์และตัวเลขที่ใช้ในแบบจำลอง

แทนตัวแปรสังเกตได้หรือตัวแปรอิสระ

แทนตัวแปรที่ไม่สามารถสังเกตได้ หรือตัวแปรแฝง

ตัวแปรที่ปลายลูกศรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยตรงกับตัวแปรที่อยู่หัวลูกศร

ตัวแปรที่ปลายลูกศรมีอิทธิพลโดยอ้อมผ่านตัวแปรที่อยู่หัวลูกศร

ตัวเลขบนลูกศร คือ ค่า Standardized Regression Coefficient หรือ Beta Weight

R^2 บนลูกศร คือ ค่า Adjusted R square

รวมถึงการสนทนากลุ่ม เพื่อหาตัวแปรอิสระที่เป็นสาเหตุของตัวแปรตาม แต่ไม่ได้มุ่งเน้นความสอดคล้องของทฤษฎี มุ่งหวังเพียงนำทฤษฎีมาพัฒนาให้เห็นความเชื่อมโยงของตัวแปรความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งตามสภาพความเป็นจริงทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อสามารถนำไปเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร ความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ของครัวเรือนประมงพื้นบ้านได้ในอนาคต

2. Covariance ของแบบจำลองชุดนี้ ในบางตัวแปรมีค่าเป็นลบ จึงมีข้อจำกัดในการวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุหรือแบบจำลองเส้นทางด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปบางโปรแกรม

3. แบบจำลองชุดนี้คำนวณได้เฉพาะค่าอิทธิพลทางตรงของมิติความพอเพียง การเข้าถึงการใช้ประโยชน์และเสถียรภาพต่อความมั่นคงทางอาหารเท่านั้นแต่ไม่สามารถเขียนสมการอิทธิพลรวมที่เกิดจากอิทธิพลทางตรงบวกกับอิทธิพลทางอ้อมของความมั่นคงทางอาหารได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดของตัวแปรบางตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ในเชิงลบหรือตัวแปรบางตัวแปรที่นำเข้ามาในแบบจำลองไม่มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยการวิเคราะห์ครั้งนี้เห็นเพียงแต่ความเชื่อมโยงของอิทธิพลทางอ้อมที่เกิดจากตัวแปรแฝงภายในและตัวแปรแฝงภายนอกที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรสังเกตได้เท่านั้น ตัวอย่างเช่น พลังงานมีความสัมพันธ์เชิงลบกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนและจำนวนเครื่องมือ เป็นต้น จึงไม่สามารถนำมาคำนวณค่าอิทธิพลทางอ้อมได้

แบบจำลองเส้นทางแสดงให้เห็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางอาหาร (FSAF) ดังนี้

1. ตัวแปรแฝงภายนอกมีจำนวน 1 ตัวแปร

คือ มิติความพอเพียง (ADEQUATE) ที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความมั่นคงทางอาหาร (FSAF) และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความมั่นคงทางอาหารผ่านมิติการใช้ประโยชน์ (BU)

2. ตัวแปรแฝงภายใน มีจำนวน 4 ตัวแปร คือ มิติการเข้าถึง (ACCESS) การใช้ประโยชน์ (BU) เสถียรภาพ (STABILITY) และความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมง (FSAF)

3. ตัวแปรที่สังเกตได้ มีจำนวน 22 ตัวแปร คือ สัดส่วนอาหารที่ซื้อจากตลาด (SF3) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร (PLNR) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (NUMHH) เส้นรอบเอว (WAIST) การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง (MANNR) ที่ดิน (LAND) จำนวนเครื่องมือประมง (NTOOL) แรงงานในครัวเรือน (LABORHH) สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร (ACCESS10) ความไม่เสี่ยงต่อความมั่นคงทางอาหาร (NRISK) รายได้สุทธิ (NETINC) รายจ่ายด้านอาหาร (EXPFOOD) หนี้สิน (DEBT) ความพร้อมของอุปกรณ์ประมง (PREPARE) ระยะทางการจับสัตว์น้ำ (FS2FH) การออม (SAVING) ระยะทางการเพาะปลูก เพาะเลี้ยง ปศุสัตว์ (SF1FH) คลื่นลม (WAVE) ความถนัดในการทำประมง (APTITUDE) พายุ (STORM) จำนวนสมาชิกที่มีโรคประจำตัว (NUMCONTI) และปริมาณน้ำใช้ (UW)

แบบจำลองเส้นทางปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรัง ได้ค่า Adjusted R Square เท่ากับ 0.852 (รูปที่ 1) แสดงว่า ตัวแปรอิสระหรือตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวในแบบจำลองสามารถอธิบายความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมงชายฝั่งได้ ร้อยละ 85.2 โดยมีมิติความพอเพียง (ADEQUATE) เป็นตัวแปรแฝงภายนอกที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความมั่นคงทางอาหาร (FSAF) และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความมั่นคงทางอาหารผ่านมิติ

การใช้ประโยชน์ (BU) ซึ่งตัวแปรอิสระในกลุ่มนี้สามารถอธิบายความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งได้ ร้อยละ 33.0 (Adjusted R Square = 0.330) ตัวแปรสังเกตได้ที่น่าสนใจ คือ สัดส่วนอาหารที่ได้จากตลาดมีความสัมพันธ์เชิงลบกับพลังงานที่ได้รับจากอาหาร นั่นคือ หากครัวเรือนมีสัดส่วนอาหารที่ได้จากตลาดและ/หรือร้านค้าเพิ่มขึ้น ร้อยละ 1 พลังงานที่ได้รับจากอาหารของครัวเรือนลดลง 0.138 กิโลแคลอรี สามารถอธิบายได้ว่า ในช่วงที่เกิดคลื่นลมแรง หรือมีพายุ ครัวเรือนประมงพื้นบ้านต้องซื้ออาหารจากตลาดหรือร้านค้ามากขึ้น หรือบางครัวเรือนต้องยืมอาหารจากร้านค้าแล้วนำเงินมาจ่ายเมื่อสามารถออกทำประมงได้บ่อยครั้งขึ้น ทำให้ความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนเพิ่มขึ้น แต่กลับส่งผลให้พลังงานที่ครัวเรือนประมงพื้นบ้านได้รับจากอาหารลดลง

ตัวแปรแฝงภายใน มี 4 ตัวแปร สามารถอธิบายอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมได้ดังนี้

1. มติการใช้ประโยชน์ (BU) มีอิทธิพลทางตรงกับความมั่นคงทางอาหาร (FSAF) ซึ่งตัวแปรสังเกตได้ในกลุ่มนี้ สามารถอธิบายความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งได้ ร้อยละ 22.7 (Adjusted R Square = 0.227) และเป็นตัวแปรคันกลางของตัวแปร 3 ตัว ได้แก่ ตัวแปรแฝงภายนอก คือ มติความพอเพียง (ADEQUATE) ตัวแปรแฝงภายใน คือ มติการเข้าถึง (ACCESS) และมติเสถียรภาพ (STABILITY) ที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางอาหาร โดยมีตัวแปรอิสระหรือตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวที่มีอิทธิพลทำให้เกิดตัวแปรคันกลาง คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (NUMHH) และการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง (MANNR)

2. มติการเข้าถึง (ACCESS) มีอิทธิพลทางตรงต่อความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งตัวแปรสังเกตได้

ในกลุ่มนี้สามารถอธิบายความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งได้ ร้อยละ 39.6 (Adjusted R Square = 0.396) และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความมั่นคงทางอาหารผ่านตัวแปรมติการใช้ประโยชน์ (BU) และมติเสถียรภาพ (STABILITY) โดยมีตัวแปรอิสระ 2 ตัวที่มีอิทธิพลทำให้เกิดตัวแปรคันกลาง คือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (NUMHH) และจำนวนเครื่องมือประมง (NTOOL)

3. มติเสถียรภาพ (STABILITY) มีอิทธิพลทางตรงต่อความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งตัวแปรสังเกตได้ในกลุ่มนี้ สามารถอธิบายความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งได้ ร้อยละ 11.6 (Adjusted R Square = 0.116) และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความมั่นคงทางอาหารผ่านตัวแปรมติการใช้ประโยชน์ (BU) และมติการเข้าถึง (ACCESS) โดยมีตัวแปรอิสระ 2 ตัวที่มีอิทธิพลทำให้เกิดตัวแปรคันกลาง คือ การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง (MANNR) และรายได้สุทธิ (NETINC)

4. ความมั่นคงทางอาหาร (FSAF) ได้รับอิทธิพลทางตรงจากตัวแปรแฝงภายนอก และตัวแปรแฝงภายในทั้งใน 4 มติความมั่นคงทางอาหาร คือ มติความพอเพียง (ADEQUATE) มติการเข้าถึง (ACCESS) มติการใช้ประโยชน์ (BU) และมติเสถียรภาพ (STABILITY) ซึ่งตัวแปรสังเกตได้ในกลุ่มนี้ สามารถอธิบายความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งได้ ร้อยละ 73.0 (Adjusted R Square = 0.730) ขณะที่ร้อยละ 12.2 เป็นอิทธิพลตัวแปรสังเกต 6 ตัวที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางอาหาร คือ ระยะทางในการเพาะปลูกเพาะเลี้ยง ปศุสัตว์ (SF1FH) คลื่นลม (WAVE) ความถนัดในการทำประมง (APTITUDE) พายุ (STORM) จำนวนสมาชิกที่มีโรคประจำตัว (NUMCONTI) และปริมาณน้ำใช้ (UW) ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 14.8

เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้นำเข้ามานในแบบจำลองเส้นทาง

ตัวแปรแฝงภายในที่มีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลย้อนกลับ (Reciprocal Causal Relationship) คือ มิติการเข้าถึง (ACCESS) และมิติเสถียรภาพ (STABILITY) โดยมีตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวที่มีอิทธิพลทำให้เกิดอิทธิพลย้อนกลับ คือ จำนวนเครื่องมือประมง (NTOOL) และรายได้สุทธิ (NETINC)

2. แนวทางการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร และความยั่งยืนในอาชีพของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรัง

แบบจำลองเส้นทางปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรัง ทำให้สามารถบูรณาการให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร ความยั่งยืนในอาชีพ และความมั่นคงในรายได้ โดยใช้ค่า Adjusted R Square ในเส้นทางความสัมพันธ์ของตัวแปรแฝงภายในและตัวแปรแฝงภายนอก ด้วยการพัฒนาตัวแปรในเส้นที่มีค่าอิทธิพล (Standardized Regression Coefficient หรือ Beta Weight) มากที่สุดตามลำดับดังนี้

1. มิติการเข้าถึง ค่าอิทธิพลทางตรง (Beta Weight) เท่ากับ 0.438 มากเป็นอันดับแรก และค่า Adjusted R Square สูงที่สุดเท่ากับ 0.396 แสดงว่าครัวเรือนประมงสามารถมีรายได้เพิ่มขึ้น หากสามารถลดค่าใช้จ่ายด้านอาหาร หนี้สินและระยะทางในการจับสัตว์น้ำลง ดังนั้น การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร ความยั่งยืนในอาชีพ และรายได้ของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งในมิติการเข้าถึงมีแนวทาง คือ

1.1) การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารทำได้โดยการเพิ่มปริมาณผลผลิตเพื่อใช้สำหรับการบริโภคภายในครัวเรือนก่อนนำไปจำหน่ายเช่น การ

ปลูกผักโดยไม่ใช้ดิน (หยวกกล้วย วัสดุเหลือทิ้ง) หรือการปลูกผักในกระถางรอบบ้าน การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชังใกล้บ้านที่มิน้ำทะเลขึ้นลงถึง การเลี้ยงไก่ในสุมตามแนวระเบียบรอบบ้าน ซึ่งจะทำให้ครัวเรือนสามารถมีอาหารสำหรับการบริโภคทั้งในสถานการณ์ปกติ หรือกรณีที่มีความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศได้

1.2) การสร้างความมั่นคงทางรายได้ทำได้โดยการลดภาระหนี้ของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่ง ซึ่งหนี้สินของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่ง สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

(1) หนี้สินเกี่ยวกับเครื่องมือประมง ส่วนใหญ่ครัวเรือนประมงกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร แพลกยูดีฟีน้อง

(2) หนี้สินที่เกิดจากการซื้อสินทรัพย์ เช่น ที่ดิน รถยนต์ รถจักรยานยนต์ เป็นต้น

(3) หนี้สินเพื่อการใช้จ่ายในครอบครัว ส่วนใหญ่เป็นหนี้ในระบบ และมีผลกระทบต่อรายได้ของครัวเรือนเป็นอย่างมาก เนื่องจากอัตราดอกเบี้ยค่อนข้างสูง และชำระดอกเบี้ยเป็นรายวัน ซึ่งสาเหตุหลักของการกู้ยืมลักษณะนี้ ส่วนหนึ่งมาจากการขาดหลักทรัพย์ในการกู้ยืมสินเชื่อในระบบ

แนวทางการสร้างความมั่นคงทางรายได้ อาจทำได้โดยการวางแผนจัดการระบบธนาคารชุมชน หรือสหกรณ์ชุมชน ที่สามารถสร้างความมั่นใจให้กับคนในชุมชน โดยไม่เอื้อผลประโยชน์ให้พวกพ้อง และใช้ระบบการให้สินเชื่อด้วยการรับรองบุคคลแทนการใช้หลักทรัพย์ เพื่อให้คนที่มีหนี้สินในลักษณะที่ 1 และ 3 สามารถกู้ยืมเพื่อใช้ปิดหนี้ในระบบ และชำระดอกเบี้ยในอัตราต่ำลง ซึ่งจะส่งผลให้รายได้ รายได้สุทธิ และการออม ของครัวเรือนเพิ่มขึ้นได้

1.3) การสร้างความยั่งยืนในอาชีพ ทำได้

โดยการเพิ่มความพร้อมของเครื่องมือประมงและลดระยะทางในการจับสัตว์น้ำลง โดยมีแนวทางการเพิ่มความพร้อมของเครื่องมือประมงพื้นบ้านชายฝั่งด้วยการเลือกลงทุนในเครื่องมือประมงที่มีต้นทุนหรือราคาต่ำ เช่น หอยงปู ไชปู หรือลอบพับ เป็นอุปกรณ์ประมงที่มีราคาถูก แต่อายุการใช้งานเพียง 6 เดือน สัตว์น้ำที่จับได้ส่วนใหญ่เป็นปูดำหรือปูม้า ซึ่งปัญหาของเครื่องมือประมงชนิดนี้ คือ อายุการใช้งานสั้น เนื่องจากโครงของหอยง ไช และลอบทำจากเหล็กเมื่อถูกน้ำเค็มกัดกร่อนทำให้ชำรุดได้ง่าย คราวเรือนประมงอาจมีการประยุกต์ซ่อมแซมโดยใช้สายไฟที่ไม่ใช่แล้วมาทำเป็นโครงแทน ซึ่งสามารถยืดอายุการใช้งานของเครื่องมือประมงประเภทนี้ออกไปได้ และทำให้คราวเรือนมีโอกาสจับสัตว์น้ำได้เพิ่มขึ้น อีกทั้งปูดำและปูม้ามีแหล่งอาศัยอยู่ใกล้ชายฝั่ง เช่น ปูดำอาศัยอยู่ในป่าชายเลนซึ่งอยู่ใกล้ชายหาดชายฝั่ง ส่วนปูม้าที่โตเต็มวัยอาศัยอยู่ตามแนวสันทรายกลางทะเลซึ่งไม่ไกลจากชายฝั่งมากนัก การเพิ่มความพร้อมของเครื่องมือประมงประเภทนี้เป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้คราวเรือนประมงสามารถลดระยะทางในการออกไปทำประมงไกลจากชายฝั่งและลดค่าใช้จ่ายน้ำมันเรือในการทำประมงได้อีกด้วย

2. มิติเสถียรภาพ ค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.260 เป็นอันดับที่สอง และค่า Adjusted R Square เท่ากับ 0.116 จะเห็นได้ว่า เมื่อจำนวนเครื่องมือประมงของคราวเรือนเพิ่มขึ้น ย่อมส่งผลให้คราวเรือนประมงสามารถจับสัตว์น้ำได้มากขึ้น อีกทั้งหากคราวเรือนมีจำนวนแรงงานประมงเพิ่มขึ้น และมีสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียม โดยเรืออวนรุนหรือเรือพาณิชย์ไม่รุกร้าเข้ามาในเขตประมงพื้นบ้าน มีผลทำให้คราวเรือนประมงไม่เกิดภาวะเสี่ยงต่อการขาดแคลนอาหาร ดังนั้น การจัดการเพื่อเพิ่มเสถียรภาพ

มีแนวทาง ดังนี้

2.1) การบริหารจัดการเครื่องมือประมง จำนวนชนิดเครื่องมือประมงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ของคราวเรือน ดังนั้น การบริหารจัดการจำนวนด้วยการเพิ่มชนิดเครื่องมือประมงให้สามารถสับเปลี่ยนเพื่อจับสัตว์น้ำได้ตลอดทั้งปี ทำให้คราวเรือนประมงมีเสถียรภาพและความมั่นคงทางอาหารเพิ่มขึ้น แต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชน ที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ พฤติกรรมสัตว์น้ำ ความถนัดในการใช้เครื่องมือของผู้ทำประมงเงินลงทุน และการลงทุนในชนิดเครื่องมือที่ไม่ผิดกฎหมาย ส่วนการสนับสนุนเครื่องมือประมง หรือการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำของหน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะกรมประมง ซึ่งเป็นหน่วยงานที่สามารถขับเคลื่อนให้คราวเรือนประมงมีความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ การส่งเสริมจึงควรพิจารณาถึงวิถีชีวิตของคราวเรือนประมง เพราะถ้าการส่งเสริมทำให้วิถีชีวิตของคราวเรือนประมงเปลี่ยนแปลงไป แม้การวิจัยชี้ชัดว่าสัตว์น้ำที่ส่งเสริมสามารถให้ผลตอบแทนแก่คราวเรือนประมงสูง แต่อาจไม่ได้รับการยอมรับจากคราวเรือนประมงเท่าที่ควร เช่น การทำเพราะได้รับการส่งเสริมพันธุ์สัตว์น้ำฟรี หรือการใช้สิทธิเข้ารับการส่งเสริม แต่ไม่ได้นำไปปฏิบัติ นั่นคือเมื่อได้พันธุ์สัตว์น้ำก็นำไปจำหน่ายต่อในทันที เป็นต้น ดังนั้น ก่อนการส่งเสริมใดๆ ควรให้คราวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกชนิดสัตว์น้ำที่หน่วยงานนำมาส่งเสริม เพื่อให้การพัฒนาอาชีพเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน

2.2) สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียม โดยส่วนใหญ่คราวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรังมีสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรอยู่ในระดับมาก แต่การรุกร้าของเรือประมงพาณิชย์หรืออวนรุน เข้ามาในเขตประมงพื้นบ้านตอนกลางคืน

แม้จะไม่บ่อยครั้ง แต่การเข้ามาแต่ละครั้งทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลงเหลือเพียงร้อยละ 25 อีกทั้งส่งผลให้เครื่องมือประมงพื้นบ้านของบางครัวเรือนสูญหาย โดยเฉพาะอวนกุ้ง อวนปลา ที่ชาวประมงวางทิ้งไว้ในตอนกลางคืน การรुक้าอาจเกิดขึ้น 1-2 ครั้ง/เดือน แต่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมงพื้นบ้านในวงกว้าง เพราะเมื่อมีการรुक้าเข้ามาการออกทำประมงในวันรุ่งขึ้นแทบไม่มีสัตว์น้ำให้จับ บางครัวเรือนไม่สามารถจับสัตว์น้ำได้ แต่มีค่าใช้จ่ายในการออกไปประกอบอาชีพ หรือบางครัวเรือนต้องออกไปจับสัตว์น้ำห่างจากชายฝั่งเพิ่มขึ้น ดังนั้น หน่วยงานของรัฐควรมีการตรวจตราตรวจสอบอย่างเข้มแข็ง ทั้งในเวลากลางวัน และกลางคืน หรืออาจตั้งหน่วยรับแจ้งการรुक้าด้วยการประสานความร่วมมือกับผู้นำชุมชนคนในท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจในการจับกุม โดยสามารถรับแจ้งการรुक้าได้ตลอด 24 ชั่วโมง ซึ่งหากสามารถทำได้ ครัวเรือนประมงพื้นบ้านจะมีความยั่งยืนในอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้น อีกทั้งไม่ก่อให้เกิดภาวะเสี่ยงในการขาดแคลนอาหารของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งด้วย

3. มิติการใช้ประโยชน์ ค่าอรรถิพลทางตรงเท่ากับ 0.187 เป็นอันดับที่สาม และค่า Adjusted R Square เท่ากับ 0.227 จะเห็นได้ว่า การใช้ประโยชน์อาหารผ่านทางร่างกายเพิ่มขึ้นหากมีการจัดการทรัพยากรประมง และที่ดินเพิ่มขึ้น ขณะที่การมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน และเส้นรอบอ่าวที่เพิ่มขึ้น จะทำให้การใช้ประโยชน์อาหารผ่านทางร่างกายลดลง เพราะมีโรคเข้ามาแทรกซ้อน เช่น โรคอ้วน โรคเบาหวาน เป็นต้น ดังนั้น การจัดการทรัพยากรในมิติการใช้ประโยชน์มีแนวทาง ดังนี้

3.1) การจัดการทรัพยากรประมงทำได้ด้วยการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับทรัพยากรของ

ชุมชน ทั้งป่าชายเลนและทะเล เพราะความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลมีผลต่อทรัพยากรส่วนรวม ถ้าหากบุคคลผู้ทำประมง มีความรัก ความหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ช่วยกันอนุรักษ์ป่าชายเลนที่เป็นแหล่งเพาะฟักสัตว์น้ำขนาดเล็ก ย่อมส่งผลให้ครัวเรือนประมงได้รับประโยชน์จากสัตว์น้ำทั้งในปริมาณและคุณภาพ อีกทั้งสามารถเพิ่มปริมาณอาหารของครัวเรือนได้ แต่ต้องอาศัยระยะเวลาฟื้นตัวของทรัพยากรทางทะเลที่สูญหายไป เพราะสัตว์น้ำบางชนิดอาจใช้เวลาจนถึง 10 ปี เมื่อสัตว์น้ำมีความอุดมสมบูรณ์ ย่อมส่งผลต่อความยั่งยืนในอาชีพของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งได้

3.2) การจัดการทรัพยากรที่ดิน จากการสัมภาษณ์ครัวเรือนประมงพื้นบ้านในจังหวัดตรัง เห็นได้ว่า ครัวเรือนประมงเกือบครึ่งหนึ่งไม่มีที่ดินนอกเหนือจากบ้านที่อาศัย ดังนั้น การเพิ่มความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนกลุ่มนี้สามารถทำได้ ดังที่กล่าวในข้อ 1.1 สำหรับครัวเรือนที่มีทรัพยากรที่ดิน ไม่ว่าจะเป็นที่ดินสวนยางพารา ที่ดินว่างเปล่า หรือสวนปาล์ม สามารถจัดการโดยการปลูกพืชอาหารแซม เช่น พริก ผักหวาน กลัวย มะละกอ หรือการทำปศุสัตว์ เช่น การเลี้ยงเป็ดไข่ ไก่ เลี้ยงโค ทำปอซิเมนต์เพาะเลี้ยงปลาตก ปลานิล เป็นต้น เพราะนอกจากทำให้ครัวเรือนประมงมีพลังงานสำรองมากขึ้นยังส่งผลให้ครัวเรือนประมงมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตเพิ่มขึ้นได้

3.3) การจัดการทรัพยากรมนุษย์ มีความสำคัญต่อการทำประมง การจัดการทรัพยากรมนุษย์ด้วยการวางแผนตั้งแต่วัยแรกเกิด วัยเด็ก จนถึงวัยทำงาน ทำให้ครัวเรือนมีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ ซึ่งจากแบบจำลองสะท้อนให้เห็นว่า ครัวเรือนประมงที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนจำนวนมาก

มีผลต่อการใช้ประโยชน์อาหาร หรือดัชนีมวลกายลดลง ซึ่งอาจทำให้เกิดภาวะทุพโภชนาการหรือขาดสารอาหารของสมาชิกในครัวเรือน ฉะนั้นครัวเรือนประมงพื้นบ้านควรมีการวางแผนครอบครัวที่เหมาะสม และไม่ขัดกับหลักศาสนา เนื่องจากครัวเรือนประมงส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม การคุมกำเนิดขัดกับหลักศาสนา ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ควรสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะทุพโภชนาการหรือโรคขาดสารอาหารที่เชื่อมโยงกับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน และแนวทางในการวางแผนครอบครัวที่สามารถเป็นทางเลือกให้กับครัวเรือนประมงพื้นบ้านได้ นอกจากนี้ เส้นรอบเอวที่เพิ่มขึ้นมีผลให้การใช้ประโยชน์ของร่างกายผ่านทางอาหารลดลง และทำให้เกิดภาวะโรคอ้วนได้

4. มิติตามพอเพียง ค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 0.175 เป็นอันดับที่สี่ และค่า Adjusted R Square เท่ากับ 0.330 จะเห็นได้ว่า ครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งได้รับพลังงานจากอาหารอย่างพอเพียง หากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรเพิ่มขึ้น และลดสัดส่วนการซื้ออาหารจากตลาดและ/หรือร้านค้า ดังนั้น แนวทางการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร อาจทำได้ด้วยการร่วมมือกันของคนในชุมชนในการอนุรักษ์แหล่งอนุบาลสัตว์น้ำโดยไม่ทำลายป่าชายเลนทั้งในทางตรง (การตัดฟัน) และทางอ้อม (การขุดเพรียง ตัวเพรียงเป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่ในรากไม้โกงกาง การจับต้องตัดฟันรากไม้ที่ยึดทรงลำต้น หากลมแรงต้นโกงกางจะล้มเป็นแนวยาว และตายในที่สุด) การร่วมแรงร่วมใจจะทำให้ทรัพยากรป่าชายเลน ทรัพยากรสัตว์น้ำ ทั้งปริมาณและความหลากหลายสามารถฟื้นตัวได้ตามธรรมชาติ ซึ่งอาจใช้เวลานาน แต่หากมีการเชื่อมโยงกับการจัดการทรัพยากรประมง เช่น การปลูกป่า-

ชายเลนด้วยวิธีธรรมชาติโดยการนำฝักของพันธุ์ไม้ปักในพื้นที่ว่างระหว่างต้นไม้ในป่าชายเลน เป็นต้น จะทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรเป็นไป得更เร็วขึ้น

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรัง

การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความมั่นคงทางอาหารในแต่ละมิติอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยมีมิติที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความมั่นคงทางอาหารมากที่สุด คือ มิติการเข้าถึง ซึ่งขึ้นอยู่กับรายได้ของครัวเรือน ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายด้านอาหาร หนี้สิน ความพร้อมของเครื่องมือประมง ระยะทางในการจับสัตว์น้ำ การอ้อม และรายได้สุทธิของครัวเรือนเช่นเดียวกับที่สุภา ใยเมือง (2555) กล่าวว่าความมั่นคงทางอาชีพและรายได้มีความสำคัญต่อความมั่นคงทางอาหาร เพราะการซื้ออาหารบริโภคเกิดขึ้นในทุกชุมชน รองลงมา คือ มิติเสถียรภาพ เกี่ยวเนื่องกับปริมาณสัตว์น้ำที่ครัวเรือนประมงจับได้ มีความสัมพันธ์กับจำนวนเครื่องมือประมง จำนวนแรงงานในครัวเรือน สิทธิการเข้าถึงทรัพยากรที่เกิดจากการไม่รุกล้ำของเรือประมงพาณิชย์เข้ามาในเขตประมงพื้นบ้าน และความไม่เสี่ยงต่อความมั่นคงทางอาหารหรือการขาดแคลนอาหารของครัวเรือน มิติการใช้ประโยชน์เกี่ยวข้องกับดัชนีมวลกาย ที่มีความสัมพันธ์กับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน เส้นรอบเอว การจัดการทรัพยากร และที่ดิน ส่วนมิติตามพอเพียงขึ้นอยู่กับพลังงานที่ครัวเรือนประมงได้รับจากอาหาร มีความสัมพันธ์กับสัดส่วนอาหารที่ซื้อจากตลาด และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร

2. แนวทางการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร และความยั่งยืนในอาชีพของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งในจังหวัดตรัง ได้จากการประยุกต์องค์ความรู้ที่ได้จากแบบจำลองมาเสนอแนะแนวทาง มีรายละเอียดดังนี้

2.1 การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร ครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่ง 1) ควรลดค่าใช้จ่าย ทั้งค่าใช้จ่ายด้านอาหาร นีลีน และค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพลงเพื่อทำให้รายได้สุทธิของครัวเรือนเพิ่มขึ้น แล้วเพิ่มปริมาณเงินออมที่ทำให้ครัวเรือนสามารถเข้าถึงอาหารได้เมื่อเกิดภาวะความเสี่ยง เช่น คลื่น ลม พายุ หรือ ฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงไป 2) ควรซ่อมแซมเครื่องมือให้มีความพร้อมสามารถใช้งานได้ตลอดเวลา และมีเครื่องมือประมงที่หลากหลายสามารถทำงานได้ทุกฤดูกาล 3) แรงงาน ควรเพิ่มแรงงานในครัวเรือนทั้งปริมาณและคุณภาพ เพราะนอกจากครัวเรือนสามารถจับสัตว์น้ำได้เพิ่มขึ้นแล้วยังทำให้ครัวเรือนสามารถแบ่งเวลาและแรงงานไปประกอบอาชีพทางการเกษตรอื่นๆ เช่น เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เพาะปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ โดยมุ่งเน้นการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก เมื่อเหลือจึงนำไปจำหน่าย 4) หากมีเงินเหลือเก็บมากพอ ให้จัดสรรเงินเก็บออมบางส่วนซื้อที่ดิน แล้วนำไปใช้ปลูกพืชผล พืชอาหาร เลี้ยงสัตว์ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพิ่มเติมเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนประมงชายฝั่งให้เพิ่มขึ้น สอดรับกับ แนวคิดเกษตรยั่งยืน (ธันวา จิตต์สงวน, 2550) ในประเด็นของการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในการพึ่งพาตนเอง ทั้งปัจจัยการผลิตและการดำรงชีวิต โดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด ลดความผันผวนของผลผลิตและรายได้ เพิ่มรายได้ด้วยการลดรายจ่าย และส่งเสริมให้ผลิตส่วนหนึ่งเพื่อสนองความต้องการของตนเอง 5) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ควรเข้าร่วม

ให้ความรู้ในการวางแผนครอบครัวและสุขภาพของครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่ง เพราะการมีสมาชิกในครัวเรือนเพิ่มขึ้น ส่งผลต่อสุขภาพอนามัยของสมาชิกในครัวเรือนด้วย เช่น โรคขาดสารอาหาร โรคอ้วน โรคเบาหวาน เป็นต้น เนื่องจากครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก ปริมาณอาหารที่บริโภคภายในครัวเรือนต้องนำมาเฉลี่ยให้เพียงพอ กับสมาชิก โดยมุ่งเน้นความอึดที่มากกว่าการบริโภคอาหารที่หลากหลาย อีกทั้งคุณภาพของอาหารจะลดลงด้วย ทั้งนี้ งานวิจัยของ กัลยพร นันทชัย, บุญยัณกมล เรื่องรักเรียน, กรชนก วุฒิสมาวงศ์กุล, จิรนนท์ ทองสัมฤทธิ์, และ ณภสรีย์ กุมขุนทด (2553) ที่พบเช่นเดียวกันว่า ขนาดครอบครัวหรือจำนวนสมาชิกในครอบครัว มีผลต่อปริมาณและคุณภาพของอาหาร ครอบครัวใหญ่มีสมาชิกในครอบครัวหลายคน ค่าใช้จ่ายเรื่องอาหารจะสูง แต่คิดเป็นค่าใช้จ่ายอาหารต่อคนน้อย ดังนั้น ครอบครัวใหญ่ หรือครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกมากขึ้น ปริมาณและคุณภาพของอาหารที่คนในครอบครัวบริโภคจะค่อยๆ ลดลง ขณะที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2557) พบว่าครัวเรือนขนาดใหญ่ สมาชิกในครัวเรือน 7 คนขึ้นไป มีโอกาสเป็นครัวเรือนยากจนทั้งในด้านรายได้ โอกาส และสิทธิในการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของรัฐ สูงกว่าครัวเรือนขนาดเล็กที่มีสมาชิก 3 คน ประมาณ 2 เท่า

2.2 การสร้างความยั่งยืนในอาชีพ คือ การที่ครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่งสามารถทำงานและประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านชายฝั่งได้อย่างยาวนานนั้น ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของทรัพยากร และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อครัวเรือนประมงพื้นบ้านเป็นอย่างมาก คือ ป่าชายเลน คุณภาพน้ำ และสัตว์น้ำ

สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วงศ์ปรกณ์ ชาราสุข (2556) ที่ว่าป้าชายเลนเป็นแหล่งทรัพยากรที่ให้ อาชีพ อาหาร ไม่ใช่สอยตามความจำเป็นของชุมชน ในระยะยาว ดังนั้น การจัดการให้เกิดความยั่งยืน 1) ต้องสร้างความตระหนักรู้ของคนในชุมชนให้เกิด ความรักความหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ เพราะ ความตระหนักรู้ที่เกิดขึ้นในตัวของคน เป็นปัจจัยก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทั้งในกระบวนการคิด การ ตัดสินใจ การเข้าร่วมกิจกรรมในการจัดการ ทรัพยากรประมงเพิ่มขึ้น โดยต้องปลูกฝังความ ตระหนักรู้ให้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็กเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน ที่ดีของชุมชนและสังคมในอนาคต 2) หน่วยงาน ภาครัฐควรกระตุ้นให้เกิดระบบการบริหารจัดการ ทรัพยากรของชุมชน โดยให้ชุมชนเป็นคนดูแล จัดการป่าชายเลน และหน่วยงานรัฐเป็นผู้กำกับหรือ พี่เลี้ยง ในประเด็นนี้ เลิศชาย ศิริชัย และ นฤทธิ ดวงสุวรรณ (2543) ได้ศึกษาชุมชนประมงพื้นบ้าน ทะเลสาบสงขลา ในจังหวัดพัทลุงและสงขลา โดย ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกต ให้ ความเห็นว่า รัฐต้องสนับสนุนให้ชุมชนฟื้นฟูและ ปรับปรุงระบบการจัดการทรัพยากรของตนเองขึ้น มาใช้เพราะเป็นระบบที่เคยดูแลการใช้ทะเลได้อย่าง เหมาะสมทั้งในแง่การใช้ทะเลสาบแบบไม่ทำลาย และการให้ชาวประมงเข้าถึงทะเลได้เท่าเทียมกัน 3) ภาควิชาการต้องคิดถึงส่วนรวมมากขึ้น เพราะการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม มี ผลกระทบต่อคุณภาพน้ำในคู คลอง ซึ่งเป็นแหล่งน้ำ ตามธรรมชาติ และทะเลรวมถึงคุณภาพของสัตว์น้ำ ที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ในประเทศนำไปบริโภคด้วย ดังนั้น กระทรวงอุตสาหกรรม ควรมีมาตรการ ตรวจสอบอย่างเข้มแข็งขึ้นในการบำบัดน้ำเสีย และ

โลหะหนัก ก่อนปล่อยน้ำลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ 4) ภาครัฐควรกำหนดพื้นที่อนุรักษ์เพิ่มขึ้น เช่น พื้นที่ อนุรักษ์ห้วยทะเล การสร้างแนวปะการังเทียม เป็นต้น เพราะแม้จะเป็นข้อจำกัดสิทธิการเข้าถึง ทรัพยากรของครัวเรือนประมงพื้นบ้านในปัจจุบัน แต่อนาคตพื้นที่อนุรักษ์จะกลายเป็นแหล่งเพาะ ปลูกสัตว์น้ำขนาดเล็ก และทำให้ท้องทะเลมีความอุดม สมบูรณ์ ส่วนการทำแนวปะการังเทียม ควรให้ ครัวเรือนประมงพื้นบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนด เขตพื้นที่ด้วย และเมื่อกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์แล้ว ต้องประกาศให้ครัวเรือนประมงพื้นบ้านชายฝั่ง ทราบโดยทั่วกัน เพื่อลดปัญหาความเสียหายของ เครื่องมือประมงพื้นบ้าน เช่น แห อวน ที่ครัวเรือน ประมงนำไปวางใกล้แนวปะการังเทียม เมื่อคลื่นซัด อาจไปเกี่ยวกับแนวปะการังเทียม ทำให้อุปกรณ์ ประมงฉีกขาด หรือชำรุดได้

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการ วิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ให้โอกาส และสนับสนุนทุน วิจัยประเภทบัณฑิตศึกษาแก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณ ผู้ใหญ่บ้านทางสาย และคณะ ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้านทุ่งรวงทอง ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่ บ้านเขาไม้แก้ว ผู้ใหญ่บ้านบ่อหิน ผู้ใหญ่บ้านและ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเกาะเคียม ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้านพระม่วง ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตะเสะ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการนำทาง และ ประสานงานในพื้นที่เป็นอย่างดีขอขอบคุณครัวเรือน ประมงพื้นบ้านทั้ง 240 ครัวเรือน ที่เสียสละเวลาและ ให้ข้อมูลแก่ผู้สัมภาษณ์อย่างดียิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- กรมประมง. (2552). เอกสารฉบับที่ 13/2552 สถิติหน่วยธุรกิจการประมง พ.ศ. 2552. กรุงเทพฯ: กลุ่มวิจัยและวิเคราะห์สถิติการประมง ศูนย์สารสนเทศ.
- กระทรวงการคลัง. (2554). ความสำคัญของการออม. กรุงเทพฯ: สหกรณ์ออมทรัพย์ กระทรวงการคลัง.
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2547). รายงานสถานการณ์ทางสังคม. จาก http://www.m-society.go.th/edoc_detail.php?edocid=202
- กฤษฎา ศุภวรรณกุล. (2555). อาหารไทยกำลังวิกฤติ (1) ชี 6 ปีจี้เสี่ยง โห้ห่วยตาย-คนไร้ที่ทำกิน-จีเอ็มโอระบาด สารเคมีอื้อ-รัฐอุ้มอุดฯ-เสียเปรียบอาเซียน. จาก <http://www.food4change.in.th/index.php>
- กัลยพร นันทชัย, บุญณกมล เรืองรักเรียน, กรชนก วุฒิสวมวงศ์กุล, จิรนนท์ ทองสัมฤทธิ์, และ ณภสรีย์ กุมขุนทด. (2553). ผลของโปรแกรมการจำกัดแคลอรีต่อการชะลอความชรา. กรุงเทพฯ: กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2549). สถิติสำหรับงานวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน. (2557). แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐาน ปี 2557-2559. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- จิรพันธ์ หมวดจันทร์. (2555). เอกสารวิชาการฉบับที่ 3/2555 สถานการณ์การบุกรุกป่าชายเลนของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน.
- ธันวา จิตต์สงวน. (2550). เศรษฐกิจพอเพียง: การประยุกต์สำหรับเศรษฐกิจพอเพียงขนาดเล็ก. กรุงเทพฯ: บริษัท DSP Advertising จำกัด.
- นงลักษณ์ วัชรชัย. (2542). โมเดลอิสระ: สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นวลใจ วัฒนกุล. (2547). ติดตามแม่คือแนวทางสู่ความมั่นคงทางอาหารในสังคมไทย. มล. วิชาการ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 8(15), 5-23.
- นุชรา บุญนก, เกษณี โลกตาทอง, และ วีระศักดิ์ โรจนศิริรัตน์. (2555). การจัดการความมั่นคงทางอาหารของชุมชนเขื่อนชนบท. สุขภาพอาหารและน้ำ, 3(2), 13-19.
- ประณิธิ หงสประภาส. (2548). การประเมินภาวะโภชนาการ. ขอนแก่น: ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปิยนาด อิมดี. (2547). ความมั่นคงทางอาหารของชุมชนชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านป่าคา หมู่ที่ 2 ตำบลสวก อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มูลนิธิรักไทย. (2549). ประมงพื้นบ้าน วิถีแห่งภูมิปัญญา. กรุงเทพฯ: บริษัท เลค แอนด์ ฟาวด์เท่น พรินติ้ง จำกัด.

- เมธี จันทโรปกรณ์. (2541). ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของชาวประมงพื้นบ้านและชาวประมงอวนรุนต่อสิทธิบัตรประมงชายฝั่ง: กรณีศึกษาจังหวัดสุราษฎร์ธานี (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.
- เรืองไร โตกฤษณะ และ กำพล อุดลวิทย์. (2538). การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการผลิตของการประมงชายฝั่งในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เลิศชาย ศิริชัย และ นฤทธิ ดวงสุวรรณ. (2543). พัฒนาการใช้ทรัพยากรในทะเลสาบสงขลา: ศึกษากรณีชุมชนประมงพื้นบ้าน (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วงศ์ปกรณ์ ธาราสุข. (2556). การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านทางสายในการจัดการป่าชายเลน ตำบลลิพัง อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- วสี ภูเต็มเกียรติ. (2555). ถกผลผลิตประมงลดลงกว่าครึ่งเหตุทะเลโทรม หวังร่าง พ.ร.บ. ใหม่ชุมชนมีส่วนร่วม. จาก <http://www.biothai.net/news/15443>
- วาโร เฟิงสวัสดิ์. (2553). สถิติประยุกต์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วิฑูรย์ ปัญญากุล. (2544). เกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย. เกษตรกรรมธรรมชาติ, 4(10), 38-41.
- ศจันทร์ ประชาสันต์. (2552). การพัฒนาดัชนีชี้วัดความมั่นคงทางอาหาร. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- เสกสิน ศรีวัฒนากุลกิจ, ลิลา ผาติธสงชัยพานิช, อัจฉรา วัฒนภิญโญ, และ ธเนศ ศรีวิชัยคำพันธ์. (2552). ดัชนีชี้วัดความสุขในครัวเรือนและชุมชนของประเทศไทย. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2555). ข้อมูลจังหวัดชายทะเล. โครงการจัดการความรู้เพื่อผลประโยชน์แห่งชาติทางทะเล. จาก <http://www.mascot.org/kmp/coastprov.html>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2555. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม.
- สำนักงานจังหวัดตรัง. (2552). แผนพัฒนาจังหวัดตรัง พ.ศ. 2553-2556. ตรัง: สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย.
- _____. (2555). แผนพัฒนาจังหวัดตรัง พ.ศ. 2557-2560. ตรัง: สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย.
- สำนักงานประมงจังหวัดตรัง. (2555). รายงานประจำปี 2554. ตรัง: สำนักงานประมงจังหวัด ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดตรัง และศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งตรัง.
- สำเริง บุญเรืองรัตน์. (2526). เทคนิคการวิเคราะห์ตัวแปรพหุคูณ. กรุงเทพฯ: ศึกษาพร.
- สุธัญญา ทองรักษ์. (2542). เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. สงขลา: คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

- สุธานี มะลิพันธ์. (2552). ความมั่นคงทางอาหารของชาวลัวะบ้านป่าคำ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: คณะทรัพยากรชีวภาพและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- สุกมาส อังสุโชติ, สมถวิล วิจิตรวรรณ, และ รัชนิกุล ภิญโญภาณุวัฒน์. (2557). สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์: เทคนิคการใช้โปรแกรม LISREL (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.
- สุภา ไยเมือง. (2555). ตัวชี้วัดความมั่นคงทางอาหารระดับชุมชน. นนทบุรี: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.
- หทัยกาญจน์ โสตรดี และ อัมพร จิมพลี. (2550). พฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. นครปฐม: คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- องค์การความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันดามัน. (2554). ปัญหาชาวประมงพื้นบ้าน และแนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้. โครงการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเล. จาก <http://www.wetlandthai.org/data/problem.html>
- อรทัย มิ่งธิพล. (2553). ความยั่งยืนของฐานทรัพยากรการผลิตเกษตรและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนปากกะอ๊ะญอ กลุ่มน้ำแม่เปะตอนบน อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- Barrett, C. B. (2010). Measuring food insecurity. *The American Association for the Advancement science*. 327, 825-828. doi: 10.1126/science.1182768
- Food and Agriculture Organization (FAO). (2005). *The State of Food Insecurity in the World 2005*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nation Publishing.
- _____. (2006). Published by FAO's Agriculture and Development Economics Division (ESA) with support from the FAO Netherlands Partnership Programme (FNPP) and the EC-FAO Food Security Programme. *Policy Brief Food security, June(2)*, 1-4.

กระบวนการพัฒนาพื้นที่การจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดย
มีส่วนร่วมของชุมชนชายฝั่ง: กรณีศึกษา เขตอนุรักษ์หอยปะ ลุ่มน้ำปะเหลียน
จังหวัดตรัง

The Development Process of Marine and Coastal Resources Management Areas with the Participation of the Coastal Communities: a Case Study of Venus Shell Conservation Areas, Palian Basin, Trang Province

จตุรงค์ คงแก้ว^{1*}, เยาวนิจ กิตติชรกุล¹, และ ก้องเกียรติ กิตติวัฒนาวงศ์²

Chaturong Kongkeaw^{1*}, Jawanit Kittitornkool¹, and Kongkiat Kittiwatanawong²

Abstract

This qualitative research aimed to 1) study formats, steps, and results of establishing Venus shell conservation areas in two villages located in the middle of Palian Basin: Ban Hin Cork Kwai and Ban Tung Tasae, and 2) compare the related factors affecting the success and failure of the establishment of the conservation area. Data collection was conducted by interviewing 28 participants.

The study found that 1) management is to protect some areas as the Venus shells conservation areas, but the areas are opened for fishing once a year. 2) There are two levels of management rules: community commitment and legal. Ban Hin Cork Kwai's important factor of failure was because of its discontinuity of operation reflected in the policy revision of the Tambon's new elected administrative government. While that of Ban Tung Tasae succeeded because it was started by its community members, NGOs, and concerned local governments.

¹ สถาบันทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.กาญจนบุรี อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110,

² สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเล ชายฝั่งทะเล และป่าชายเลน อ.สักระยะ ต.วิเศษ อ.เมือง จ.ภูเก็ต 83000

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: chaturong.kk@gmail.com)

รับบทความวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2560 รับลงตีพิมพ์วันที่ 3 สิงหาคม 2560

The factors of success are 1) high level cooperation between the government and community, 2) the community's knowledgeable leaders who have long experience in environmental conservation, 3) the support from NGOs working as "bridging organizations", 4) government's acceptance of the community rights, and 5) the community's high support given for participating in policy making. The major obstacles are 1) the concerned government agencies' lack of law enforcement, 2) local rubber factories' poor wastewater treatment, and 3) the reduction of salinization caused by the induced flow of freshwater into seawater.

Keywords: *Venus shell, meretrix lusoria, Palian basin, coastal community, shellfish conservation area*

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มุ่งศึกษารูปแบบ ขั้นตอน และผลของกระบวนการจัดตั้งเขตอนุรักษ์หอยปะของบ้านหินคอกควาย และบ้านทุ่งตะเชะ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณตอนกลางลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง รวมไปถึงเพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ และความล้มเหลวในการดำเนินงานของทั้งสองพื้นที่ เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 28 คน ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบของการจัดการ คือ ต้องการปกป้องบางพื้นที่ไว้เป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์หอย แต่เปิดให้ทำการประมงได้ปีละหนึ่งครั้ง ด้านกฎและกติกาในการบริหารจัดการนั้นมี 2 ระดับ คือ ระดับที่เป็นข้อตกลงร่วมของชุมชนกับระดับข้อกฎหมาย ส่วนสถานการณ์ปัจจุบันพื้นที่อนุรักษ์หอยปะบ้านหินคอกควายนั้น ล้มเลิกไปแล้วเมื่อ พ.ศ. 2554 ส่วนบ้านทุ่งตะเชะ ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการเป็นอย่างยิ่ง ปัจจัยที่ทำให้บ้านหินคอกควายล้มเหลว เนื่องจากการริเริ่มของ อบต. เมื่อเปลี่ยนผู้บริหารจึงมีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ทำให้การดำเนินการไม่ต่อเนื่อง ในขณะที่ บ้านทุ่งตะเชะนั้น เป็นการริเริ่มโดยชุมชน ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง จึงประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน ปัจจัยที่ทำให้เขตอนุรักษ์หอยปะบ้านทุ่งตะเชะประสบความสำเร็จ คือ 1) การมีส่วนร่วมระหว่างรัฐกับชุมชนอยู่ในระดับสูง 2) ผู้นำมีความรู้และมีประสบการณ์การทำงานด้านการอนุรักษ์มายาวนาน 3) การช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชนในฐานะองค์กรสะพานเชื่อม 4) รัฐยอมรับสิทธิชุมชน และ 5) เป็นการดำเนินงานที่ชุมชนมีทั้งเจตจำนงร่วมและขีดความสามารถด้านนโยบายในระดับสูง ส่วนปัญหาที่สำคัญในการดำเนินงาน ได้แก่ 1) ความหย่อนยานในการบังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2) ปัญหาน้ำเสียจากโรงงานแปรรูปยางพาราในพื้นที่ และ 3) ปัญหาจากสถานการณ์น้ำจืดท่วมชายฝั่ง ทำให้ความเค็มของน้ำเปลี่ยนแปลงจนทำให้หอยปะตายจำนวนมาก

คำสำคัญ: หอยปะ, หอยตลับ, ลุ่มน้ำปะเหลียน, เครือข่ายชุมชนชายฝั่ง, เขตอนุรักษ์หอย

บทนำ

บริเวณปากแม่น้ำปะเหลียนซึ่งมีลักษณะเป็นคลองน้ำกร่อย เป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างน้ำจืดและน้ำเค็ม อุดมไปด้วยอินทรีย์สารที่เป็นอาหารสำคัญสำหรับสัตว์น้ำ ทำให้บริเวณตอนกลางคลอง

ปะเหลียนซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 3 อำเภอ คือ อำเภอกันตัง อำเภอปะเหลียน และอำเภอย่านตาขาว เป็นแหล่งทรัพยากรหอยปะ (*Venus shell: Meretrix Lusoria*) ที่สำคัญ หอยปะเป็นหอยสองฝาลักษณะ

รูปร่างสามเหลี่ยม ตรงกลางนูนออก มีลายเล็กน้อย สีน้ำตาลอ่อน มีชื่อเรียกตามท้องถิ่นต่าง ๆ แตกต่าง กันออกไป เช่น หอยปะ หอยหวาน หอยกระปุก และ หอยตลับลาย เป็นต้น หอยปะมีการแพร่กระจายใน บริเวณชายฝั่งทะเลญี่ปุ่น จีน เกาหลี และไทย ใน ประเทศไทยพบแพร่กระจายอยู่แถบชายฝั่งทะเล อันดามัน (สุนันท์ ทวยเจริญ และ ประนอม เบ็ญจมาลย์, 2529) หอยปะเป็นทรัพยากรที่ค่อนข้างอุดม สมบูรณ์ในแม่น้ำปะเหลียนตอนกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณเกาะห่อไห้และเกาะกลาง ซึ่งติดต่อกับ 3 ตำบล คือ บ้านนา วังวน และทุ่งกระปือ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 5 ตารางกิโลเมตร และคาดว่าอาจจะ เป็นแหล่งหอยปะที่ใหญ่ที่สุดของ ประเทศไทย เป็นแหล่งอาหารและสร้างรายได้ให้ กับชาวประมงและชาวบ้านทั่วไปใน 3 อำเภอของ จังหวัดตรังมาเป็นเวลาช้านานแล้ว (นิพนธ์ ใจปลื้ม, 2542) แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการจับแบบ ดั้งเดิมที่ใช้การจับด้วยมือหรือการคุ้ยด้วยมือมา เป็น การใช้เครื่องทุ่นแรง เช่น การใช้คราดมือ หรือการใช้ คราดติดเรือยนต์ ทำให้หอยที่จับได้มีจำนวนมาก เกินไป ปริมาณหอยปะบริเวณนี้ลดลง จนไม่พอ ส่งขายโรงงาน จากปรากฏการณ์การใช้ประโยชน์ และการลดลงของหอยปะตามสาเหตุข้างต้น ชาว ชุมชนสองชุมชนบริเวณลุ่มน้ำปะเหลียนซึ่งใช้ ประโยชน์จากการจับหอยปะดังกล่าว จึงมีความคิด ที่จะปกป้องและอนุรักษ์ดอนหอยปะบางพื้นที่ บริเวณปากแม่น้ำปะเหลียน เพื่อสงวนไว้เป็นแหล่ง อนุบาลพันธุ์หอยปะสำหรับการใช้ประโยชน์ของ ชุมชน จึงได้ประกาศจัดตั้งเขตอนุรักษ์หอยปะขึ้น จำนวน 2 พื้นที่ ได้แก่ เขตอนุรักษ์หอยปะ บ้านหิน คอกควาย ตำบลบ้านนา อำเภอปะเหลียน และเขต อนุรักษ์หอยปะ บ้านทุ่งตะเซาะ ตำบลทุ่งกระปือ อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาว่า รูปแบบ ขั้นตอน และผลของกระบวนการจัดตั้งเขต อนุรักษ์หอยปะของชุมชนในลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรังเป็นอย่างไร มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องอะไรบ้าง ที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และ/หรือความล้มเหลวใน การดำเนินงานด้านการจัดการเขตอนุรักษ์หอยปะ ของทั้งสองชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบ ขั้นตอน และผลของ กระบวนการจัดตั้งเขตอนุรักษ์หอยปะ ของชุมชน ตอนกลางในลุ่มน้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง
2. เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่เกี่ยวข้องระหว่าง เขตอนุรักษ์หอยปะที่ประสบความสำเร็จและ ประสบความล้มเหลวในการดำเนินงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. พื้นที่วิจัย

1) เขตอนุรักษ์หอยปะ บ้านหินคอกควาย ตำบลบ้านนา อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เป็น ตัวแทนของชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการ ดำเนินงาน

2) เขตอนุรักษ์หอยปะ บ้านทุ่งตะเซาะ ตำบล ทุ่งกระปือ อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรังเป็นตัวแทน ของชุมชนที่ประสบความล้มเหลวในการดำเนินงาน

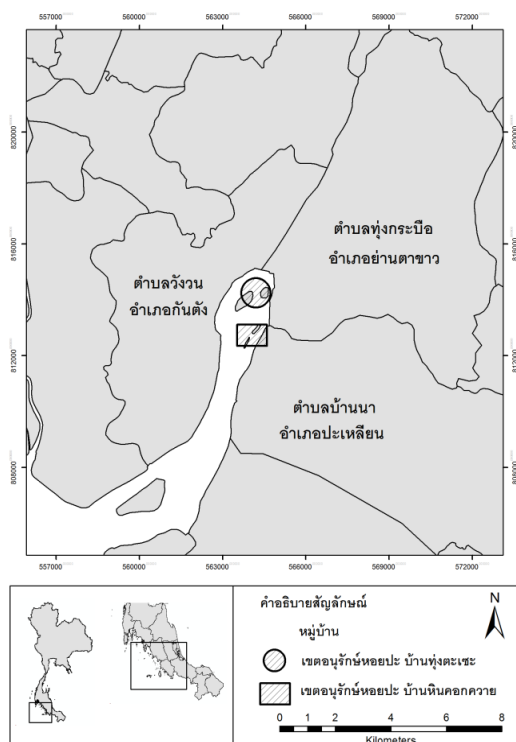
2. วิธีการเก็บข้อมูล เก็บข้อมูลด้วยการ สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) กับผู้เกี่ยวข้องทั้ง 2 พื้นที่ จำนวน 28 คน ประกอบด้วย แกนนำกลุ่ม/เครือข่าย จำนวน 8 คน สมาชิกกลุ่ม/เครือข่าย จำนวน 8 คน สมาชิกอื่น ๆ ในชุมชน จำนวน 6 คน เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนา เอกชน จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ จำนวน 3 คน

ทั้งนี้ ในกรณีของบ้านหินคอกควายนั้นเก็บ

ข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดตั้ง และ
ดำเนินงานเขตอนุรักษ์หอยปะ

3. ระยะเวลาในการวิจัย ระหว่างเดือน

พฤศจิกายน 2558 - พฤษภาคม 2559

รูปที่ 1 พื้นที่วิจัย: วงกลม หมายถึง เขตอนุรักษ์หอยปะบ้านทุ่งตะเชะ และสี่เหลี่ยม หมายถึง เขตอนุรักษ์หอยปะบ้านหินคอกควาย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของปรากฏการณ์ที่พบในงานวิจัย จากนั้นนำข้อมูลจากการวิเคราะห์แบบอุปนัย มาจำแนกข้อมูลรายประเด็นและจัดกลุ่มข้อมูล ด้วยวิธีการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) แล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาสังเคราะห์หาความสัมพันธ์กัน ด้วย

วิธีการเปรียบเทียบข้อมูล (Content Comparison)

ผลการวิจัย

1. รูปแบบขั้นตอนและผลของกระบวนการจัดตั้งเขตอนุรักษ์หอยปะ

ในประเด็นรูปแบบ ขั้นตอน และผลของกระบวนการจัดตั้งเขตอนุรักษ์หอยปะ นำเสนอเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย ประเด็นรูปแบบและแนวคิดในการจัดตั้ง ขั้นตอนและกระบวนการจัดตั้ง และผลการจัดตั้งของทั้งสองพื้นที่ ดังนี้

1.1 รูปแบบและแนวคิดในการจัดตั้งเขตอนุรักษ์หอยปะ

เขตอนุรักษ์หอยปะ ในบริเวณปากแม่น้ำปะเหลียน จังหวัดตรัง มีอยู่สองพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่บริเวณเกาะหอยไหร่ หรือเกาะฮ้องได้ บ้านหินคอกควาย หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านนา อำเภอปะเหลียน และบริเวณเกาะกลาง บ้านทุ่งตะเชะ หมู่ที่ 9 ตำบลทุ่งกระปือ อำเภอย่านตาขาว ทั้งสองพื้นที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน ทั้งยังประกาศเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์หอยปะในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน โดยที่ทั้งสองพื้นที่มีแนวคิดในการจัดตั้ง และบริหารจัดการพื้นที่ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ต้องการปกป้องบางพื้นที่ในบริเวณที่เป็นแหล่งหอยปะ ไว้เป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์หอย เพื่อให้สามารถเติบโตไปทดแทนการจับของชุมชนในพื้นที่ได้ยาวนานขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็สามารถเปิดทำการประมงหอยปะได้ในบางช่วงของปี โดยการเก็บค่าธรรมเนียมในการทำประมงจากชาวประมงทั้งในและนอกพื้นที่เพื่อนำค่าธรรมเนียมมาใช้ในกิจกรรมของชุมชนหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการและอนุรักษ์หอยปะ

1.2 ขั้นตอนและกระบวนการจัดตั้งเขตอนุรักษ์หอยปะ

ในประเด็นขั้นตอนและกระบวนการจัดตั้ง

เขตอนุรักษ์หอยปะนี้ นำเสนอใน 5 หัวข้อสำคัญ ได้แก่ พัฒนาการในการจัดตั้งเขตอนุรักษ์หอยปะ กฎและกติกาการใช้ประโยชน์ ข้อกฎหมาย การจัดการความขัดแย้ง และระดับการมีส่วนร่วมของทั้งสองชุมชน ดังนี้

1) พัฒนาการในการจัดตั้งเขตอนุรักษ์หอยปะ

เขตอนุรักษ์หอยปะบ้านหินคอกควาย จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2548 จากการริเริ่มของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านนาคนหนึ่งในสมัยนั้น ที่เห็นว่าพื้นที่ในแม่น้ำปะเหลียนส่วนของบ้านหินคอกควายเป็นแหล่งที่จับหอยปะได้เป็นจำนวนมาก และเห็นว่าหากจะให้หอยปะให้จับได้อย่างยั่งยืน ควรมีการสงวนบางพื้นที่ไว้เป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์หอย และเห็นว่าบริเวณเกาะหอไทรกลางแม่น้ำปะเหลียนเป็นพื้นที่ที่เหมาะสม จึงได้พยายามผลักดันเขตอนุรักษ์หอยปะเข้าสู่แผนงานโครงการขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านนา หลังผ่านการทำความเข้าใจและผลักดันอยู่ 3-4 ปี จึงได้รับการอนุมัติให้จัดตั้งเขตอนุรักษ์หอยปะขึ้นในพื้นที่บริเวณเกาะหอไทร เนื้อที่ประมาณ 150 ไร่ ในปี พ.ศ. 2551 โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านนาได้สนับสนุนติดตั้งทุ่นแนวเขต เรือตรวจการณ์ และแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการ จำนวน 10 คน ส่วนกรณีของบ้านทุ่งตะเชะ เริ่มต้นการทำเขตอนุรักษ์หอยปะ เมื่อคนในชุมชนพบว่า ปริมาณหอยปะที่จับได้มีจำนวนและขนาดลดลง จึงได้พูดคุยกันตามร้านน้ำชา และที่ประชุมประจำเดือนของผู้ใหญ่บ้าน เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2551 ได้ข้อสรุปว่าเนื่องจากมีการทำประมงอย่างไม่ถูกต้อง กติกาจำนวนมาก จึงทำให้หอยมีปริมาณลดลง ดังนั้น เพื่อความยั่งยืนในการทำประมงหอยปะ ควรมีพื้นที่ปลอดภัยสำหรับให้หอยได้อาศัยเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ที่ประชุม

เห็นว่าบริเวณด้านทิศตะวันตกของเกาะกลางเป็นแหล่งที่มีหอยชุมชุม ควรกันพื้นที่บริเวณนั้นไว้เป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์หอย จากนั้นผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้นได้นำข้อมูลไปปรึกษารื้อกับสมาคมหอยคณ ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ และจัดการป่าชายเลนกับชุมชนนี้มานาน สมาคมหอยคณเห็นว่ากาประกาศเขตอนุรักษ์ต่าง ๆ โดยชุมชนนั้น ถึงอย่างไรก็ยังไม่มิกฎหมายรองรับ เพื่อให้การดำเนินงานมีความชอบธรรม ควรมีหน่วยงานราชการมาเป็นพี่เลี้ยงร่วม จึงได้เชิญนายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งกระบือ มาหารือเพื่อร่วมเป็นพี่เลี้ยง ในเบื้องต้นองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งกระบือยอมรับในแนวคิดและยินดีให้การสนับสนุนในการวางทุ่นแนวเขต

รูปที่ 2 เรือคราดหอยตะแกรงคราดหอยและลักษณะของหอยปะ

2) กฎและกติกาการใช้ประโยชน์

กฎและกติกาการใช้ประโยชน์จากเขตอนุรักษ์หอยปะของทั้งสองชุมชนมีความแตกต่างกันเล็กน้อย โดยที่บ้านหินคอกควายใช้กติกาที่เป็นระเบียบตามข้อกฎหมาย ได้แก่ ห้ามการลากหอยปะโดยการใช้อุปกรณ์เครื่องยนต์ ห้ามใช้เครื่องมือดำเก็บหอย ในขณะที่บ้านทุ่งตะเชะนั้น ประกอบด้วยกฎ และกติกา 2 ระดับ คือ ระดับที่เป็นระเบียบตามข้อกฎหมาย ได้แก่ ห้ามการลากหอยปะโดยการใช้อุปกรณ์เครื่องยนต์ ห้ามใช้เครื่องมือดำเก็บหอย ห้ามใช้ระเบิด ยาเบื่อ กระทั่งน้ำ และระดับที่เป็นกติกาชุมชน ได้แก่ อนุญาตให้เก็บด้วยมือ และกรณีที่เป็นการคราดมือ ห้ามใช้ขวานที่มีขนาดดาวยาวน้อยกว่า 2.5 เซนติเมตร

3) ข้อกฎหมาย

การจัดตั้งและบริหารจัดการพื้นที่อนุรักษ์หอยปะของทั้งสองชุมชนล้วนต้องอ้างอิงสิทธิและอำนาจตามกฎหมายในการเข้าไปกำหนดกฎและกติกาในการใช้ประโยชน์ และการบริหารจัดการทั้งสิ้น โดยที่บ้านหินคอกควายนั้น ใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยสิทธิชุมชน ใช้สิทธิตามหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ว่าด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มาตรา 67(7) แห่ง พรบ.สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2546 และใช้สิทธิตามประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ฉบับลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2517 เรื่องห้ามใช้เครื่องมือคราดที่ใช้กับเรือยนต์ทำการประมงหอยสองฝา ในขณะที่บ้านทุ่งตะเชะนั้น อ้างและใช้สิทธิชุมชนตามจารีตที่ชุมชนเคยจัดการทรัพยากรมาก่อน ใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยสิทธิชุมชน ใช้สิทธิตามหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ว่าด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มาตรา 67(7) แห่ง พรบ.สภาตำบลและ

องค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2546 ใช้สิทธิตามประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ฉบับลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2517 เรื่องห้ามใช้เครื่องมือคราดที่ใช้กับเรือยนต์ทำการประมงหอยสองฝา

4) การจัดการความขัดแย้ง

เนื่องจากบ้านหินคอกควาย เป็นการจัดตั้งอย่างเป็นทางการขององค์การบริหารส่วนตำบล ดังนั้น จึงไม่มีการคัดค้านมากนัก ไม่พบกลไกการจัดการความขัดแย้งแต่อย่างใด ในขณะที่บ้านทุ่งตะเชะ เนื่องจากการริเริ่มของกลุ่มอนุรักษ์หอยปะ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มตามธรรมชาติไม่ใช่องค์กรตามกฎหมาย กลุ่มอนุรักษ์หอยปะจึงให้สมาคมหอยสองฝาเป็นพี่เลี้ยง และสมาคมหอยสองฝาเห็นว่าควรแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานราชการ หรือดึงหน่วยงานราชการมาร่วมดำเนินงานด้วย เพื่อลดความขัดแย้ง และสร้างการยอมรับให้เป็นทางการ เมื่อเกิดความขัดแย้งกรณีที่ชุมชนภายนอกต้องการเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ในลักษณะที่ผิดกฎกติกา และใช้มวลชนกดดันการทำงานของกลุ่มอนุรักษ์หอยปะ ทางกลุ่มจึงใช้กลไกของหน่วยงานราชการ ตั้งแต่ระดับองค์การบริหารส่วนตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ในการบังคับใช้กฎหมาย การป้องกันการทำงานของตนเอง และไกล่เกลี่ยความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

5) ระดับการมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในงานวิจัยนี้ พิจารณาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเขตอนุรักษ์หอยปะ ตามรูปแบบของ Arnstein (1969) ที่เรียกว่าบันไดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งได้จัดลำดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ระดับ 8 ขั้น ดังนี้

1. ระดับขั้นมี 2 ขั้นเรียกว่า Nonparticipation

คือ การไม่มีส่วนร่วม หรือการมีส่วนร่วมจอมปลอม ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 ขั้นการชักชวนหรือโฆษณา หรือโน้มน้าว (Manipulation) และขั้นที่ 2 ขั้นการ บำบัดหรือกล่อมเกล้า (Therapy)

2. ระดับกลาง มี 3 ขั้น เรียกว่า Tokenism คือ การมีส่วนร่วมก้ำก๋อ หรือทำแบบขอไปที/พอ เป็นพิธี ประกอบด้วย ขั้นที่ 3 ขั้นการสื่อสารข้อมูล (Informing) เป็นการสื่อสารทางเดียว ขั้นที่ 4 ขั้น การปรึกษาหารือและ/หรือรับฟังความคิดเห็น (Consultation) เป็นระดับของการรับฟังความคิดเห็น ของประชาชน และขั้นที่ 5 ขั้นการสร้างความร่วมมือ หรือรอมชอม/ลดความขัดแย้ง (Placation) เป็นการเริ่มสู่ระดับสื่อสารแบบ 2 ทาง

3. ระดับสูง มี 3 ขั้น เรียกว่า Citizen Power หมายถึง อำนาจของประชาชน ประกอบด้วย ขั้นที่ 6 ขั้นเป็นหุ้นส่วนกัน (Partnership) ขั้นที่ 7 ขั้นการ มอบอำนาจ (Delegated Power) และขั้นที่ 8 ขั้น อำนาจเป็นของประชาชน/ประชาชนมีอำนาจเต็ม (Citizen Control)

หากยึดตามระดับการมีส่วนร่วมของ Arnstein ข้างต้น พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการ พื้นที่อนุรักษ์หอยปะของบ้านหินคอกควายนั้น มี ส่วนร่วมอยู่ในระดับที่ 1 ขั้นที่ 1 คือ ขั้นการชักชวน หรือโฆษณาหรือโน้มน้าว เนื่องจากเป็นการดำเนินการผ่านองค์กรที่เป็นทางการ คือ องค์กรบริหาร ส่วนตำบล ซึ่งในขั้นนี้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น การออกแบบกฎ กติกา และการตรวจตรา สอดส่อง ดูแล ล้วนเป็นกระบวนการตัดสินใจของหน่วยงาน ราชการเพียงฝ่ายเดียว ในขณะที่บ้านทุ่งตะเชะนั้น ตั้งแต่กระบวนการริเริ่ม จัดตั้ง ออกแบบกฎ กติกา การตรวจตรา สอดส่องดูแล และบังคับใช้กฎ กติกา ชุมชน ล้วนเป็นการบริหารจัดการของชุมชน โดยที่ หน่วยงานราชการในฐานะตัวแทนรัฐให้การยอมรับ

ทั้งอย่างเป็นทางการ เช่น การแต่งตั้งคนในชุมชน เป็นคณะกรรมการเขตอนุรักษ์หอยปะ การสนับสนุน งบประมาณในการดำเนินงานและการสนับสนุน สิ่งอำนวยความสะดวกแก่ชุมชน นอกจากนี้ยังให้การ ยอมรับอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การนำข้าราชการ ทั้งในและนอกพื้นที่มาทำสนธิสัญญาหรือเยี่ยมชม การดำเนินงานของกลุ่มอนุรักษ์หอยปะ หรือการเป็น ผู้ประสานงานในการทำกิจกรรมความรับผิดชอบต่อ สังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) ของบริษัทเอกชน จากข้อมูลข้างต้น จึงนับได้ว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของบ้านทุ่งตะเชะ อยู่ในระดับที่ 3 ขั้นที่ 7 คือ อยู่ใน ขั้นการมอบอำนาจจากรัฐ ซึ่งในขั้นนี้ประชาชนหรือ ชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อย่างเต็มที่ ผ่านการมอบอำนาจการตัดสินใจจาก ราชการในเรื่องนั้นๆ จากผลการวิจัยจึงสามารถสรุป ได้ว่าระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ อนุรักษ์หอยปะของบ้านหินคอกควาย อยู่ในระดับ ค่อนข้างมาก ในขณะที่ระดับการมีส่วนร่วมของบ้านทุ่ง ตะเชะ อยู่ในระดับการมีส่วนร่วมกับรัฐในระดับสูง

1.3 ผลของกระบวนการจัดตั้งเขตอนุรักษ์ หอยปะ

1) สถานการณ์ปัจจุบัน

สำหรับสถานการณ์ของชุมชนบ้านหินคอกควายนั้น ปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) เขตอนุรักษ์หอยปะ ได้เล็กลงไปแล้ว ส่วนบ้านทุ่งตะเชะถือว่าประสบความสำเร็จในการจัดตั้งเขตพื้นที่อนุรักษ์ เพราะมีการลาดตระเวนและตรวจตราสอดส่องอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีการลักลอบคราดหอยบ้าง แต่ไม่มากนัก แต่มีสถานการณ์ที่เป็นความขัดแย้งสำคัญ 2 เหตุการณ์ โดยเหตุการณ์แรก คือ กรณีที่เปิดให้มีการลากหอย เพื่อนำเงินมาใช้ประโยชน์เกี่ยวกับการบริหารจัดการ เขตอนุรักษ์หอยปะ แต่เนื่องจากการเปิดให้

ลากหอยโดยคณะกรรมการเขตนุรักษ์หอยปะ ซึ่งไม่ได้ผ่านความเห็นชอบจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งกระปือ ทำให้ไม่ได้รับการยอมรับและเชื่อถือจากคนในชุมชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษหอยปะ ว่าเงินที่ได้มาจากการเปิดลากหอยนั้นนำไปใช้อย่างถูกต้อง ตั้งแต่นั้นมาจึงไม่มีการเปิดใช้ประโยชน์อีก และเหตุการณ์ที่ 2 คือ กรณีที่มีชาวประมงจากนอกพื้นที่เข้ามาลากหอยแล้วขัดแย้งกับกลุ่มอนุรักษหอยปะ โดยชาวประมงจากต่างอำเภออ้างว่ากลุ่มอนุรักษหอยปะบ้านทุ่งตะเชะไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะประกาศเขตนุรักษ์หรือไม่มีอำนาจในการห้ามไม่ให้ใครทำประมงหอยปะในพื้นที่นี้ได้ เมื่อไม่สามารถเข้าทำประมงตามที่ตนเองต้องการในเขตนุรักษ์หอยปะได้ ชาวประมงจากต่างอำเภอกลุ่มนี้จึงรวมตัวประท้วงกดดันการทำงานของกลุ่มอนุรักษหอยปะ ณ ศาลากลางจังหวัด เพื่อโต้แย้งเกี่ยวกับการอ้างสิทธิชุมชนในการตั้งเขตนุรักษ์หอยปะของชุมชนกรณีนี้ทางกลุ่มอนุรักษหอยปะได้แก้ไขปัญหาโดยใช้กลไกราชการเข้ามาช่วยด้วยการขอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง เข้ามาเจรจาแก้ไขปัญหาและรับรองการประกาศเขตนุรักษ์หอยปะนั้นแทน และในปี พ.ศ. 2557 อำเภอย่านตาขาวได้สนับสนุนทางเดินเท้า และศาลาการเรียนรู้หอยปะขึ้นทดแทนศาลาไม้ และทางเดินเท้าไม้ที่กลุ่มเคยทำได้

2) ปัญหา อุปสรรค และความเสี่ยงในการดำเนินงาน

ปัญหาที่ทำให้เขตนุรักษ์หอยปะของบ้านหินคอกควายล้มเหลว ประกอบด้วย ปัญหาการลักลอบจับหอยด้วยคราดประกอบเรือยนต์ จากทั้งคนในและนอกชุมชน ปัญหาจากการที่ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันไม่เข้มงวด เพราะมีน้องชายเป็นเจ้าของแพรับซื้อหอย จึงอาจเกิดความเกรงใจต่อกัน

นอกจากนี้ ชุมชนเองไม่มีหน่วยงานที่เลี้ยงที่จะสนับสนุน ประกอบกับปัญหาสำคัญอีกด้านหนึ่งคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลาดหอยประกอบเรือยนต์จากทั้งคนในและนอกชุมชน ส่วนปัญหาของบ้านทุ่งตะเชะนั้น ปัญหาที่สำคัญประกอบด้วยการลักลอบคราดหอยประกอบเรือยนต์จากคนนอกชุมชน ปัญหาน้ำเสียจากโรงงานแปรรูปยางพาราในพื้นที่ ปัญหามาจากสถานการณ์น้ำท่วมชายฝั่ง ทำให้ความเค็มของน้ำเปลี่ยนแปลงจนทำให้หอยตายจำนวนมาก และปัญหาเดียวกันที่พื้นที่บ้านหินคอกควายประสบ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมาย แต่ปัญหาส่วนนี้มีผลต่อบ้านทุ่งตะเชะน้อยกว่าบ้านหินคอกควาย เพราะมีการสอดส่อง ตรวจสอบ และปกป้องพื้นที่อนุรักษหอยปะ โดยกลุ่มอนุรักษหอยปะอย่างเข้มแข็ง

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จและความล้มเหลวในการจัดตั้งเขตนุรักษ์หอยปะ

การเปรียบเทียบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จและความล้มเหลวในการจัดตั้งเขตนุรักษ์หอยปะครั้งนี้ พิจารณาและเปรียบเทียบกับหลักการออกแบบกฎ และกติกาของเอลินอร์ ออสโตรม (Elinor Ostrom) (Ostrom, 1990; 1999) ซึ่งออสโตรมได้สรุปลักษณะร่วมของการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนจากงานวิจัยทั่วโลก แล้วได้สรุปออกมาเป็นหลักการออกแบบกติกา จำนวน 8 ข้อ โดยระบุว่าหลักการ 8 ข้อนี้ คือ ลักษณะร่วมเชิงสถาบันของชุมชนผู้ใช้ทรัพยากรที่ประสบความสำเร็จในการจัดการทรัพยากร และเป็นสิ่งที่ทำให้การจัดการนั้นทนทานต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จนสามารถดำรงอยู่ได้ยืนยาว ชุมชนใดมีลักษณะการจัดการใกล้เคียงกับหลักการนี้มากขึ้นเท่าใด ก็จะมีโอกาสประสบความสำเร็จ และมีความคงทน/ยืนยาวในการจัดการ

ทรัพยากรมากขึ้นเท่านั้น หลักการ 8 ประการของ
ออสโตรอม มีดังนี้

1. ความชัดเจนของขอบเขต (Boundaries)
ขอบเขตในที่นี้ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) ขอบเขต
เกี่ยวกับผู้ใช้ทรัพยากร คือ ชุมชนที่ประสบความสำเร็จ
ในการจัดการทรัพยากรนั้น สามารถแยกแยะ
กันเองในชุมชนได้ว่าใครคือคนที่มีสิทธิ์ใน
ทรัพยากรและใครไม่มีสิทธิ์ และ 2) ขอบเขตของ
ทรัพยากร คือ ทรัพยากรที่ถูกจัดการนั้นมีขอบเขต
พื้นที่และระบบที่ชัดเจน สามารถแยกแยะได้
ระหว่างขอบเขตของระบบทรัพยากรที่ชุมชนดูแล
กับระบบนิเวศที่ใหญ่กว่านั้น

2. ความสอดคล้อง (Congruence) ความ
สอดคล้องในที่นี้ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) ความ
สอดคล้องระหว่างกติกาว่าด้วยการเก็บเกี่ยว
ทรัพยากรและการบำรุงรักษาระบบทรัพยากรกับ
เงื่อนไขทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เช่น
ความสอดคล้องกับข้อกฎหมายของประเทศ หรือ
ความสอดคล้องกับจารีตประเพณีของชุมชนเป็นต้น
และ 2) ความสอดคล้องกันระหว่างประโยชน์ที่
สมาชิกจะได้รับกับต้นทุนที่ลงไป นั่นคือ การไม่
เรียกร้องให้สมาชิกลงทุนในการจัดการทรัพยากร
จนกระทบต่อวิถีชีวิตหรือสูญเสียโอกาสในการทำ
มาหากินหรือสูญเสียรายได้ที่ควรมี

3. ระบบการบริหารจัดการต้องเปิดให้
สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และ
ปรับปรุงกฎกติกา (Collective-choice Arrangements)
เพราะถ้าคนส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
พวกเขาก็จะขาดแรงจูงใจที่จะร่วมดูแลรักษา
ทรัพยากร

4. การสอดส่องดูแลที่มีประสิทธิภาพ
(Effective Monitoring) การสอดส่องดูแลในที่นี้
ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) การสอดส่องดูแล

พฤติกรรมการเก็บเกี่ยวทรัพยากรและการบำรุง
รักษาระบบทรัพยากรของสมาชิกผู้ใช้ทรัพยากร ว่า
เป็นไปตามกฎ กติกาที่วางไว้หรือไม่ และ 2) การ
สอดส่องดูแลสภาพของทรัพยากรอย่างสม่ำเสมอ ว่า
มีความอุดมสมบูรณ์หรือไม่ อย่างไร เพื่อที่จะได้
สามารถปรับเปลี่ยนกฎกติกาได้อย่างทันทั่วทั้งที่ต่อ
การเปลี่ยนแปลง

5. มีการลงโทษอย่างค่อยเป็นค่อยไป
(Graduated Sanctions)

6. มีกลไกจัดการความขัดแย้ง (Conflict
Resolution Mechanisms) ที่มีต้นทุนต่ำและเข้าถึงได้
ง่าย

7. รัฐรับรู้และให้การยอมรับสิทธิของ
ชุมชน (Recognition of Rights)

8. กติกาและการจัดการทรัพยากรของ
ชุมชนต้องเชื่อมโยงและสอดคล้องกับระบบที่ใหญ่
กว่า (Nested Enterprises) รายละเอียดดังตารางที่ 1

จากตารางที่ 1 สามารถสรุป และอธิบาย
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จและล้มเหลวของ
การจัดตั้งเขตอนุรักษ์หอยปะของทั้งสองพื้นที่ได้
ดังนี้

1. ด้านความชัดเจนของขอบเขต กรณีของ
เขตอนุรักษ์หอยปะทั้งสองพื้นที่ล้วนมีกฎ กติกาที่
กำกับดูแลและบริหารจัดการพื้นที่ที่มีความชัดเจน
ของขอบเขต ทั้งขอบเขตเกี่ยวกับผู้ใช้ทรัพยากรซึ่ง
มีการระบุผู้ใช้ไว้ชัดเจนผ่านกติกาว่าด้วยเครื่องมือที่
ห้ามและอนุญาตให้ใช้ในการเก็บหอยปะ โดยเครื่อง
มือนี้จะไปกำหนดกลุ่มผู้ใช้ทรัพยากรว่าใครบ้างที่
สามารถใช้และไม่ให้ใช้ประโยชน์ในการเก็บหอยปะ
ในแง่ของขอบเขตด้านพื้นที่และระบบทรัพยากรก็
มีความชัดเจน คือ การกำหนดขอบเขตการอนุรักษ์
ไว้เฉพาะตัวหอยปะเพียงอย่างเดียว กรณีของ
ทรัพยากรอื่นไม่ได้มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการใช้

ตารางที่ 1 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จและล้มเหลวในการจัดตั้งเขตอนุรักษ์หอยปะ

ข้อที่	หลักการ	พื้นที่	
		บ้านทุ่งตะ เซะ	บ้านหิน คอกควาย
1	ความชัดเจนของขอบเขต	✓	✓
2	ความสอดคล้อง	✓	✓
3	เปิดให้สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และปรับปรุง กฎกติกา	✓	-
4	การสอดคล้องดูแลที่มีประสิทธิภาพ	✓	-
5	มีการลงโทษอย่างค่อยเป็นค่อยไป	✓	-
6	มีกลไกจัดการความขัดแย้งที่มีต้นทุนต่ำและเข้าถึงได้ง่าย	✓	-
7	รัฐรับรู้และให้การยอมรับสิทธิของชุมชน	✓	✓
8	กติกาและการจัดการทรัพยากรของชุมชนต้องเชื่อมโยงและ สอดคล้องกับระบบที่ใหญ่กว่า	✓	-

ประโยชน์แต่อย่างใด นอกจากนี้ ด้านขอบเขตเชิงพื้นที่ที่มีความชัดเจนเพราะมีการปักป้ายระบุแนวเขตอนุรักษ์ของแต่ละพื้นที่ไว้

2. ด้านความสอดคล้อง เมื่อพิจารณาจากหลักการออกแบบกฎ กติกาของสองพื้นที่ พบว่า มีความสอดคล้องทั้งสองระดับ คือ ระดับความสอดคล้องกับเงื่อนไขทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ความสอดคล้องทางสิ่งแวดล้อมได้จากความตระหนักรู้ของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการลดลงของตัวทรัพยากรและความเสื่อมโทรมของระบบทรัพยากร นอกจากนี้ หากพิจารณาความสอดคล้องทางสังคม พบว่า กฎ กติกาที่ออกแบบนั้นล้วนแต่อ้างอิงข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญและข้อตกลงทางสังคมทั้งสิ้น

ในขณะเดียวกัน กฎและกติกาที่ตั้งขึ้นก็มีความสอดคล้องกับประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับ

เพราะไม่ได้เรียกร้องในสิ่งที่กระทบกับวิถีชีวิตของสมาชิกผู้ใช้ทรัพยากรมากนัก ทั้งนี้เป็นการเรียกร้องให้ปฏิบัติตามกฎหมายที่มีอยู่แล้ว แต่อาจมีการเรียกร้องเรื่องแรงงานบ้างก็แค่ปีละครั้งในการขอให้มาช่วยกันปล่อยพันธุ์หอยในบางช่วงเวลาเท่านั้น

3. เปิดให้สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และปรับปรุงกฎกติกา ในกรณีนี้จะเห็นความแตกต่างระหว่างสองพื้นที่ กรณีของพื้นที่บ้านหินคอกควายนั้น การออกแบบกฎ กติกา รวมไปถึงการจัดตั้งเขตอนุรักษ์หอยปะผ่านการจัดตั้งของกลไกราชการ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลจึงไม่มีการทำประชาคม หรือทำความเข้าใจกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ส่วนกรณีของบ้านทุ่งตะเซะนั้น เนื่องจากมีประสบการณ์การทำงานมาพอสมควร จึงเห็นจุดอ่อนดังกล่าว ดังนั้น จึงมีการทำประชาคม ทำความเข้าใจกับสมาชิกในชุมชน ตลอดจนทำการ

ประชาสัมพันธันนอกพื้นที่ที่มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มอื่น ๆ คือ กลุ่มชาวประมงจากต่างอำเภอ ดังนั้นระบบการบริหารจัดการของบ้านทุ่งตะเชะ จึงเป็นระบบที่เปิดให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ มากกว่าพื้นที่บ้านหินคอกควาย

4. การสอดคล้องดูแลที่มีประสิทธิภาพ ความสอดคล้องกับประเด็นด้านการดูแลสอดส่องของทั้งสองพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันพอสมควร นั่นคือ บ้านหินคอกควายมีการปล่อยปลาละเลหลายละเมียดกฏ กติกา จนไม่สามารถควบคุมได้ เมื่อมีการละเมิดครั้งแรก แล้วไม่มีการลงโทษ สุดท้ายก็มีการละเมิดตาม ๆ กันมาจนนำไปสู่การล่มสลายของเขตอนุรักษ์หอยปะในที่สุด ส่วนกรณีของบ้านทุ่งตะเชะนั้น เมื่อมีการละเมิดกฏ กติกาเกิดขึ้น และมีการตรวจตราพบ ก็เข้าทำการจับกุม ตักเตือน หรือขอความร่วมมือให้เทหอยกลับลงสู่แหล่งน้ำ ก่อนปล่อยตัวชาวประมงคนนั้นกลับไป ส่วนในกรณีที่ไม่สามารถใช้กฏ กติกาหรือความสัมพันธ์ทางสังคมให้ยุติการละเมิดได้ บ้านทุ่งตะเชะใช้กลไกของทางราชการในระดับต่าง ๆ เช่น ระดับอำเภอหรือจังหวัด มาช่วยแก้ไขปัญหาหรือลงโทษผู้ละเมิดแทน

5. มีการลงโทษอย่างค่อยเป็นค่อยไป กรณีของบ้านหินคอกควายเห็นได้ชัดว่า ขาดการควบคุมตรวจตราการกระทำความผิด เมื่อไม่มีการตรวจตราการกระทำความผิด ก็ไม่มีการลงโทษตามมา จึงเกิดการเอาอย่างจากชาวประมงคนอื่น ๆ จนไม่สามารถควบคุมการกระทำผิดได้อีก ส่วนในกรณีของบ้านทุ่งตะเชะ มีการลงโทษที่ค่อยเป็นค่อยไป สอดคล้องกับหลักการออกแบบข้างต้น โดยการลงโทษนั้นมีตั้งแต่การตักเตือน การขอความร่วมมือ ไปจนถึงแจ้งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินคดีตามกฎหมาย ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีสอดส่องดูแลสถานภาพของทรัพยากรอย่างสม่ำเสมอว่ามีความ

อุดมสมบูรณ์อย่างไร ทั้งโดยการสังเกตจากปริมาณหอยที่เก็บได้ และการสอบถามจากชาวประมงที่ลงไปเก็บหอยว่าปริมาณหอยเป็นอย่างไร นอกจากนี้ บางครั้งสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์หอยปะยังลงไปดำน้ำสำรวจความสมบูรณ์ของหอยประมาณปีละ 2 ครั้ง จนสามารถบอกได้ว่า ช่วงที่มีน้ำจืดจากน้ำท่วมและช่วงที่มีการลักลอบปล่อยน้ำเสียจากโรงงานยางพารา ทำให้หอยปะตายไปจำนวนมาก

6. มีกลไกจัดการความขัดแย้งที่มีต้นทุนต่ำ และเข้าถึงได้ง่าย ในข้อนี้จะกล่าวถึงเฉพาะกลไกการจัดการความขัดแย้งในบ้านทุ่งตะเชะเป็นหลัก เพราะไม่พบกลไกการจัดการด้านนี้ในบ้านหินคอกควาย ในกรณีของบ้านทุ่งตะเชะ มีความขัดแย้งสองระดับ คือ ระดับภายในชุมชนกับระดับภายนอกชุมชน ซึ่งระดับภายในชุมชนนั้น กลไกการแก้ไขความขัดแย้งจะใช้กลไกความสัมพันธ์ในฐานะเครือญาติหรือความเป็นสมาชิกในชุมชนเพื่อขอความร่วมมือให้เคารพกฏ กติกา ส่วนระดับภายนอกชุมชนจะใช้ทั้งความสัมพันธ์ส่วนตัวในการขอความร่วมมือ ไปจนถึงการใช้กลไกราชการในการจัดการกับชาวประมงที่ละเมิดกฏ กติกา แต่ทั้งนี้ กลไกการจัดการ ดำเนินการไปถึงระดับจังหวัดเท่านั้น ยังไม่มีการดำเนินคดีในศาล หรือส่งเรื่องไปถึงระดับกรมหรือกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น จึงถือว่ากลไกการจัดการความขัดแย้งของบ้านทุ่งตะเชะ อยู่ในขั้นที่มีต้นทุนในระดับต่ำและเข้าถึงได้ง่าย

7. รัฐรับรู้และให้การยอมรับสิทธิของชุมชน สำหรับประเทศไทยแล้ว ก่อนหน้านี้ยังไม่มีข้อกฎหมายใดที่ยอมรับให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากรัฐธรรมนูญของประเทศบางฉบับที่ให้การยอมรับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบต่างๆ ของชุมชน เช่น

ป่าชุมชน เป็นต้น ล้วนเป็นการอ้างสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น (ยศ สันตสมบัติ, 2547) แต่หากพิจารณาจากแนวปฏิบัติของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องที่ทำให้การสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์หอยปะของทั้งสองชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบ้านทุ่งตะเชะ ที่หน่วยงานราชการมีการสนับสนุนทั้งงบประมาณ วัสดุ สิ่งของ การเข้าร่วมเวทีประชาคม ตลอดจนเป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งประเด็นนี้ จึงพบว่ารัฐรับรู้และให้การยอมรับสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรเป็นอย่างดี

แต่อย่างไรก็ตามในประเด็นเกี่ยวกับการรับรู้และยอมรับสิทธิของชุมชนนั้น หลังจาก พรบ. ส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558 มีผลบังคับใช้ เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2558 ทำให้มีการรองรับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างเป็นทางการและเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมาตราที่ 16 ซึ่งกำหนดให้กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มีหน้าที่ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วม และสนับสนุนชุมชนชายฝั่งและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการ การปลูก การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับมาตราที่ 20 ซึ่งให้อำนาจอธิปไตยว่าการกระทรวงทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สามารถประกาศให้พื้นที่ที่ไม่ได้อยู่ในเขตอนุรักษ์ เป็นพื้นที่คุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งได้ ในกรณีนี้จะทำให้เขตอนุรักษ์หอยปะของชุมชนสามารถยกระดับการยอมรับจากราชการอย่างเป็นทางการ และสามารถขอรับการสนับสนุนการทำงานได้มากขึ้นด้วย

ผลจากการที่ พรบ. ส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558

บังคับใช้ ถือได้ว่าเป็นครั้งแรกที่รัฐไทยยอมรับสิทธิชุมชนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยการกำหนดให้หน่วยงานของตนเข้าไปสนับสนุน และส่งเสริมชุมชนในการบริหารจัดการ การปลูก การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร แต่ยังคงมีผลเฉพาะทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเท่านั้น ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ เช่น ป่าไม้ ทุ่งหญ้า เป็นต้น

8. กติกาและการจัดการทรัพยากรของชุมชนต้องเชื่อมโยงและสอดคล้องกับระบบที่ใหญ่กว่า เมื่อพิจารณากฎและกติกาในการจัดการทรัพยากรของทั้งสองชุมชนนั้น พบว่ามีความเชื่อมโยงกับระบบสังคมที่ใหญ่กว่า คือ มีการเชื่อมโยงกับกฎหมายของประเทศ ส่วนในประเด็นความเชื่อมโยงกับระบบนิเวศที่ใหญ่กว่านั้น พบว่าบ้านหินคอกควายไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการที่เชื่อมโยงกับระบบนิเวศที่ใหญ่กว่าแต่บ้านทุ่งตะเชะ มีการจัดการที่เชื่อมโยงกับระบบนิเวศที่ใหญ่กว่า นั่นคือ กลุ่มแกนนำและสมาชิกชุมชนที่จัดการเขตอนุรักษ์หอยปะเป็นกลุ่มเดียวกันกับกลุ่มที่จัดการป่าชายเลนชุมชน โดยเขตอนุรักษ์หอยปะเป็นส่วนหนึ่งของป่าชายเลนชุมชนบ้านทุ่งตะเชะด้วย นอกจากนี้ ยังมีเครือข่ายการทำงานและการอนุรักษ์ของตนเองตลอดลุ่มน้ำปะเหลียนอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ประเด็นด้านกฎและกติกาการจัดการเขตอนุรักษ์หอยปะ พบว่า ทั้งสองชุมชนต่างประสบปัญหาในการบังคับใช้กฎ กติกา กฎหมาย ในลักษณะคล้ายคลึงกัน นั่นคือ การลักลอบจับหอยด้วยวิธีที่ผิดกฎหมาย ผิดกฎ กติกาชุมชน แต่ทั้งสองพื้นที่ที่มีศักยภาพในการรับมือและแก้ปัญหาแตกต่างกัน พื้นที่บ้านหินคอกควาย ซึ่งใช้เพียงกฎหมายของรัฐเป็นเครื่องมือปฏิบัติการ เมื่อ

หน่วยงานราชการหย่อนยานในการบังคับใช้กฎหมาย ก็ไม่สามารถรับมือกับการทำประมงผิดกฎหมายได้ และเนื่องจากกระบวนการภายในของชุมชนที่ไม่มีกลุ่มหรือแกนนำด้านการอนุรักษ์ที่ทำงานอย่างต่อเนื่อง เมื่อเกิดการละเมิดกฎและกติกานาน ๆ เข้า โดยไม่มีการจัดการใด ๆ ก็นำไปสู่ความล้มเหลวในการจัดการพื้นที่ในที่สุด ในขณะที่บ้านทุ่งตะเชะ ซึ่งออกแบบกฎ และกติกาไว้สองระดับ ประสบปัญหาเพียงด้านเดียว คือ เกิดการลักลอบทำผิดกฎหมายจากคนนอกชุมชน ในขณะที่ภายในชุมชนไม่มีการทำผิดกฎและกติกา ทั้งนี้ เนื่องจากการสร้างกระบวนการทำความเข้าใจภายในชุมชน รวมทั้งการมีกลุ่มอนุรักษ์และแกนนำตามธรรมชาติ ทำให้สามารถบังคับใช้กฎและกติการะดับชุมชนได้ดี ในขณะที่ปัญหาการลักลอบทำผิดกฎหมายจากคนนอกชุมชน ก็ใช้กลไกรัฐ หรือหน่วยงานราชการที่เป็นพันธมิตรในการจัดการ จับกุม หรือไกล่เกลี่ยจากข้อมูลข้างต้น เมื่อนำปัจจัยทั้งหมดมาเปรียบเทียบกับหลักการออกแบบกฎ และกติกาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนของออสตรอมพบว่า บ้านหินคอกควาย มีหลักการออกแบบกฎ และกติกา สอดคล้องกับหลักการออกแบบกฎ กติกา เพียงสองข้อเท่านั้น คือ สอดคล้องกับข้อที่ 1 ด้านความชัดเจนของขอบเขต และข้อที่ 2 ด้านความสอดคล้องเกี่ยวกับกฎ กติกา กับระบบกฎหมาย ในขณะที่บ้านทุ่งตะเชะมีความสอดคล้องกับหลักการออกแบบกติกาของออสตรอมทุกข้อ และทุกข้อล้วนเป็นจุดแข็งของชุมชนนี้ จึงสามารถสรุปได้ว่า เขตอนุรักษ์หอยปะของบ้านทุ่งตะเชะมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จและทนทานต่อการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว รวมทั้งมีแนวโน้มที่จะมีความยั่งยืนในการจัดการเป็นอย่างมาก

นอกจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 8 ปัจจัยข้างต้น

แล้ว ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จและล้มเหลวในการจัดตั้งเขตอนุรักษ์หอยปะของทั้งสองพื้นที่อีกหลายประเด็น กล่าวคือ ปัจจัยที่ทำให้บ้านหินคอกควายล้มเหลวนั้น เนื่องจากการริเริ่มของ อบต. เมื่อเปลี่ยนผู้บริหารจึงมีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ทำให้การดำเนินการไม่ต่อเนื่อง ในขณะที่ปัจจัยอื่น ๆ ที่ทำให้บ้านทุ่งตะเชะประสบความสำเร็จนั้น เนื่องจากการริเริ่มโดยชุมชนจึงเป็นการดำเนินงานที่สมาชิกชุมชนมีทั้งเจตจำนงร่วมที่จะดำเนินงานร่วมกันในระดับสูง ทั้งยังมีขีดความสามารถด้านนโยบาย นั่นคือ ความสามารถในการต่อรองหรือทำงานร่วมกับราชการในระดับสูง นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยที่ได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากองค์กรพัฒนาเอกชน และปัจจัยด้านผู้นำที่มีความเสียสละ มีความรับผิดชอบ มีความรู้และมีประสบการณ์การทำงานด้านการอนุรักษ์มายาวนาน

สรุปและอภิปรายผล

กรณีเขตอนุรักษ์หอยปะในงานวิจัยนี้ นับเป็นกรณีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นข้อตรงข้ามของการจัดตั้งเขตอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติระหว่างพื้นที่ที่ล้มเหลวและประสบความสำเร็จ ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน มีแนวคิดในการจัดการและพัฒนาการใกล้เคียงกัน แต่เมื่อกระบวนการจัดตั้งและจัดการแตกต่างกันผลลัพธ์ที่ได้จึงมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

กรณีความล้มเหลวของบ้านหินคอกควาย นั้น เป็นผลมาจากการริเริ่มของผู้นำที่เป็นทางการดำเนินการโดยหน่วยงานราชการ ดังนั้น กฎ กติกา ข้อกฎหมาย การมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการล้วนเป็นรูปแบบทางการทั้งสิ้น เมื่อหน่วยงานเจ้าของพื้นที่เปลี่ยนผู้บริหารและนโยบาย จึงทำให้ไม่มีการดำเนินงานต่อ จนนำไปสู่ความล้มเหลวใน

ที่สุด ในขณะที่พื้นที่บ้านทุ่งตะเชะ ริเริ่มจากความ ต้องการของชุมชน โดยการสนับสนุนขององค์กร พัฒนาเอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในหลาย ระดับ จึงเป็นการดำเนินงานที่สอดคล้องประสานกันทั้ง ในแนวราบ คือ คนในชุมชนด้วยกันเองและระหว่าง คนต่างชุมชน และการประสานงานในแนวดิ่ง คือ การทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานใน แต่ละระดับ ดังนั้น กระบวนการจัดตั้ง การออกกฎ กติกา การแก้ไขความขัดแย้ง จึงใช้ทั้งกลไกที่เป็น ทางการผ่านข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และไม่เป็น ทางการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน กับหน่วยงานราชการ ทั้งนี้ ประเด็นที่เด่นชัดที่สุด ได้แก่ การออกกฎและกติกากาการบริหารจัดการที่มี ทั้งระดับข้อกฎหมายและกติกาสหชุมชน เพราะล้าพั้ง ข้อกฎหมายหรือข้อตกลงชุมชนเพียงอย่างเดียวอาจ ไม่เพียงพอในการบริหารจัดการ รวมไปถึงคณะ กรรมการเขตอนุรักษ์หอยปะที่มีทั้งชาวประมง สมาชิกในชุมชน และเจ้าหน้าที่ราชการที่เกี่ยวข้อง

จากผลการศึกษาข้างต้น สามารถอธิบายได้ ว่าปัจจัยที่ทำให้เขตอนุรักษ์หอยปะบ้านหินคอก คลายล้มเหลว นั้น เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมจาก ผู้เกี่ยวข้องตั้งแต่ขั้นตอนการจัดตั้ง การออกกฎ กติกา การบริหารจัดการ ตลอดจนการตรวจตราเฝ้าระวัง การทำผิด รวมไปถึงขาดการสานต่อ หลังจากที่ผู้นำ คนเดิมหมดวาระการดำรงตำแหน่ง การขาดความรู้ และประสบการณ์ต่าง ๆ ในการเข้าไปมีส่วนร่วมใน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การไม่มีองค์กร สนับสนุน การไม่มีองค์กรที่เลี้ยง หรือองค์กรที่เป็น สะพานเชื่อม รวมถึงการเข้าไม่ถึงทุนด้านต่าง ๆ ใน ขณะที่พื้นที่บ้านทุ่งตะเชะซึ่งประสบความสำเร็จใน การจัดตั้งนั้น เกิดขึ้นเนื่องจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวนมาก แต่ปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยจากการ มีส่วนร่วมของสมาชิกในทุกขั้นตอนการดำเนินงาน

ปัจจัยด้านความเสถียร ความรับผิดชอบ ด้านการ มีความรู้และประสบการณ์การทำงานด้านการ อนุรักษ์มายาวนาน เมื่อพิจารณาถึงลงไปพบว่าก่อน การดำเนินงานด้านการอนุรักษ์หอยปะ กลุ่มผู้นำ ชุมชนได้สั่งสมประสบการณ์ในการจัดการป่าชายเลน มายาวนานร่วม 30 ปี จึงมีประสบการณ์ในการจัดตั้ง เขตอนุรักษ์ การประสานงาน และการจัดการ ความขัดแย้ง มาก่อน ประเด็นนี้สอดคล้องกับผล การวิจัยของ Abdullah, Said & Omar (2014) ซึ่ง ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการฟื้นฟู ป่าชายเลนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในประเทศ มาเลเซีย พบว่า ปัจจัยสำคัญอยู่ที่บทบาทแกนนำ ชุมชน ในขณะที่เดียวกันชุมชนนี้ยังมีองค์กรที่เลี้ยง หรือองค์กรสะพานเชื่อมที่ทำงานร่วมกันมายาวนาน องค์กรนี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นเครื่องมือของ ชุมชนในการแสวงหาความรู้รวมทั้งการประสานงาน กับองค์กรภายนอก ทั้งหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง องค์กรภาคเอกชนและชุมชนอื่น ๆ ประเด็นนี้ พบว่า สอดคล้องกับข้อเสนอของ Berkes, Mahon, McConney, Polinac, & Pomeroy (2001) ที่เสนอ ว่าบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน เป็นปัจจัย สำคัญที่ทำให้การจัดการประมงร่วม (Fishery Co-management) ประสบความสำเร็จ

นอกจากนี้ ปัจจัยที่สำคัญอีกอย่าง ได้แก่ การที่รัฐยอมรับและสนับสนุนสิทธิชุมชน ทั้งนี้ ใน ประเด็นนี้สอดคล้องกับข้อมูลของงานวิจัยจำนวน มากที่เสนอว่า การจัดการทรัพยากรโดยการมีส่วน ร่วมของชุมชนที่ประสบความสำเร็จนั้น เกิดขึ้น เนื่องจากการที่รัฐยอมรับและสนับสนุนสิทธิชุมชน (กึ่งวาลย์ จันทร โชติ, 2541; Ostrom, 1990; Ostrom 1999; Kairo, Dahdouh-Guebas, Bosire, & Koedam, 2001; Pagdee, Kim, & Daugherty, 2006; Salam, Noguchi, & Pothitan, 2006; Kumsap & Indanon,

2016; Bennett et al., 2017)

ปัจจัยสำคัญที่ควรนำมาพิจารณาในกรณีนี้ที่หน่วยงานภายนอกต้องการเข้าไปสนับสนุนหรือส่งเสริมให้ชุมชนดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์หรือจัดการพื้นที่อนุรักษ์ คือ ชุมชนต้องมีเจตจำนงร่วมทางด้านนโยบาย (Political Will) และต้องได้รับการหนุนเสริมด้านขีดความสามารถด้านนโยบายหรือการเมือง (Political Capacity) จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีงานวิจัยยืนยันว่าการขับเคลื่อนกิจกรรมหรือการดำเนินงานด้านการจัดพื้นที่อนุรักษ์โดยความร่วมมือของชุมชนที่ประสบความสำเร็จนั้น ชุมชนจำเป็นต้องมีทั้งเจตจำนงร่วมและขีดความสามารถทางด้านนโยบาย (Dutra, Bustamante, Sporne, Putten, Ichmont, Ligtermoet, Sheaves, & Deng, 2015) กรณีการจัดตั้งเขตอนุรักษ์หอยปะบ้านหินคอกควายนั้น เนื่องจากการผลักดันผ่านกลไกของรัฐ จึงมีขีดความสามารถด้านนโยบายในระดับสูง แต่เมื่อขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงขาดเจตจำนงร่วมของผู้มีส่วนได้เสียสำคัญ ส่วนกรณีของการจัดตั้งเขตอนุรักษ์หอยปะของบ้านทุ่งตะเชะนั้น เนื่องจากการริเริ่มของชุมชน จึงมีเจตจำนงร่วมในระดับสูง เมื่อได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการจึงมีขีดความสามารถด้านนโยบายสูงไปด้วย จึงประสบความสำเร็จในการจัดตั้งสูง และในกรณีเดียวกันหากยังได้รับการสนับสนุนบทบาทจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมากขึ้น จะยิ่งทำให้มีขีดความสามารถด้านนโยบายมากขึ้น จะยิ่งมีโอกาสนในการประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้นด้วย ประเด็นนี้สอดคล้องกับข้อเสนอของ Berkes et al. (2001) ที่เสนอว่าการจัดการประมงร่วมที่ประสบความสำเร็จนั้น ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชาวประมง หน่วยงานราชการ และองค์กรภายนอกอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะ

ในกรณีของพื้นที่ที่เสื่อมโทรมอย่างชุมชนบ้านหินคอกควาย ซึ่งพบว่าเป็นผลมาจากการขาดการสานต่อ หลังจากที่มีผู้นำคนเดิมหมดวาระการดำรงตำแหน่ง การขาดความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การไม่มีองค์กรสนับสนุน การไม่มีองค์กรพี่เลี้ยง หรือองค์กรที่เป็นสะพานเชื่อมรวมถึงการเข้าไม่ถึงทุนด้านต่าง ๆ ในกรณีเช่นนี้รัฐต้องมีบทบาทนำในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทในการเป็นผู้ควบคุมและบังคับใช้กฎหมาย ในกรณีเช่นนี้ หากรัฐต้องการให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการดูแล รักษา อนุรักษ์ และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รัฐอาจต้องอาศัยกลไกของราชการและ/หรือกลไกขององค์กรพัฒนาเอกชน ในการเข้าไปเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ตั้งแต่กระบวนการสร้างจิตสำนึก การจัดตั้ง/รวมกลุ่ม การสร้างกระบวนการเรียนรู้ การสร้างพันธมิตรและเครือข่ายในการทำงาน เป็นต้น ส่วนในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จอย่างบ้านทุ่งตะเชะ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีประสบการณ์ และความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากร รัฐควรเข้าไปเป็นคณกลางในการขยายความร่วมมือทั้งในระดับหมู่บ้านและเครือข่าย เพราะรัฐย่อมเป็นที่ยอมรับ และมีความชอบธรรมมากกว่าปล่อยให้ชุมชนประสานงานกันเอง

ส่วนในกรณีของภัยคุกคามที่มีต่อเขตอนุรักษ์หอยปะที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น น้ำเสียจากโรงงานและจากชุมชนต้นน้ำ กรณีนี้รัฐต้องเข้ามาเป็นผู้ดำเนินงานหลัก เพราะชุมชนไม่มีพลังในการเข้าไปต่อรองหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างนอกชุมชนของตน

กิตติกรรมประกาศ

จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ประจำปีงบประมาณ 2557

เอกสารอ้างอิง

- กังวาลย์ จันทโรชดิ. (2541). *การจัดการประมงโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นิพนธ์ ใจปลื้ม. (2542). *การศึกษาเบื้องต้นการจัดการหอยปะอย่างยั่งยืนใน 5 หมู่บ้านของจังหวัดตรัง*. จาก <https://yadfonfoundation.files.wordpress.com/2012/09/e0b887e0b8b2e0b899e0b8a7e0b8b4e0b888e0b8b1e0b8a2e0b8abe0b8ade0b8a2e0b89be0b8b0-e0b980e0b8a5e0b988e0b8a1.pdf>
- ยศ สันตสมบัติ. (2547). *นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรและสิทธิชุมชน*. เชียงใหม่: วิทอิน ดีไซน์ จำกัด.
- สุนันท์ ทวยเจริญ และ ประนอม เบญจมาลย์. (2529). *ชีววิทยาการสืบพันธุ์ของหอยคลับบริเวณปลายแหลมกลัด ตำบลแหลมกลัด อำเภอเมือง จังหวัดตราด* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: กรมประมง.
- Abdullah, K., Said. A.M., & Omar, D. (2014). Community-based conservation in managing mangrove rehabilitation in Perak and Selangor. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 153, 121 – 131. doi: 10.1016/j.sbspro.2014.10.047
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224. doi: 10.1080/01944366908977225
- Bennett, N.J., Teh, L., Ota, Y., Christie, P., Ayers, A., Day, ... Satterfield, T. (2017). An appeal for a code of conduct for marine conservation. *Marine Policy*, 81, 411–418. doi: 10.1016/j.marpol.2017.03.035
- Berkes, F., Mahon, R., McConney, P., Polinac, R & Pomeroy, R. (2001). *Managing small-scale fisheries: Alternative directions and methods*. Canada: International Development Research Centre.
- Dutra, X.C.L. , Bustamante H.R., Sporne, I., Putten, V.I., Ichmont, M.C., Ligtermoet, E., Sheaves, M., & Deng, A.R . (2015). Organizational drivers that strengthen adaptive capacity in the coastal zone of Australia. *Ocean & Coastal Management*, 109, 64-76. doi: 10.1016/j.ocecoaman.2015.02.008
- Kairo, J.G., Dahdouh-Guebas, F., Bosire, J., & Koedam, N. (2001). Restoration and management of mangrove systems a lesson for and from the East African region. *South African Journal of Botany*, 67(3), 383-389. doi: 10.1016/S0254-6299(15)31153-4
- Kumsap, K., & Indanon, R. (2016). Integration of community forest management and development activities: Lessons learned from Ubon Ratchathani province. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 37(3), 132-137. doi: 10.1016/j.kjss.2016.08.002
- Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Ostrom, E. (1999). *Self-governance and forest resources*. Indonesia: Center for International Forestry Research.
- Pagdee, A., Kim, Y., & Daugherty, P.J. (2006). What makes community forest management successful: A meta-study from community forests throughout the world. *Society & Natural Resources*, 19 (1), 33-53. doi: 10.1080/08941920500323260

-
- Salam, A., Noguchi, T., & Pothitan, R. (2006). Community forest management in Thailand: Current situation and dynamics in the context of sustainable development. *New Forests*, 31(2), 273–291. doi: 10.1007/s11056-005-7483-8

การสังเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์เชิงเส้นขององค์ประกอบเชิงสาเหตุที่ส่งผล
ต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

The Synthesis of a Linear Causal Relationship Model Affecting the Efficiency of Academic Affairs Administration in Large Secondary Schools under the Office of Basic Education Commission

อดิพงษ์ สุขนาค^{1*}, ประชุม รอดประเสริฐ², และ ไพรัตน์ วงษ์นาม¹

Adipong Suknak^{1*}, Prachoom Rodprasert¹, and Pairat Wong-nam¹

Abstract

The purpose of this research was to synthesize a model of linear causal relationship affecting the efficiency of academic affairs administration in large secondary schools under the Office of Basic Education Commission. The sample, derived by means of the multi-stage sampling technique, were 264 teachers in 24 schools. There were six factors, namely: the budgeting approach, community participation, media technology and resource center development, the qualifications of administrators, the qualifications of teachers, and the qualifications of students. The research instrument was a Likert rating scale questionnaire. The data were analyzed by using descriptive statistics, through SPSS, and the Linear Structure Relationship Program Version 8.72 to investigate the causal relationship model. The results revealed that all the components affect the efficiency of academic affairs administration in large secondary schools. The adjusted model was consistent with the empirical data. Goodness of fitness measures were found to be: $\chi^2 = 127.47$, P-value = 0.059, df = 104, /df = 1.23, CFI = 1.00, GFI = 0.94, RMSEA = 0.032, RMR = 0.014. The regression analysis value of the dependent variables (latent variables for the efficiency of academic affairs administration in large secondary schools) was 0.71. That means the variables in the adjusted model could explain the

¹ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131, ² คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ต.หาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: edipong@hotmail.co.th)

variance of latent variables for the efficiency with 71% probability. There were three direct factors affecting the efficiency of academic affairs administration: 1) the qualifications of teachers; 2) the qualifications of students; and 3) the participation of the community. There were three indirect factors affecting the efficiency of academic affairs administration: 1) the qualifications of the administrators; 2) budget support; and 3) developing media technologies and learning resource centers.

Keywords: *The efficiency of academic affairs administration in large secondary schools, affecting factors, causal relationship model*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างองค์ประกอบเชิงสาเหตุกับประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ข้าราชการครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จำนวน 264 คน จาก 24 โรงเรียน ได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi - Stage Sampling) องค์ประกอบเชิงสาเหตุที่ศึกษา ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านวิธีการทางงบประมาณ ด้านความมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการพัฒนาสื่อ เทคโนโลยีและแหล่งการเรียนรู้ ด้านคุณสมบัติของผู้บริหาร ด้านคุณสมบัติของครู และด้านคุณสมบัติของนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามประมาณค่าตามแบบ Likert's Scale การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม LISREL 8.72 ในการพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบความสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบทุกตัวส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ โดยรูปแบบความสัมพันธ์ที่ปรับตามรูปแบบที่ปรับแก้ มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการทดสอบไค-สแควร์ (χ^2) มีค่าเท่ากับ 127.47 ค่า P-value เท่ากับ 0.059 ที่องศาอิสระ (df) เท่ากับ 104 ค่าไค-สแควร์สัมพันธ์ เท่ากับ 1.23 ค่า CFI เท่ากับ 1.00 ค่า GFI เท่ากับ 0.94 ค่า RMSEA เท่ากับ 0.032 ค่า RMR เท่ากับ 0.014 ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ตัวแปรตาม คือ ตัวแปรแฝงประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ (EFL) มีค่าเท่ากับ 0.71 แสดงว่าตัวแปรในรูปแบบสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ ได้ร้อยละ 71 โดยองค์ประกอบที่มีอิทธิพลทางตรง มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านคุณสมบัติของครู ด้านคุณสมบัติของนักเรียน และด้านความมีส่วนร่วมของชุมชน องค์ประกอบที่มีอิทธิพลทางอ้อม มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านคุณสมบัติของผู้บริหาร ด้านวิธีการทางงบประมาณ และด้านการพัฒนาสื่อ เทคโนโลยีและแหล่งการเรียนรู้

คำสำคัญ: *ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่, องค์ประกอบเชิงสาเหตุ, รูปแบบความสัมพันธ์เชิงเส้น*

บทนำ

ปัญหาการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพของประเทศไทย จากการประเมินคุณภาพภายนอก การศึกษา (องค์การมหาชน) พบว่า ผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนของผู้เรียนอยู่ในเกณฑ์ต่ำ คุณภาพครู และผู้บริหารในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษายังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ ถึงแม้ว่าจะมีความพยายามในการปฏิรูปการศึกษาตลอดมาแต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็ยังคงมีการเร่งพัฒนาและปรับปรุง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) ซึ่งโรงเรียนส่วนใหญ่มีการปรับตัวและมีความพยายามที่จะจัดการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตลอดจนการบริหารงานในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เพื่อบรรลุผลตรงตามเป้าหมายของการศึกษา ซึ่งการบริหารงานด้านวิชาการ นับว่ามีความสำคัญยิ่งในการสร้างผู้เรียนให้มีคุณภาพและมีความรู้ตรงตามเป้าหมายที่วางไว้และงานวิชาการก็เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพและความสำเร็จของโรงเรียน เพราะคุณภาพของผลผลิต ก็คือ ตัวผู้เรียน (ภาวิดา ชาราศรีสุทธิ, 2550ก) อย่างไรก็ตาม ผลจากการจัดการเรียนการสอนของครู สามารถสะท้อนจากดัชนีชี้วัดต่าง ๆ เช่น ผลการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ผ่านมาพบว่า นักเรียนได้คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า ร้อยละ 50 ของแต่ละรายวิชาเป็นส่วนใหญ่ แสดงให้เห็นว่า คุณภาพการศึกษาไม่ได้มาตรฐาน และจากการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่พิจารณามาตรฐานใน 3 ด้าน คือ ด้านผู้เรียน ครู และผู้บริหาร พบว่า โรงเรียน/สถานศึกษาที่ไม่ได้มาตรฐานของ สมศ. มีถึงร้อยละ 65.39 ซึ่งชี้ให้เห็นว่าคุณภาพของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวม ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) การให้ความสำคัญในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ

เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามเป้าหมายจำเป็นต้องวิเคราะห์องค์ประกอบในการบริหารงานวิชาการที่เกี่ยวข้องต่อการจัดการเรียนรู้เป็นสำคัญ ได้แก่ ขอบข่ายงานด้านหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอนของครู ด้านการวัดและประเมินผล และด้านการนิเทศและการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูและนักเรียนให้มีประสิทธิภาพ ทำให้การบริหารงานวิชาการมีคุณภาพ

องค์ประกอบสำคัญในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ต้องมีองค์ประกอบส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพงานวิชาการ ทำให้ครูจัดการเรียนการสอนและพัฒนางานวิชาการประสบผลสำเร็จ โดยอาศัยการบริหารวิธีการทางงบประมาณ เพราะในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพต้องมีการจัดสรรงบประมาณที่ดีและการใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล โดยกระทำอย่างเป็นระบบและอาศัยการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา มาสนับสนุนการดำเนินการ เพื่อเสริมสร้างและสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน ส่งผลต่อคุณภาพทางด้านวิชาการของผู้เรียน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคลากรของชุมชน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนประสานงานในการพัฒนางาน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา ตลอดจนการพัฒนาสื่อเทคโนโลยีและแหล่งการเรียนรู้ ต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพการเรียนรู้แก่ผู้เรียน เพื่อเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ศึกษา ค้นคว้า พัฒนาความรู้อย่างเต็มศักยภาพ การใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ต้องมี

การดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทำให้การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้พัฒนาต่อไปได้ (Percival & Ellington, 1984) และการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ก็ต้องมีการวางแผนและกำหนดแนวทางพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา เพื่อเป็นการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาจากประสบการณ์จริง เข้ามาสู่การจัดการเรียนการสอน สร้างคุณภาพทางวิชาการ ทั้งนี้ ในการดำเนินการผู้บริหารสถานศึกษา ถือว่ามีบทบาทสำคัญต่อสถานศึกษา เพราะในการปฏิบัติงานต้องเกี่ยวข้องกับบุคลากรหลายฝ่าย ทั้งผู้บริหาร ครู อาจารย์ นักเรียน และชุมชน ผู้บริหารจึงต้องมีความสามารถที่จะส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้สามารถสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่บุคลากร และการจัดการเรียนการสอนของครูและนักเรียน ตลอดจนมีหน้าที่กำกับติดตามประเมินผล ในการพัฒนาการบริหารงานด้านวิชาการเพื่อสร้างคุณภาพผู้เรียน (ภาวิดา ธาราศิริสุทธิ, 2550ก) ซึ่งครูถือว่าเป็นตัวกลางสำคัญในการพัฒนางานและพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ครูจึงต้องมีสมรรถนะทั้งด้านความรู้และความสามารถในการวิชาชีพครู เพื่อให้การขับเคลื่อนแผนการบริหารวิชาการไปสู่การปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพ (สันติ บุญภิรมย์, 2557) และสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพก็คือ ตัวผู้เรียน ซึ่งบ่งบอกถึงคุณภาพทางวิชาการของโรงเรียน ดังนั้น การพัฒนางานวิชาการให้มีคุณภาพผู้เรียนจะต้องมีพฤติกรรมและความสามารถที่พึงประสงค์ต่อเนื่องตามพัฒนาการของผู้เรียนที่เหมาะสมตามวัยและศักยภาพ สะท้อนให้เห็นถึงการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพได้ ผู้วิจัยจึงสนใจทำการวิจัยเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์เชิงเส้นขององค์ประกอบเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพ

การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนากระบวนการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพ นำไปสู่การส่งเสริมสนับสนุน พัฒนาการบริหารงานและคุณภาพการศึกษาตรงตามเป้าหมายและแนวทางการจัดการศึกษาตามนโยบายของกระทรวง ส่งผลต่อการพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างองค์ประกอบเชิงสาเหตุกับประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างองค์ประกอบเชิงสาเหตุกับประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเชิงสาเหตุและผล (Causal and Effect Relationships) โดยตัวแปรสาเหตุมี 6 ตัวแปร ซึ่งประกอบด้วย วิธีการทางงบประมาณ ความมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาสื่อ เทคโนโลยี และแหล่งการเรียนรู้ คุณสมบัติของผู้บริหาร คุณสมบัติของครูผู้สอน และคุณสมบัติของนักเรียน จากการศึกษาเชิงทฤษฎีและผลการวิจัย พบว่า มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับตัวแปรผล ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ซึ่งแต่ละตัวแปรมีหลักการ รายละเอียด สรุปโดยสังเขป ได้ดังนี้

1. วิธีการทางงบประมาณ จากการสังเคราะห์

งานวิจัยของ ทวีศักดิ์ อ่ำลา (2551) และ รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2556) พบว่า วิธีการทางงบประมาณที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1) การจัดสรรงบประมาณที่มีประสิทธิภาพและมีเหตุผล 2) ระบบงบประมาณที่มีขั้นตอนชัดเจนเพื่อผลสำเร็จของงาน และ 3) การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาในการส่งเสริมและสนับสนุนงานด้านวิชาการ ตัวแปรดังกล่าวมีส่วนสำคัญต่อการบริหารงานวิชาการเป็นอย่างมาก เพราะในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การจัดสรรงบประมาณที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการดำเนินการที่เชื่อมโยงและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์กลยุทธ์ และเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการจัดสรรทรัพยากรงบประมาณที่เพียงพอจะส่งเสริมการพัฒนานุเคราะห์ การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อรองรับการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับแนวคิดของ รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2556) ว่า ระบบที่เชื่อมโยงการบริหารจัดการทรัพยากร การเงินและพัสดุ สะท้อนให้เห็นถึงผลสำเร็จของงานหรือพันธกิจต่าง ๆ ในสถานศึกษา ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์และอาศัยความร่วมมือร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องร่วมกันดำเนินการ ตลอดจนมีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา เป็นความร่วมมือร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน ที่สนับสนุนการดำเนินการเพื่อเสริมสร้างและสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนทั้งภายในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา ส่งผลต่อคุณภาพทางด้านวิชาการของผู้เรียน ทำให้การบริหารงานวิชาการมีคุณภาพ การดำเนินงานของสถานศึกษาบรรลุผลตามเป้าหมาย นำไปสู่คุณภาพ

ในการจัดการศึกษา

2. ความมีส่วนร่วมของชุมชน จากการศึกษาเอกสารแนวคิดของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553) วิเคราะห์ได้ว่า ความมีส่วนร่วมของชุมชนที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ประกอบด้วย 2 ประเด็น ดังนี้ 1) บทบาทคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในการส่งเสริมและสนับสนุนประสานงานด้านวิชาการ และ 2) บทบาทผู้ปกครองและชุมชนในการส่งเสริมการพัฒนาคูณภาพทางวิชาการของผู้เรียนและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เนื่องจากการดำเนินการขับเคลื่อนภาระงาน/กิจกรรม/โครงการ การพัฒนาคูณภาพทางวิชาการของโรงเรียนให้มีคุณภาพ จำเป็นต้องอาศัยบุคลากรของชุมชน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุน ประสานงานความร่วมมือร่วมในบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและบทบาทของผู้ปกครอง และชุมชน จึงมีความสัมพันธ์ต่อด้านวิธีการทางงบประมาณ คุณสมบัติครูและคุณสมบัตินักเรียนเพราะประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและท้องถิ่น จึงมีความเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ทั้งการมีส่วนร่วมแสดงความเห็นและดำเนินการ เพื่อช่วยเหลือ แก้ไขปัญหา หาแนวทางพัฒนาโรงเรียนร่วมกับผู้บริหาร บุคลากรครู และนักเรียน ตลอดจนการส่งเสริมสนับสนุนด้านงบประมาณ ซึ่งต้องทำความเข้าใจตามบทบาทหน้าที่และนโยบายที่ตกลงกันไว้ ดังนั้น ความมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการจัดการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน และทำให้การบริหารงานทางวิชาการมีคุณภาพ

3. การพัฒนาสื่อเทคโนโลยีและแหล่งการเรียนรู้ จากการสังเคราะห์หลักการและแนวคิดของ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549) สันติ บุญภิรมย์ (2552) และเพอร์ซิวัล และเอลลิงตัน (Percival & Ellington, 1984) เห็นว่าในการพัฒนา สื่อ เทคโนโลยี และแหล่งการเรียนรู้ ส่งผลต่องาน ด้านวิชาการของโรงเรียน ควรประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาที่ สนับสนุนการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ ของครู ทำให้การบริหารงานวิชาการประสบผลตาม เป้าหมาย และ 2) การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ เพื่อ เอื้ออำนวยให้ผู้เรียน/บุคคล ศึกษา ค้นคว้า พัฒนา ความรู้ และเกิดกระบวนการเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพ การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตสื่อ เทคโนโลยีเป็นการเพิ่มพูนประสิทธิภาพการเรียนรู้ ของผู้เรียน และเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ศึกษา ค้นคว้า พัฒนาความรู้อย่างเต็มศักยภาพ เนื่องจากในการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการเรียน การสอนและรองรับการออกแบบการจัดการเรียนรู้ รูปแบบต่าง ๆ ของครู เพื่อการจัดการเรียนรู้นั้นเป็น ไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับแนวคิด ของกู๊ด (Good, 1973) ว่า สื่อ เป็นปัจจัยสำคัญ อย่างหนึ่งที่จะช่วยให้สถานศึกษาจัดการเรียนรู้ได้ บรรลุวัตถุประสงค์ทางการศึกษาและจุดมุ่งหมาย ของหลักสูตร สามารถวิเคราะห์ปัญหาเพื่อหา แนวทางการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนรู้ และ กำหนดจุดประสงค์ได้อย่างชัดเจน เป็นจุดเริ่มในการ ค้นหารูปแบบหรือกำหนดวิธีการผลิตสื่อ และใช้ เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อีกทั้งอาศัยการพัฒนา แหล่งการเรียนรู้ ทั้งในและนอกสถานศึกษาเพื่อให้ ผู้เรียนสามารถศึกษา ค้นคว้า และเกิดเรียนรู้อย่าง หลากหลายและเข้าใจ ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ได้ทุกที่ทุกเวลา กระตุ้นให้เกิดความคิด เจตคติ ซึ่ง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งด้านความรู้

เจตคติ และทักษะของตัวผู้เรียน สอดคล้องกับ แนวคิดของ ปริยาภรณ์ ตั้งคุณานันต์ (2557) ดังนั้น สถานศึกษาต้องตระหนัก เห็นความสำคัญและ กำหนดวิธีการจัดการแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ใน สถานศึกษา ให้มีความสำคัญกับแหล่งการเรียนรู้ใน ชุมชน เพราะสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อ การเรียนรู้ได้ เป็นการขับเคลื่อนการจัดการศึกษา จากประสบการณ์จริง โดยการบูรณาการความรู้ด้าน ต่างๆ ให้เชื่อมโยงกันเข้ามาสู่การจัดการเรียนการสอน สร้างคุณภาพทางวิชาการจนไปสู่การบริหารงาน ทางด้านวิชาการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. คุณสมบัติของผู้บริหาร จากการศึกษา เอกสาร แนวคิดของ จรูณี แก้วเอี่ยม (2557) และ ข้อมูลผลการวิจัยของแฮมลิน (Hamlin, 1990) พบว่า คุณสมบัติของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารของ โรงเรียน มีดังนี้ 1) คุณลักษณะผู้บริหารในการ ส่งเสริมการปฏิบัติงานและการดำเนินงานของ บุคลากร 2) สมรรถนะการบริหารในการพัฒนางาน วิชาการ เพื่อคุณภาพของการจัดการศึกษา และ 3) พฤติกรรมการบริหารในการส่งเสริมพัฒนางาน การจัดการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพบรรลุ วัตถุประสงค์ ทั้งนี้การทำงานในสถานศึกษามีความ เกี่ยวข้องกับบุคลากรหลายฝ่ายทั้งภายในและ ภายนอก ผู้บริหารจึงต้องสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่บุคลากรครู มีการส่งเสริมและ พัฒนาครูอย่างสม่ำเสมอ สนับสนุนการจัดการเรียน การสอนของครูและนักเรียน สอดคล้องกับแนวคิด ของ ภาวิดา ชาราศรีสุทธิ (2550ข) ซึ่งผู้บริหาร เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) แก่บุคลากร และผู้เรียน ตรงกับงานวิจัยของแฮมลิน (Hamlin, 1990) พบว่า คุณลักษณะที่เป็นสมรรถนะของผู้ บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย ความ สนใจและมีส่วนร่วมกับทีมงาน การให้ความช่วย

เหลือแก่บุคลากรเมื่อจำเป็น การให้กำลังใจและสนับสนุนผู้ร่วมงาน การปรึกษาหารือกับคณะทำงานในการตัดสินใจ การยอมรับความเห็นในการบริหารแบบมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้เกิดการขับเคลื่อนและบริหารงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

5. คุณสมบัติของครู จากการสังเคราะห์แนวคิดของสันติ บุญภิรมย์ (2557) พบว่า คุณสมบัติของครูมีความสำคัญและส่งผลต่องานวิชาการของโรงเรียนโดยประกอบด้วย 2 คุณสมบัติ ดังนี้ 1) คุณลักษณะครูที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน และ 2) สมรรถนะครูเพื่อการพัฒนา และพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน เนื่องจากในการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการของสถานศึกษา ครูมีความสำคัญโดยตรงในฐานะผู้ปฏิบัติและพัฒนางานครูจึงต้องมีสมรรถนะทั้งด้านความรู้และความสามารถในการวิชาชีพครู เพื่อปรับหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนา และสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น อีกทั้งมีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน มีการพัฒนาปรับปรุง ให้ทันสมัยอยู่เสมอ การพัฒนาบุคลากรครูในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพจึงต้องมีความต่อเนื่อง เป็นระบบขั้นตอน และส่งเสริม สนับสนุนอำนวยความสะดวกแก่ครูในการพัฒนา เพื่อผลสำเร็จที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน และคุณลักษณะของครูที่ดีเป็นประโยชน์ต่อลูกศิษย์ และเป็นประการสำคัญที่สามารถทำให้ผู้เรียนศึกษาเรียนรู้ได้ตามความมุ่งหวังของบุคคล คุณสมบัติหลาย ๆ ด้านของครูจะทำให้งานในหน้าที่ครูมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

6. คุณสมบัติของนักเรียน จากข้อมูลงานวิจัยของ พรศักดิ์ สุจริตรักษ์ (2551) สรุปได้ว่า คุณสมบัติของนักเรียนที่ส่งผลต่องานวิชาการของโรงเรียน ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา ประกอบด้วย

2 ส่วน คือ 1) ทักษะของนักเรียน ที่มีความพร้อมของผู้เรียนที่ทำให้สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง และ 2) สมรรถนะนักเรียนที่ควรมีและใช้ได้อย่างเหมาะสม เพื่อผลักดันให้ผลการปฏิบัติงานบรรลุตามเป้าหมาย สร้างคุณภาพการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เพราะคุณสมบัติของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษามีประสิทธิภาพเป็นผลลัพธ์ของคุณภาพทางวิชาการ จึงมีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา ดังนั้น ทักษะและสมรรถนะของผู้เรียนจะบ่งบอกถึงการพัฒนางานการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนางานวิชาการให้มีคุณภาพ ผู้เรียนจึงต้องมีพฤติกรรมและความสามารถที่พึงประสงค์ต่อเนื่องตามพัฒนาการของผู้เรียนที่เหมาะสมตามวัยและศักยภาพของแต่ละบุคคลจะช่วยพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และทำให้การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาเกิดประสิทธิภาพได้

7. ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จากการศึกษานโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550) และการสังเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยของ ธีระพร อายุวัฒน์ (2552) และ สมมาตร สนทมิโน (2551) พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน ประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร อันเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามความมุ่งหมาย 2) การจัดการเรียนการสอนของครู เป็นกิจกรรมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ 3) การวัดและประเมินผลเป็นการตรวจสอบการดำเนินการที่ช่วยให้ครูปรับปรุงงานให้ดีกว่าเดิม และ 4) การนิเทศและการประกันคุณภาพการศึกษาในการช่วยเหลือครู ตลอดจนเป็นแนวทาง/วิธีการปฏิบัติภาระงานให้เป็นระบบตามแบบแผน ซึ่งก่อให้เกิดผล

สำเร็จจากกระบวนการดำเนินการ การจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนที่ได้รับประโยชน์สูงสุด โดยมีผู้บริหารเป็นฝ่ายส่งเสริมและสนับสนุน ร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาและระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าประสงค์โดยกระทำการอย่างมีขั้นตอนต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ ดังนั้น ในการสร้างผลการดำเนินงานวิชาการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ขอบข่ายงานด้านหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอนของครู ด้านการบริหารการวัดและประเมินผล และด้านการนิเทศและการประกันคุณภาพการศึกษา จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาค้นคว้าแนวคิด หลักการ ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว สามารถสังเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์เชิงเส้นขององค์ประกอบเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสรุปเป็นกรอบแนวคิดเชิงสมมติฐานขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์ได้ดังรูปที่ 1

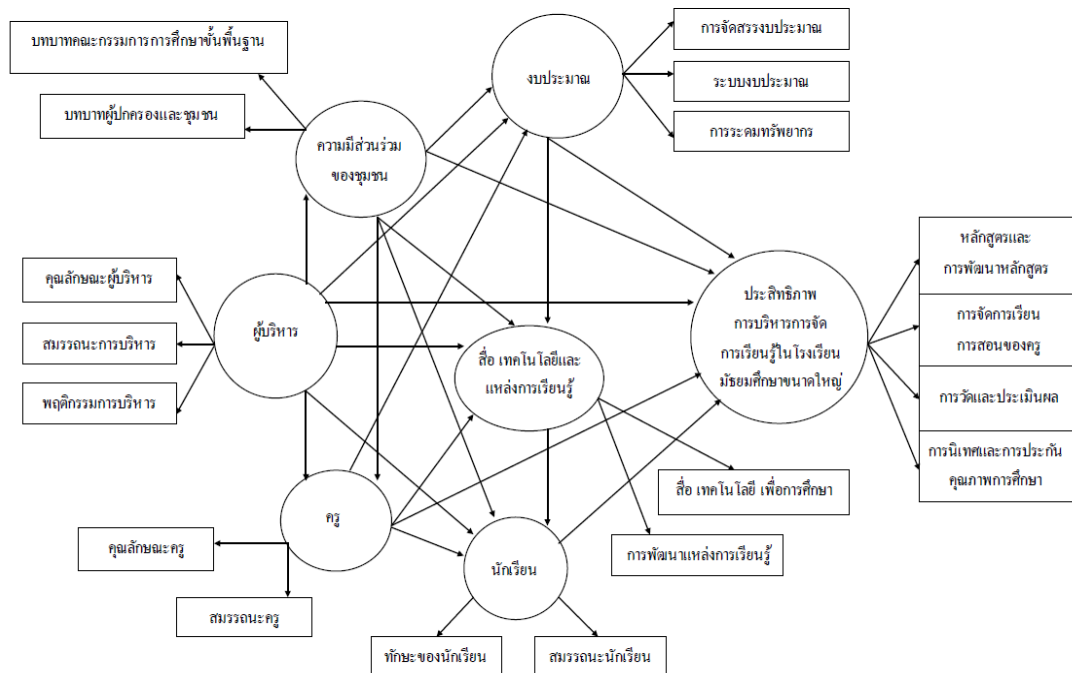
วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาองค์ประกอบเชิงสาเหตุของประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ โดยประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2558 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งสิ้น 24,983 คน ซึ่งคำนวณกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป G* Power ในการกำหนดขนาดกลุ่ม

ตัวอย่าง โดยกำหนดรายละเอียดของการคำนวณไว้ดังนี้ 1) ค่าขนาดอิทธิพล (Effect Size) เท่ากับ 0.5 2) ค่าระดับนัยสำคัญ (Alpha) เท่ากับ 0.05 3) ค่าอำนาจการทดสอบ (Power) เท่ากับ 0.9 และ 4) ค่าระดับความเป็นอิสระ (Degree of Freedom) เท่ากับ 114 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จำนวน 264 คน

การวิจัยมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนแรกศึกษาลักษณะของตัวแปรเหตุและตัวแปรผลตามแนวคิด หลักการ และทฤษฎีจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างเครื่องมือการวิจัย ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของทั้ง 7 ตัวแปร แล้วนำแบบสอบถามไปตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้วยวิธีการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Index of Objective Congruency: IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับข้าราชการครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 48 คน เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกรายชื่อของแบบสอบถาม โดยการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างค่าเฉลี่ยรายข้อกับค่าเฉลี่ยรายด้าน (Item - Total Correlation) และตรวจสอบหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งผลการวิเคราะห์จะทำการคัดเลือกเฉพาะคำถามที่มีค่าสัมประสิทธิ์เป็นบวกมีค่าอำนาจจำแนกรายชื่อ (r) มากกว่า .20 และค่าความเชื่อมั่นรายด้าน (α) ตั้งแต่ .60 ขึ้นไป โดยปรากฏผล ดังนี้ ด้านการจัดสรรงบประมาณ ค่าอำนาจจำแนกรายชื่ออยู่ระหว่าง .22 ถึง .73 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ .83 ด้านระบบงบประมาณ ค่าอำนาจจำแนกรายชื่ออยู่ระหว่าง .21 ถึง .49 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยเชิงสมมติฐาน

.60 ด้านการระดมทรัพยากร ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ อยู่ระหว่าง .22 ถึง .59 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ .62 ด้านบทบาทคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .56 ถึง .68 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ .86 ด้านบทบาทผู้ปกครองและชุมชน ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .56 ถึง .78 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ .83 ด้านสื่อ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .40 ถึง .87 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ .80 ด้านการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .44 ถึง .64 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ .80 ด้านคุณลักษณะผู้บริหาร ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .61 ถึง .82 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ .89 ด้านสมรรถนะการบริหาร ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .64 ถึง .76 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ .90 ด้านพฤติกรรมกรรมการบริหาร ค่าอำนาจจำแนกราย

ข้ออยู่ระหว่าง .62 ถึง .90 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ .92 ด้านคุณลักษณะครู ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .29 ถึง .56 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ .73 ด้านสมรรถนะครู ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .42 ถึง .68 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ .82 ด้านทักษะของนักเรียน ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .49 ถึง .65 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ .81 ด้านสมรรถนะนักเรียน ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .37 ถึง .78 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ .84 ด้านหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .61 ถึง .83 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ .87 ด้านการจัดการเรียนการสอนของครู ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .39 ถึง .67 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ .78 ด้านการวัดและประเมินผล ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .49 ถึง .65 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ .84 และด้านการนิเทศและการประกันคุณภาพการ-

ศึกษา ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .40 ถึง .65 ค่าความเชื่อมั่นรายด้าน เท่ากับ .80

ขั้นตอนที่สอง นำแบบสอบถามส่งให้กลุ่มตัวอย่างข้าราชการครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จำนวน 264 คน จำนวน 24 โรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยสุ่มเป็นหน่วยสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามภาคภูมิศาสตร์ 6 ภาคทั่วประเทศ โดยผ่านผู้ประสานงานจากทุกโรงเรียน

ขั้นตอนที่สาม ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับคืน จำนวน 264 ชุด ดำเนินการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรโดยใช้โปรแกรม LISREL 8.72 ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) และประเมินความกลมกลืนของแบบจำลองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในภาพรวม (Overall Model Fit Measure) และประเมินความกลมกลืนของผลลัพธ์ในส่วนประกอบที่สำคัญในแบบจำลอง (Component Fit Measure) โดยพิจารณาจากค่าสถิติต่าง ๆ ดังนี้ 1) การทดสอบค่า χ^2 เพื่อทดสอบอิทธิพลเชิงสาเหตุระหว่างตัวประกอบและน้ำหนักองค์ประกอบ ถ้าค่าเส้นทางอิทธิพลนั้นแตกต่างจาก 0 แสดงว่า ผลการทดสอบแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2) ค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-Square Statistic) เป็นค่าสถิติที่ทำการทดสอบว่าแบบจำลองสมมติฐานการวิจัยมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ถ้ามีค่าสถิติไค-สแควร์ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (P-Value มากกว่า 0.05) แสดงว่าแบบจำลองมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 3) ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index: GFI) และดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้ด้วยค่าองศาอิสระ (Adjusted Goodness of Fit Index : AGFI) มีค่าอยู่ระหว่าง 0 และ 1 และเป็นค่าที่ไม่ขึ้นกับขนาดของกลุ่มตัวอย่าง แต่ลักษณะการแจกแจง

ขึ้นอยู่กับขนาดกลุ่มตัวอย่าง แสดงว่ารูปแบบมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ 4) ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือ (Root Mean Squared Residual: RMR) เป็นดัชนีที่ใช้เปรียบเทียบระดับความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ของรูปแบบสองรูปแบบที่มีชุดข้อมูลเดียวกัน โดยควรมีค่าต่ำกว่า .08 แสดงว่าแบบจำลองมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และ 5) ค่าดัชนีความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (Root Mean Square Error of Approximation: RMSEA) เป็นดัชนีบ่งบอกความไม่กลมกลืนของแบบจำลองกับเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วมของประชากร โดยควรมีค่าต่ำกว่า .06 แสดงว่าแบบจำลองมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการวิจัย

1. การสังเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างองค์ประกอบเชิงสาเหตุกับประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

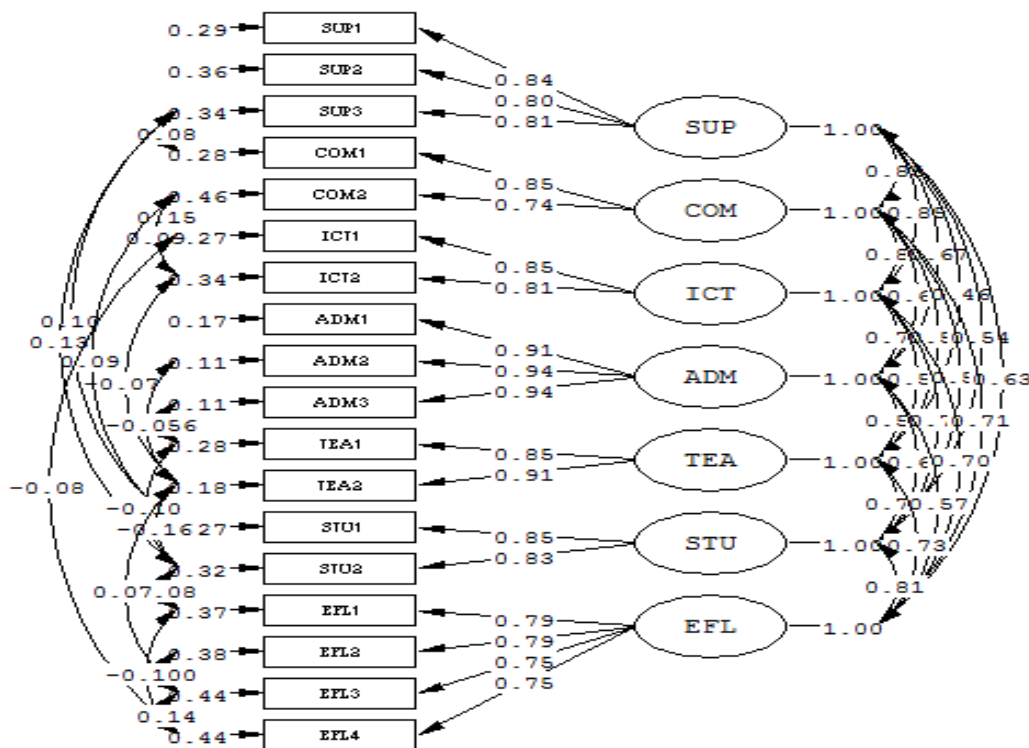
ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของรูปแบบประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ พบว่า รูปแบบมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์พิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (χ^2) เท่ากับ 113.63 องศาอิสระ (df) เท่ากับ 97 ค่ามีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value) เท่ากับ 0.11922 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ 0.95 ค่าดัชนีความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ 0.90 และค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ 0.028 โดยค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวบ่งชี้ทั้ง 18 ตัว มีค่าเป็นบวก มีค่าตั้งแต่ 0.74-0.94

และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทุกค่า นอกจากนี้ ค่าความแปรปรวนร่วมกับองค์ประกอบย่อย (R^2) มีค่าระหว่าง 0.54-0.89 แสดงให้เห็นว่าตัวบ่งชี้เหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญขององค์ประกอบย่อยทั้ง 7 องค์ประกอบ คือ ตัวบ่งชี้ SUP1-SUP3 เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญขององค์ประกอบด้านงบประมาณ (SUP) ตัวบ่งชี้ COM1-COM2 เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญขององค์ประกอบด้านความสัมพันธ์มีส่วนร่วมของชุมชน (COM) ตัวบ่งชี้ ICT1-ICT2 เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญขององค์ประกอบด้านสื่อเทคโนโลยีและแหล่งการเรียนรู้ (ICT) ตัวบ่งชี้ ADM1-ADM3 เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญขององค์ประกอบด้านผู้บริหาร (ADM) ตัวบ่งชี้ TEA1-TEA2 เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญขององค์ประกอบ

ด้านครู (TEA) ตัวบ่งชี้ STU1-STU2 เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญขององค์ประกอบด้านนักเรียน (STU) และตัวบ่งชี้ EFL1-EFL4 เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญของประสิทธิภาพการบริหารวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ (EFL) สามารถสรุปได้ดังรูปที่ 2

2. ตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างองค์ประกอบเชิงสาเหตุกับประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผลการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบเชิงสาเหตุกับประสิทธิภาพการบริหาร

Chi-Square=113.63, df=97, P-value=0.11922, RMSEA=0.028

รูปที่ 2 รูปแบบองค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

งานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เมื่อสังเคราะห์รูปแบบตามคำแนะนำของโปรแกรม จะมีค่าดัชนีความกลมกลืนอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน และสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ คือ ได้ค่าจาก ค่าไค-สแควร์ (χ^2) = 127.47 df=104 Comparative Fit Index (CFI) = 1.00 Root Mean Squares Error of Approximation (RMSEA) = 0.032 Goodness of Fit Index (GFI) = 0.94 Root Mean Squared Residual (RMR) = 0.014 โดยมีค่าน้ำหนักในแต่ละตัวแปร สามารถสรุปได้ตามตารางที่ 1

จากผลการวิจัย สรุปได้ว่า องค์ประกอบที่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านคุณสมบัติของครู องค์ประกอบด้านคุณสมบัติของนักเรียน และองค์ประกอบด้านความมีส่วนร่วมของชุมชน และองค์ประกอบที่ส่งผลโดยอ้อมต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านวิธีการทางงบประมาณ องค์ประกอบด้านการพัฒนาสื่อเทคโนโลยีและแหล่งการเรียนรู้ และองค์ประกอบด้านคุณสมบัติของผู้บริหาร ซึ่งทั้ง 6 องค์ประกอบมีรูปแบบความสัมพันธ์เชิงเส้นที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังรูปที่ 3

รายละเอียดแต่ละองค์ประกอบ มีดังนี้ ADM แทน องค์ประกอบด้านคุณสมบัติของผู้บริหาร (ADM1 แทน คุณลักษณะผู้บริหาร, ADM2 แทน สมรรถนะการบริหาร, ADM3 แทน พฤติกรรมการบริหาร) SUP แทน องค์ประกอบด้านวิธีการทางงบประมาณ (SUP1 แทน การจัดสรรงบประมาณ,

SUP2 แทน ระบบงบประมาณ, SUP3 แทน การระดมทรัพยากร) COM แทน องค์ประกอบด้านความมีส่วนร่วมของชุมชน (COM1 แทน บทบาทคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, COM2 แทน บทบาทผู้ปกครองและชุมชน) ICT แทน องค์ประกอบด้านการพัฒนาสื่อ เทคโนโลยีและแหล่งการเรียนรู้ (ICT1 แทน สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา, ICT2 แทน การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้) TEA แทน องค์ประกอบด้านคุณสมบัติของครู (TEA1 แทน คุณลักษณะของครู, TEA2 แทน สมรรถนะครู) STU แทน องค์ประกอบด้านคุณสมบัติของนักเรียน (STU1 แทน ทักษะของนักเรียน, STU2 แทน สมรรถนะนักเรียน) EFL แทน ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ (EFL1 แทน หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร, EFL2 แทน การจัดการเรียนการสอนของครู, EFL3 แทน การวัดและประเมินผล, EFL4 แทน การนิเทศและการประกันคุณภาพการศึกษา)

อภิปรายผลการวิจัย

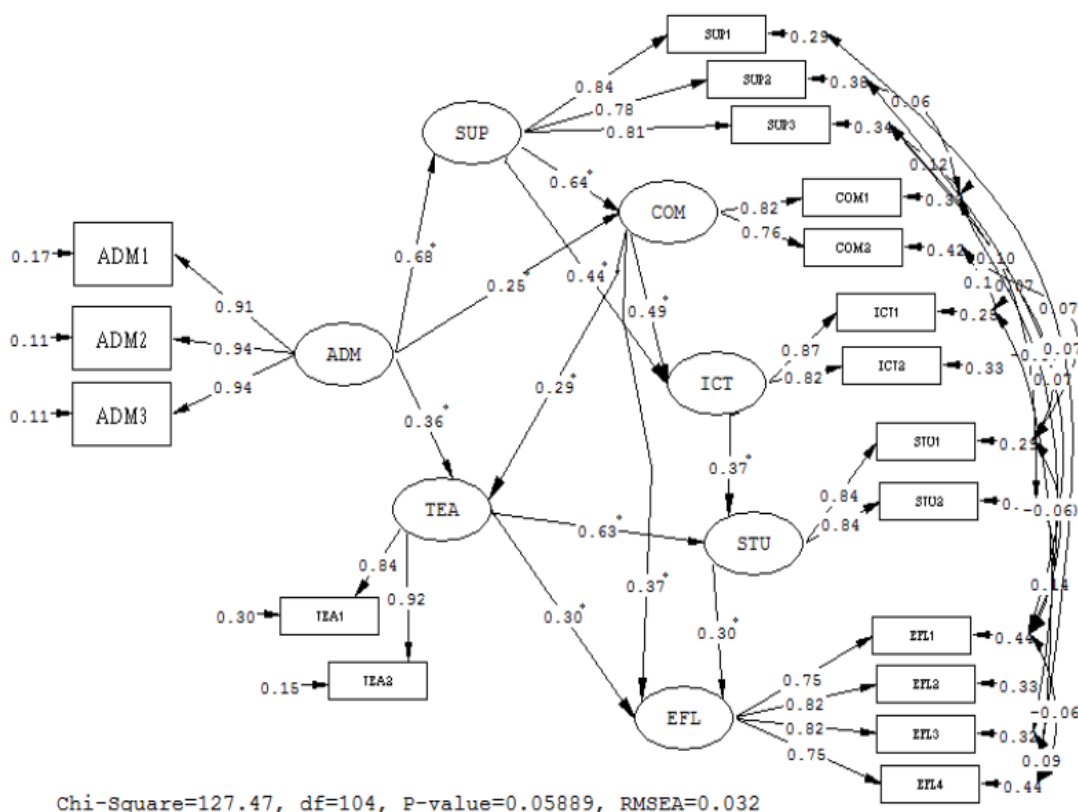
1. องค์ประกอบที่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านคุณสมบัติของครู องค์ประกอบด้านคุณสมบัติของนักเรียน และองค์ประกอบด้านความมีส่วนร่วมของชุมชน โดยแต่ละองค์ประกอบสามารถนำมาอภิปราย ได้ดังนี้

1.1 คุณสมบัติของครูส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Buller (1996) พบว่า ครูต้องมีความรู้ความเข้าใจด้านวิชาการ มีความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งจะทำให้ครูกำหนดทิศทางการจัดการเรียนการสอน

ตารางที่ 1 ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุองค์ประกอบที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่

ตัวแปร สาเหตุ	ADM			SUP			COM			ICT			TEA			STU			R ²
	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE	
ตัวแปร ผล																			
SUP	0.68* (0.04)	-	0.68* (0.04)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.46
COM	0.69* (0.05)	0.43* (0.05)	0.26* (0.05)	0.64* (0.10)	-	0.64* (0.10)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.70
ICT	0.63* (0.05)	0.63* (0.05)	-	0.75* (0.06)	0.31* (0.10)	0.44* (0.13)	0.49* (0.14)	-	0.49* (0.14)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.78
TEA	0.56* (0.04)	0.20* (0.04)	0.36* (0.06)	0.19* (0.06)	0.19* (0.06)	-	0.29* (0.09)	-	0.29* (0.09)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.36
STU	0.59* (0.04)	0.59* (0.04)	-	0.40* (0.07)	0.40* (0.07)	-	0.36* (0.08)	0.36* (0.08)	-	0.37* (0.06)	-	0.37* (0.06)	0.63* (0.08)	-	0.63* (0.08)	-	-	-	0.75
EFL	0.59* (0.04)	0.59* (0.04)	-	0.41* (0.06)	0.41* (0.06)	-	0.56* (0.08)	0.20* (0.05)	0.36* (0.06)	0.11* (0.04)	0.11* (0.04)	-	0.48* (0.07)	0.18* (0.09)	0.30* (0.11)	0.30* (0.12)	-	0.30* (0.12)	0.71
ตัวแปร สังเกตได้	ADM 1	ADM 2	ADM 3	SUP 1	SUP 2	SUP 3	COM 1	COM 2	ICT 1	ICT 2	TEA 1	TEA 2	STU 1	STU 2	EFL 1	EFL 2	EFL 3	EFL 4	
R ²	0.83	0.89	0.89	0.71	0.62	0.66	0.67	0.58	0.75	0.67	0.70	0.85	0.71	0.71	0.56	0.67	0.68	0.56	

*p < .05, Chi-square = 127.47; P-value = 0.059; df = 104; $\chi^2/df = 1.23$; CFI = 1.00; GFI = 0.94; AGFI = 0.90; RMSEA = 0.032; RMR = 0.014
หมายเหตุ TE = ผลรวมอิทธิพล IE = อิทธิพลทางอ้อม DE = อิทธิพลทางตรง

รูปที่ 3 ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่

ได้ โดยต้องมีการวางแผนศึกษาหลักสูตร วางแผน การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความก้าวหน้าทางการ เรียนรู้ของผู้เรียน ส่งเสริมและสนับสนุนในการจัด กิจกรรมของโรงเรียน และสอดคล้องกับผลงานวิจัย ของ พชรินทร์ วงศ์จันทร์ (2547) พบว่า ครูต้อง จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับหลักสูตร จัดการเรียนการสอนให้ นักเรียนได้คิดวิเคราะห์ ลงมือปฏิบัติจริง ตลอดจน ใช้การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง โดยมิ ความร่วมมือจากผู้ร่วมงานและผู้นิเทศ เพื่อผล สำเร็จที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน ส่งผลต่องานบริหาร วิชาการด้านการจัดการเรียนการสอน ทั้งนี้ ยังตรง กับผลงานวิจัยของ Agado (1998) และ ชัยภูธรณ์ อร่ามรุณ, สมชัย วงษ์นาคะ, และ เจริญวิทย์ สมพงษ์-

ธรรม (2556) พบว่า การพัฒนากลยุทธ์การบริหาร งานวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คุณสมบัติ ของครูต้องเริ่มจากการพัฒนาครูฝ่ายวิชาการและครู ผู้สอนให้มีความสามารถในการจัดการเรียนการ สอน การทำวิจัยและงานที่รับผิดชอบ ส่งเสริมให้มี การประเมินการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็น ระบบและนำไปใช้พัฒนา ส่งผลต่อการพัฒนา ระบบการติดตามและประเมินผลด้านการบริหารงาน วิชาการ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ นงลักษณ์ เรือนทอง (2550) พบว่า ในการจัดการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาคุณภาพวิชาการ จะต้องมียุทธศาสตร์การติดตาม ประเมินผลนักเรียนที่ได้ผล มีมาตรฐานระบบการ ประเมินผลที่ชัดเจน และผลงานวิจัยของ Paxton (1996) พบว่า ทักษะของครูต่อการประเมินผลตาม

สภาพจริงและความคิดเห็นต่อการใช้การประเมินผล เป็นวิธีการที่เหมาะสมในการทดสอบความรู้และ ทักษะที่จำเป็นในอนาคต และเพื่อให้งานวิชาการมี คุณภาพ ส่งผลต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนเกิด ประสิทธิภาพ เนื่องจากการบริหารงานวิชาการจะ พัฒนาอย่างเป็นระบบขั้นตอน ต้องอาศัย กระบวนการนิเทศการศึกษาที่มีการวางแผนและ กำหนดแนวทางการดำเนินการนิเทศภายในสถาน ศึกษา ซึ่งผลงานวิจัยของ ประยูร เจริญสุข (2553) พบว่า การนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการชี้แนะ และให้ความร่วมมือต่อกิจกรรมของครูใน การปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ผลตามจุด มุ่งหมายที่วางไว้ โดยมีการดำเนินให้มีการนิเทศ ภายในที่เป็นระบบและต่อเนื่อง สอดคล้องกับผล งานวิจัยของ Robinson (2000) พบว่า ครูมีความพึง พอใจต่อรูปแบบการนิเทศภายในแบบคลินิก โดยใช้ การนิเทศแบบกัลยาณมิตรในการดูแลและกระตุ้น ให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ ทั้งนี้ อาจ เป็นเพราะครูมีบทบาทสำคัญในงานด้านวิชาการ โดยตรง ทั้งหลักสูตรและการสอน การขับเคลื่อน งาน/โครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งครูต้องมีครบถ้วน ในการปฏิบัติงาน และคุณลักษณะของครูก่อให้เกิด ผลการดำเนินงานในทุก ๆ ด้าน

1.2 คุณสมบัติของนักเรียนส่งผลโดยตรง ต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของ โรงเรียน ทั้งนี้ เพราะคุณสมบัติของนักเรียน เป็น ผลลัพธ์ที่แสดงถึงคุณภาพทางวิชาการและการ บริหารงานของโรงเรียน สอดคล้องกับผลงานวิจัย ของ พรศักดิ์ สุจริตรักษ์ (2551) พบว่า การบริหาร งานวิชาการจะต้องเป็นงานหลักทั้งในแง่การบริหาร และการปฏิบัติงาน ส่วนงานอื่น ๆ ต้องเป็นงาน สนับสนุนผู้เรียนแต่ละบุคคล ต้องเรียนรู้การทำงาน เป็นกลุ่มและมีส่วนร่วม ตลอดจนพัฒนาทักษะ

กระบวนการคิดของผู้เรียน ซึ่งจะเป็นผลให้การ พัฒนาคุณภาพงานวิชาการมีประสิทธิภาพ และใน การจะพัฒนางาน การจัดการเรียนรู้ให้มี ประสิทธิภาพได้ โรงเรียนจึงต้องจัดการศึกษาเพื่อ ให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์และลงมือปฏิบัติจริง เพื่อ การพัฒนาคุณภาพด้านวิชาการและการบริหารงาน ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด สอดคล้องกับผลงานวิจัย ของ ประยูร เจริญสุข (2553) พบว่า การพัฒนางาน ให้มีคุณภาพ ผู้เรียนจะต้องมีพฤติกรรมและความ สามารถที่พึงประสงค์ตามพัฒนาการของผู้เรียนที่ เหมาะสมตามวัยและศักยภาพของแต่ละบุคคลเช่น กัน

1.3 ความมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งผล โดยตรงต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการ ของโรงเรียน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะความมีส่วนร่วม ของชุมชนมีความสำคัญทางตรงต่อการบริหารงาน วิชาการของโรงเรียน เนื่องจากเป็นกระบวนการ วางแผนร่วมกันของบุคลากรภายในสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาและบุคลากรในชุมชน เป็นการดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพงานวิชาของ โรงเรียน ตั้งแต่การออกแบบหลักสูตรที่มีความ ครอบคลุมภาระงานการจัดการศึกษาทุกด้านของ สถานศึกษา การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ของผู้เรียน เป็นเป้าหมายของคุณภาพการศึกษาอัน เป็นแนวทางการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้ กับผู้เรียนตามศักยภาพของแต่ละบุคคล สอดคล้อง กับแนวคิดของ ชนัท ธาตุทอง (2550) เพราะการ พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งหมายถึง ความ ต้องการของผู้เรียนและชุมชนนั่นเอง จึงต้องอาศัย ความมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดการเรียนการสอนของครู และความสามารถที่จะ ส่งเสริมและสนับสนุนครู ในการพัฒนาการจัดการ

เรียนการสอนด้วย และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สมมาตร สนธิโน (2551) พบว่า การพัฒนาคุณภาพวิชาการของนักเรียนที่ต้องใช้สื่อเทคโนโลยีและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายต้องมีการบูรณาการเรียนรู้ออกไปนอกห้องเรียน โดยอาศัยการศึกษาและการบริหารจัดการ

2. องค์ประกอบที่ส่งผลโดยอ้อมต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านวิธีการทางงบประมาณ องค์ประกอบด้านการพัฒนาสื่อ เทคโนโลยีและแหล่งการเรียนรู้ และองค์ประกอบด้านคุณสมบัติของผู้บริหาร โดยแต่ละองค์ประกอบสามารถนำมาอภิปราย ได้ดังนี้

2.1 วิธีการทางงบประมาณส่งผลโดยอ้อมต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เบญจา ศิริผล (2557) พบว่า ผู้บริหารที่ใช้ระบบการบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ กระทบอย่างมีขั้นตอนตั้งแต่การวางแผนและจัดทำงบประมาณ การอนุมัติงบประมาณ การบริหารงบประมาณ และการติดตามประเมินผล โดยได้รับการตรวจสอบจากผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจากโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จด้านบริหารจัดการโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พรศักดิ์ สุจริตรักษ์ (2551) ที่พบว่า การจัดสรรงบประมาณ การจัดตั้งและเสนองบประมาณ การบริหารการเงิน การบริหารพัสดุและทรัพย์สิน การตรวจสอบติดตามการประเมินผล รายงานผลการใช้เงิน และผลการดำเนินงาน และการระดมทรัพยากรและลงทุน จะต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้การสนับสนุน

โรงเรียนอย่างกระตือรือร้น ซึ่งจะช่วยในการพัฒนาโรงเรียนและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของโรงเรียน ควรให้ชุมชนเป็นสื่อกลางระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน สามารถส่งเสริมเพื่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงเรียน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนผู้บริหารจำเป็นต้องอาศัยวิธีการทางงบประมาณในการขับเคลื่อนดำเนินงาน/โครงการของโรงเรียนให้บรรลุผล โดยตัวผู้บริหารจะเป็นฝ่ายนำคณะครู ผู้ปกครอง และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและบริหารงานในโรงเรียน ทุกฝ่ายจึงต้องมีการตัดสินใจร่วมกัน

2.2 การพัฒนาสื่อ เทคโนโลยีและแหล่งการเรียนรู้ ส่งผลโดยอ้อมต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสื่อเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อรุณ ลิ้มตศิริ (2556) และแนวคิดเจตนารมณ์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) ในการสร้าง ส่งเสริม และสนับสนุนให้มีแหล่งข้อมูลสาระความรู้ต่าง ๆ เพื่อเอื้ออำนวยให้บุคคลศึกษา ค้นคว้า พัฒนาความรู้ และเกิดกระบวนการเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอนของครู และกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน เนื่องจากการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีและการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาส่งผลต่อครูผู้สอนและนักเรียน ทำให้การดำเนินงานวิชาการมีประสิทธิภาพได้ และผลการวิจัยยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ชีระพร อายุวัฒน์ (2552) พบว่า ในการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งการเรียนรู้ จัดทำ

และพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ภายในและภายนอกโรงเรียน มีการสำรวจแหล่งเรียนรู้ สร้างพัฒนาและใช้แหล่งการเรียนรู้ ตลอดจนมีการเชิญวิทยากร ครู ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้คำแนะนำเฉพาะทาง ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพงานด้านวิชาการของโรงเรียน

2.3 คุณสมบัติของผู้บริหารส่งผลโดยอ้อมต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะในการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการของโรงเรียน ตัวผู้บริหารอาจไม่ได้ลงมือปฏิบัติในกระบวนการโดยตรงที่จะทำการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ซึ่งต้องดำเนินการผ่านบุคลากรครูและมีส่วนร่วมของชุมชน โดยอาศัยวิธีการทางงบประมาณ เข้ามาสนับสนุน ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ทวีศักดิ์ อ่ำลา (2551) ที่พบว่า ในการบริหารงานวิชาการ ต้องมีการจัดสรรทรัพยากร งบประมาณที่เพียงพอ จะส่งเสริมให้บุคลากรในการปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์สามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้ และเนื่องจากตัวผู้บริหารจะเป็นฝ่ายนำคณะครู ผู้ปกครอง และชุมชนในการขับเคลื่อนและบริหารงานในโรงเรียนด้วยนั้น ทุกฝ่ายจึงต้องมีการตัดสินใจร่วมกัน และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ จินฉัตร ปะโคทัง (2549) ที่พบว่า ความสัมพันธ์ของคณะครู ผู้ปกครองและชุมชนที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จะส่งผลให้เกิดการยอมรับในการทำงาน เป็นผลให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการจัดการศึกษามากขึ้น และการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนให้ดีขึ้น จนทำให้ผู้ปกครองและประชาชนมองเห็นความก้าวหน้าในการจัดการศึกษาของโรงเรียนนั้น เป็นผลจากการทำงานของผู้บริหาร ดังนั้น ตัวผู้บริหารจึงส่งผลทางอ้อมต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัย พบว่า มีองค์ประกอบด้านคุณสมบัติของครู องค์ประกอบด้านคุณสมบัติของนักเรียน และองค์ประกอบด้านความมีส่วนร่วมของชุมชน ที่ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ เพื่อให้การบริหารโรงเรียนยังคงมีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารสถานศึกษาควรดำเนินการดังต่อไปนี้

1.1.1 จัดประชุมสัมมนา พบปะ ให้ความรู้ความเข้าใจกับผู้นำชุมชนและผู้ปกครองนักเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจและให้ความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียน

1.1.2 พัฒนาศักยภาพการจัดการเรียนการสอนของครูและกำกับ ติดตาม การจัดการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ

1.1.3 ส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรครูให้ออกแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับศักยภาพของนักเรียน และจัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้อื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างมีความสุข

1.2 จากข้อมูลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบเกี่ยวกับวิธีการทางงบประมาณ คุณสมบัติของผู้บริหาร และ การพัฒนาสื่อ เทคโนโลยีและแหล่งการเรียนรู้ ส่งผลโดยอ้อมต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานระดับสูง ควรดำเนินการดังต่อไปนี้

1.2.1 ดำเนินการจัดสรรงบประมาณ จัดหาสื่อ เทคโนโลยีการเรียนการสอน ให้เหมาะสมสอดคล้องกับภารกิจ

1.2.2 เสริมสร้างพัฒนางานด้านอื่น ๆ ของ

โรงเรียน เพื่อเป็นฐานสนับสนุนการดำเนินงานด้าน
วิชาการของโรงเรียนให้มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของ
ชุมชนและสังคม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิง

ปริมาณ ฉะนั้น ควรมีการวิจัยต่อยอดเชิงคุณภาพเพื่อ
พัฒนาองค์ประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่จะมีส่วน
ทำให้ประสิทธิภาพงานวิชาการของโรงเรียนสูงขึ้น
เป็นที่ยอมรับของชุมชนและสังคมโดยเท่าเทียมกัน

เอกสารอ้างอิง

- มนัท ธาตุทอง. (2550). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น*. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.
- จรรณี แก้วเย็น. (2557). *เทคนิคการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา: กลยุทธ์และแนวทางการปฏิบัติ สำหรับผู้บริหารมืออาชีพ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา: ชานเมืองการพิมพ์.
- จิณณวัตร ปะโคทั้ง. (2549). *รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน ตีเค่น โรงเรียนก้นถารมณ จังหวัดศรีสะเกษ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี
- ชัชฎาภรณ์ อร่ามรณ, สมชัย วงษ์นายะ, และ เจริญวิทย์ สมพงษ์ธรรม. (2556). *กลยุทธ์การบริหารงาน วิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 และเขต 2. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 15(4), 45-54.*
- ทวีศักดิ์ อำลา. (2551). *รูปแบบการบริหารโรงเรียนเอกชนที่เป็นนิติบุคคล* (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- ธีระพร อาวุฒัน. (2552). *แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก* (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- นงลักษณ์ เรือนทอง. (2550). *รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ
- เบญจา ศิริผล. (2557). *รูปแบบการบริหารงบประมาณและสินทรัพย์ใน โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาสู่ความ เป็นเลิศ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี
- ประยูร เจริญสุข. (2553). *การพัฒนาตัวบ่งชี้งานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน* (วิทยานิพนธ์ปริญญา คุุณบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ
- ปริยาภรณ์ ดังคุณานันต์. (2557). *การจัดการห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ (CLASSROOM AND LEARNING RESOURCE MANAGEMENT)*. กรุงเทพฯ: มิน เซอร์วิส ซัพพลาย.
- พรศักดิ์ สุจริตรักษ์. (2551). *ตัวบ่งชี้การบริหารสถานศึกษาที่ส่งเสริมทักษะการคิดของนักเรียน* (วิทยานิพนธ์ ปริญญาคุุณบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ
- พัชรินทร์ วงค์จันทร์. (2547). *การพัฒนาตัวบ่งชี้รวมคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี
- ภาวิดา ธาราศิริสุทธิ. (2550ก). *การจัดและการบริหารงานวิชาการ (Academic Management and Administration)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- _____. (2550ข). การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (*Academic Administration in Basic Education*). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. (2556). การบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (พิมพ์ครั้งที่ 5). สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สมมาตร สนทมิโน. (2551). การพัฒนาตัวบ่งชี้หลักสำหรับการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการบริหารเชิงสมดุล (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี
- สันติ บุญภิรมย์. (2552). การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพฯ: บั๊ค พอยท์.
- _____. (2557). ความเป็นครู (*Self-Actualization for Teachers*). กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ล กรุป.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2550). แนวทางการกระจายอำนาจบริหาร และการจัดการศึกษาให้คณะกรรมการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาตามกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: พรินทวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2549). รายงานการติดตามและประเมินความก้าวหน้าการปฏิรูปการศึกษาด้านการเรียนรู้ เมื่อสิ้นสุดปีงบประมาณ 2548. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี่.
- _____. (2552). ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561). กรุงเทพฯ: พรินทวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2553). แนวทางการนำจุดเน้นการพัฒนาผู้เรียนสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- อรนุช ลิมตศิริ. (2556). นวัตกรรมและเทคโนโลยีการจัดการเรียนรู้ (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Agado, G. Ale. (1998). Staff development in effective boarder schools. *Dissertation Abstracts International*, 59, 1841-A.
- Buller, J. E. (1996). A process for effect graphic design curriculum development. *Dissertation Abstracts International*, 11(4), 4254-A.
- Good, C. V. (1973). *Dictionary of education*. New York: McGraw-Hill.
- Hamlin, B. (1990). The competent manager in secondary school. *Educational Management Administration & Leadership*, 18(3), 3-10.
- Paxton, S. K. (1996). A case study of the introduction of authentic assessment to a district, its teachers, and a senior class. *dissertation Abstracts International*, 57(5), 2014A.
- Percival, F., & Ellington, H. (1984). *A handbook of educational technology: Practical guide for teachers*. New York: Nichols Publishings.
- Robinson, S. G. (2000). Teacher job satisfaction and levels of clinical supervision in elementary schools. *Dissertation Abstracts International*, 61, 06A.

วิธีครูกับการพัฒนากรอบความคิดศิษย์

Teacher's Approach and Development of Students' Mindset

เนตรนิยมาศ วรณพยันต์^{1*}

Naidniyamart Wannapayun^{1*}

Abstract

Mindset affects an individual's behavior and attitude. Different mindset leads to different characteristics. When they face challenges or obstacles, people will have different points of view and different actions of attempts towards the challenges and failure. These play an important role in life success. Dweck (2006) classifies mindset into two types. The first one is growth mindset. Individuals with growth mindset can be developed by learning. They value problems and obstacles as opportunity to learn and improve. The second type is fixed mindset. Individuals with fixed mindset believe that human's intelligence cannot be developed and skills cannot be improved. Anyway, an individual may have both types of mindset but one of them will be prominent. In addition, mindset can be changed or improved. Besides individuals themselves and parents, teachers are important people who assist in developing the individual's mindset. Teachers as role models for having growth mindset teach students to have growth mindset focusing on the process and reflection of learning and teaching procedure. In addition, teachers also motivate students to learn things, compliment them on their attempt in learning as well as reduce the comparison among students. As we can see, teachers' way to develop or create the growth mindset for students encourages them to study enthusiastically with high chance to be successful in life. It is because students believe that their ability can be improved or created. Therefore, they pay attention in studying and improve themselves at their full capacity to be ready to have an ultimate success in their life in the future.

Keywords: *Teacher's way, mindset*

¹ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ต.รัษฎา อ.เมือง จ.ภูเก็ต 83000

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: aoy.w@hotmail.com)

รับบทความวันที่ 18 เมษายน 2560 รับลงตีพิมพ์วันที่ 5 ตุลาคม 2560

บทคัดย่อ

กรอบความคิดเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและทัศนคติของบุคคล การมีกรอบความคิดแตกต่างกันจะส่งผลให้บุคคลมีคุณลักษณะแตกต่างกันหลายประการ เมื่อพบกับสิ่งท้าทายหรืออุปสรรคจะมีมุมมองและการแสดงพฤติกรรมแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นความพยายาม ทัศนคติที่มีต่อความท้าทาย ความล้มเหลว ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลสำคัญต่อการประสบความสำเร็จในชีวิต Dweck (2006) ได้แบ่งกรอบความคิดออกเป็น 2 ประเภท คือ กรอบความคิดแบบเติบโต เชื่อว่ามนุษย์พัฒนาได้ และสามารถสร้างได้ด้วยการเรียนรู้ มองว่าปัญหาและอุปสรรคเป็นโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนา และกรอบความคิดแบบจำกัด เชื่อว่าความสามารถของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไม่ได้ และไม่สามารถเพิ่มพูนทักษะความสามารถได้ ทั้งนี้ บุคคลสามารถมีกรอบความคิดทั้ง 2 ประเภท แต่จะมีความโน้มเอียงไปทางด้านใดด้านหนึ่งมากขึ้นแตกต่างกันไป นอกจากนั้นกรอบความคิดยังสามารถเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาได้ บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนากรอบความคิดนอกจากตัวบุคคลเองและพ่อแม่แล้วยังมีครูเป็นอีกบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนากรอบความคิดของศิษย์ โดยครูเป็นแบบอย่างของการมีกรอบความคิดแบบเติบโต สอนให้เด็กเข้าใจเรื่องกรอบความคิดแบบเติบโตให้มีความสำคัญกับกระบวนการและผลสะท้อนกลับในกระบวนการเรียนการสอน รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจในการเรียน ชื่นชมในความพยายาม ลดการเปรียบเทียบ จะเห็นได้ว่าวิธีของครูในการพัฒนาหรือการปลูกฝังกรอบความคิดแบบเติบโตให้กับศิษย์จะทำให้ศิษย์มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนและมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จสูง เพราะศิษย์มีความเชื่อว่าความสามารถนั้นพัฒนาหรือสร้างขึ้นมาได้ จึงตั้งใจเรียนรู้และพัฒนาตนเองเต็มศักยภาพพร้อมที่จะก้าวไปสู่การดำเนินชีวิตที่ประสบความสำเร็จสูงสุดในอนาคต

คำสำคัญ: วิธีครู, กรอบความคิด

บทนำ

การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ เป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการปฏิบัติตนของบุคคล ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ คุณภาพในการเรียน การทำงานที่ดี เช่น การตรงต่อเวลา การมีวินัยในตัวเอง การลงมือทำทันที ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง การพัฒนาตนเองทั้งทางด้านความคิดและการกระทำ คิดใหม่ทำใหม่ การคิดวิเคราะห์ การแก้ไขปัญหา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเองให้สามารถดำเนินชีวิตด้านต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จสูงสุดได้

กรอบความคิด (Mindset) เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์และมีอิทธิพลต่อ

การพัฒนาความสามารถและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้ การพัฒนาหรือเปลี่ยนกรอบความคิดจากกรอบความคิดแบบจำกัดเป็นกรอบความคิดแบบเติบโตมีความจำเป็นต่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ที่จะก้าวไปสู่การประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ ในการดำเนินชีวิตได้

กรอบความคิดแบบเติบโตเป็นความเชื่อที่มีต่อลักษณะและคุณลักษณะของตนเองว่าสามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้ทั้งด้านเขาวินัยปัญญา ทักษะความสามารถ และบุคลิกภาพ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาสามารถเกิดขึ้นได้โดยอาศัยความพยายาม การเรียนรู้และการฝึกฝน ทั้งนี้

กรอบความคิดแบบเติบโตจะนำไปสู่การจูงใจให้ผู้ที่มีการกรอบความคิดประเภทนี้แสวงหาโอกาสในการพัฒนาตนเองตลอดเวลา (Dweck, 2006; Murphy & Dweck, 2015) ในขณะที่กรอบความคิดแบบจำกัดเป็นความเชื่อที่มีต่อลักษณะและคุณลักษณะของตนเองว่าไม่อาจเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาได้ หรือหากพัฒนาได้ก็เกิดขึ้นเฉพาะในช่วงต้นของชีวิต เนื่องจากศักยภาพหรือความสามารถต่าง ๆ เป็นผลมาจากพันธุกรรมหรือสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด (Dweck, 2006)

กล่าวได้ว่ากรอบความคิดแบบเติบโต มีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพตนเองตลอดเวลาของผู้เรียน ครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการกระตุ้นและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ให้ผู้เรียนพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนได้

รู้จักกรอบความคิด

Fang, Kang, and Liu (2004) กล่าวว่ากรอบความคิดคือ พื้นฐานของสมมติฐาน ความเชื่อ ค่านิยม เป้าหมาย และความคาดหวังของบุคคลกลุ่มหนึ่งที่มีความมุ่งมั่นเดียวกัน รวมทั้งใช้เป็นข้อตกลงเพื่อให้กลุ่มมีแนวทางในด้านทัศนคติและการปฏิบัติตนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

Goldstein and Brooks (2007) กล่าวว่ากรอบความคิด คือ สมมติฐานหรือสิ่งที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตที่มีอยู่ในตัวของบุคคลและบุคคลอื่นที่ส่งผลถึงพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ

Dweck (2006) ให้ความหมายของกรอบความคิด คือ ชุดของความเชื่อหรือความคิดที่ส่งผลถึงพฤติกรรม ทำที่ ทักษะ โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. กรอบความคิดแบบเติบโต (Growth

Mindset) เชื่อว่ามนุษย์พัฒนาได้ความสามารถสร้างได้ด้วยการเรียนรู้ มองว่าปัญหาและอุปสรรคเป็นโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนา ให้ความสำคัญกับความตั้งใจและความพยายาม เด็กที่มีการกรอบความคิดแบบเติบโตจะกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ ชอบที่จะเรียนรู้จากปัญหา สนุกเวลาที่เจอโจทย์ยากๆ มีความพยายามที่จะหาทางแก้ไขปัญหาลงอุปสรรค พัฒนาสิ่งใหม่ๆ ที่ท้าทาย มีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ มักมีคำถามในเรื่องการเรียนรู้ รวมถึงสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ถึงแม้ว่าคนเราอาจจะแตกต่างกันในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นพรสวรรค์แต่แรกเริ่ม ความถนัด ความสนใจ หรืออารมณ์ ทุกคนสามารถเปลี่ยนแปลงและเติบโตได้จากการนำไปประยุกต์ใช้และจากประสบการณ์

2. กรอบความคิดแบบจำกัด (Fixed Mindset) เชื่อว่า ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความฉลาดของมนุษย์ได้ ไม่สามารถเพิ่มพูนทักษะความสามารถได้ และให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์คุณสมบัติ เช่น ต้องฉลาดดูเก่ง เด็กที่มีการกรอบความคิดแบบจำกัดไม่ชอบเรียน เพราะคิดว่าไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความฉลาดของตนเองได้ มักจะไม่มี ความพยายาม หลีกเลี่ยงปัญหาและงานที่ท้าทาย เมื่อเจออุปสรรคจะมองว่ามันคือความล้มเหลว หนีปัญหาเนื่องจากกลัวว่าถ้าทำไม่ได้แล้วจะดูไม่เก่งเสียภาพลักษณ์

Dweck (2012) ได้สรุปถึงลักษณะที่แตกต่างกันของผู้ที่มีการกรอบความคิดแบบเติบโต และผู้ที่มีการกรอบความคิดจำกัดด้วยแผนภาพ โดยแสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีการกรอบความคิดแตกต่างกันเมื่อพบกับสิ่งท้าทาย หรืออุปสรรคจะมีมุมมองและการแสดงพฤติกรรมแตกต่างกัน รวมถึงมีความพยายามแตกต่างกันออกไป อีกทั้ง เมื่อพบกับคำวิพากษ์วิจารณ์หรือเมื่อเห็นว่าผู้อื่นประสบความสำเร็จ ผู้ที่มีการกรอบความคิดแบบเติบโตจะมีมุมมองและการแสดงออกที่แตกต่าง

จากผู้ที่มีกรอบความคิดแบบจำกัดเช่นกัน แสดงได้ ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 คุณลักษณะที่แตกต่างของผู้ที่มีกรอบความคิดแบบเติบโตและกรอบความคิดแบบจำกัด (ดัดแปลงจาก Dweck, 2006)

จากรูปที่ 1 แสดงให้เห็นว่าบุคคลที่มีกรอบความคิดแตกต่างกัน จะแสดงพฤติกรรมต่างกัน ส่วนหนึ่งมีผลมาจากมีลักษณะของกรอบความคิดที่แตกต่างกัน ดังเช่นบุคคลที่มีกรอบความคิดแบบจำกัด เป็นแนวความคิดที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ไม่เต็มที่ เนื่องจากกลัวเสียภาพลักษณ์ กลัวจะถูกมองว่าตนเองไม่เก่ง จึงส่งผลให้มีบุคลิกภาพที่หลีกเลี่ยงความท้าทายต่าง ๆ กลัวความผิดพลาดที่จะเกิดขึ้น แต่ในขณะที่บุคคลที่มีกรอบความคิดแบบเติบโตเป็นแนวคิดที่ส่งผลต่อการพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพแสดงให้เห็นถึงบุคลิกภาพที่มีความพยายามไม่เกรงกลัวต่อความท้าทายปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ส่งผลให้ประสบความสำเร็จที่เกินคาด โดยกรอบความคิดเปรียบเสมือนการมองเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ผ่านเลนส์

ที่ต่างกัน จึงทำให้เห็นเรื่องราวที่แตกต่างกันไปด้วย ซึ่งคนที่มีความกรอบความคิดแบบเติบโตจะมีแนวโน้มประสบความสำเร็จมากกว่าคนที่มีความกรอบความคิดแบบจำกัด

Dweck (2006, 2010) อธิบายว่ากรอบความคิด เป็นทัศนคติของบุคคลเกี่ยวกับทักษะทางปัญญา (Intellectual Skills) ความสามารถพิเศษ (Talent) และบุคลิกภาพ (Personality) ของตนเอง ซึ่งทัศนคติหรือความเชื่อนี้ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและวิถีชีวิตของบุคคล โดยทัศนคตินี้สามารถจำแนกได้ 2 ประเภท คือ กรอบความคิดแบบจำกัด และกรอบความคิดแบบเติบโต ประเด็นสำคัญของกรอบความคิดทั้งสองประเภทสรุปได้ (อารยา ปิยะกุล, 2558) ดังนี้

1) กรอบความคิดแบบจำกัด เป็นความเชื่อ

ว่าทักษะทางปัญญาของตนเองเป็นคุณลักษณะที่ติดตัวมาแต่กำเนิดและคงที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ บุคคลที่มีกรอบความคิดแบบจำกัด จะเชื่อว่าศักยภาพของมนุษย์เป็นคุณลักษณะ (Traits) ที่ถูกกำหนดมาตั้งแต่ต้น เช่น เกิดมาเป็นคนเก่ง มีความสามารถพิเศษ เป็นคนฉลาดเหมือนพ่อแม่ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ บุคคลที่มีกรอบความคิดแบบจำกัด มักจะคิดว่า คนเก่งสามารถประสบความสำเร็จได้โดยไม่ต้องพยายามเพราะเขาเกิดมาเก่ง หากบุคคลใช้ความพยายามแล้วประสบความสำเร็จก็จะถูกมองว่าเขาไม่ใช่คนเก่งจริง ๆ ในขณะที่เดียวกันหากบุคคลใช้ความพยายามแล้วไม่ประสบความสำเร็จ เขาก็จะอ้างว่า ความล้มเหลวเกิดขึ้นไม่ใช่เพราะเขาไม่เก่ง แต่เพราะเขายังไม่ได้ทำอย่างเต็มที่

นอกจากนี้ บุคคลที่มีกรอบความคิดแบบจำกัดจะสนใจเพียงผลลัพธ์ที่สะท้อนความสามารถของตนเอง แต่จะไม่สนใจคำอธิบายที่จะให้ความรู้เกี่ยวกับคำตอบที่เขาตอบผิด โดยปกติบุคคลที่มีกรอบความคิดแบบจำกัด จะตระหนักในคุณค่าและมองโลกในแง่ดีเหมือนกับบุคคลที่มีกรอบความคิดแบบเติบโต แต่สิ่งที่แตกต่าง คือ บุคคลที่มีกรอบความคิดแบบจำกัดจะเชื่อว่า ความล้มเหลว คือตัวบ่งชี้ว่าตนเองไม่เก่งพอ ด้วยเหตุนี้เขาจะพยายามหลีกเลี่ยงความล้มเหลวด้วยการปฏิเสธงานที่ยากหรือทำตาย และปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่เช่น แม้เขาจะเป็นคนเก่งคณิตศาสตร์แต่ก็จะปฏิเสธโอกาสการไปแข่งขันคณิตศาสตร์ระดับประเทศ เพราะกลัวจะแพ้การแข่งขัน เป็นต้น นอกจากนี้ บุคคลที่มีกรอบความคิดแบบจำกัดจะประเมินความสามารถของตนเองผิดพลาด เขาจะมองความสำเร็จเป็นความพิเศษที่ตนเองมีเป็นการเหนือกว่าและดีกว่าคนอื่น ๆ เช่น การได้รับการปฏิบัติที่พิเศษกว่าคนอื่น การได้รับการยกย่อง

มากกว่าคนอื่น การได้รับสิทธิพิเศษเหนือคนอื่น เป็นต้น ดังนั้น เขาจึงพึงพอใจที่จะอยู่แบบเดิม ๆ เพื่อคงความเชื่อเกี่ยวกับความเก่งและความพิเศษของตนเอง อย่างไรก็ตามไม่ใช่บุคคลที่มีกรอบความคิดแบบจำกัดทุกคนจะขาดความพยายาม หรือปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงเพราะบางคนอาจจะมีความพยายามและเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ดีตนมี แต่เมื่อใดพบกับความล้มเหลว เขาจะรู้สึกท้อถอยได้ง่าย หากบุคคลที่มีกรอบความคิดแบบจำกัดเจออุปสรรคหรืออยู่ในสถานการณ์กดดัน เขาก็จะมีความเครียดสูงมากและยอมแพ้ได้ง่าย หากเขาผิดหวัง ล้มเหลวเช่น สอบได้คะแนนน้อยกว่าที่ตนเองตั้งความหวังไว้ ไม่ประสบความสำเร็จในการทำงาน เป็นต้น แทนที่จะคิดวิเคราะห์และพิจารณาปัญหาอย่างรอบคอบ เขาจะพูดว่า “ฉันจะไม่ยอมเสียเวลาและใช้ความพยายามทำสิ่งนั้นอีกแล้ว” “ฉันจะไม่ยอมทำอะไรอีกแล้ว” “ฉันจะอยู่แต่บนเตียงนอน” “ฉันจะไปดื่มให้เมา” “ถ้าฉันทำได้ฉันจะตะโกนใส่ใครบางคน” เป็นต้น ซึ่งคำพูดเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า บุคคลที่มีกรอบความคิดแบบจำกัดไม่ชอบความล้มเหลว และจะล้มเลิกความพยายามได้ง่าย บางคนอาจจะกล่าวโทษผู้อื่นหรือสิ่งอื่น บางคนหลีกเลี่ยงความล้มเหลวด้วยแนวทางที่ไม่ถูกต้อง เช่น โก่ง ทูจริต ลอกงาน/การบ้าน/ข้อสอบ เป็นต้น บางคนเปรียบเทียบตนเองกับคนที่ด้อยกว่าเพื่อรักษาระดับของความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-Esteem) และบางคนมองว่า ความล้มเหลว เป็นตัวบ่งชี้ว่าตนเองไร้ความสามารถ เขา/เธอจึงเครียดมากและอาจจะเลือกที่จบชีวิตของตนเองเพราะไม่สามารถยอมรับความล้มเหลวหรือความผิดหวังได้

2) กรอบความคิดแบบเติบโตเป็นความเชื่อว่าความสามารถของตนเองพัฒนาได้ตลอดเวลา บุคคลที่มีกรอบความคิดแบบเติบโตจะเชื่อว่า

ศักยภาพของมนุษย์ โดยเฉพาะทักษะทางปัญญา ความสามารถพิเศษ และบุคลิกภาพสามารถเปลี่ยนแปลงได้และพัฒนาด้วยการฝึกฝนและความพยายาม ด้วยเหตุนี้เขาจึงไม่หยุดนิ่ง แต่มีความมุ่งมั่น ตั้งใจ ชอบคิดค้นสิ่งใหม่ พร้อมเสี่ยงและกล้าที่จะสู้กับความยากและความท้าทายต่าง ๆ มักจะทำสิ่งที่ (คนอื่นคิดว่า) เป็นไปไม่ได้ให้เป็นไปได้ด้วยความอดทนที่ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคและความพยายามในการทำงานจนประสบความสำเร็จ บุคคลที่มีกรอบความคิดแบบเติบโตจะประเมินความสามารถของตนเองตรงตามความเป็นจริงเพราะเขาเชื่อว่าตนเองคือมนุษย์ปุถุชนธรรมดาและสามารถพัฒนาได้ เขาจึงเปิดใจรับข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับตนเองไม่ว่าจะเป็นเชิงบวกหรือเชิงลบ หากเขาถูกวิจารณ์ในเชิงลบเขาจะไม่ท้อถอยหรือลดความพยายามลง ซึ่งคุณสมบัตินี้เป็นคุณสมบัติหนึ่งของบุคคลที่พิเศษตามแนวคิดของ Howard Gardner (ผู้พัฒนาทฤษฎี Multiple Intelligence และแนวคิด Five Minds) ที่เขียนไว้ในหนังสือ Extraordinary Minds ว่าคนที่พิเศษจะมีความฉลาดในการระบุดูจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเองได้ และสิ่งนี้คือสิ่งสำคัญของการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ เมื่อบุคคลที่มีกรอบความคิดแบบเติบโตประสบความสำเร็จเขาก็จะมองว่าความสำเร็จนั้นเกิดจากความพยายาม การฝึกฝนอย่างหนักและการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ยาวนาน หากบุคคลที่มีกรอบความคิดแบบเติบโตเจอปัญหาอุปสรรคหรืออยู่ในสถานการณ์กดดันแม้เขาจะเครียดแต่จะไม่ยอมแพ้ในทางตรงกันข้ามเขาจะหาทางเผชิญปัญหาและหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้นด้วยความมุ่งมั่น หากเขาผิดหวัง ล้มเหลวหรือมีประสบการณ์เชิงลบ เขาจะพูดว่า “ฉันจะต้องพยายามมากยิ่งขึ้น ระวังระวังมากยิ่งขึ้น” “คะแนนสอบที่ได้้น้อยกว่าที่คิดนั้น ทำให้ฉันรู้ว่า ฉันต้อง

พยายามมากขึ้นอีก” “สอบครั้งหน้า ฉันจะต้องทำคะแนนเพิ่มขึ้นให้ได้” ดังนั้น หากบุคคลที่มีกรอบความคิดแบบเติบโตเกิดความผิดพลาดหรือล้มเหลวแม้จะรู้สึกเสียใจเขาจะไม่ลดความพยายามลงเพราะเขาคิดว่าความล้มเหลวไม่ใช่ตัวบ่งชี้ของการไร้ความสามารถ แต่เป็นเสมือนบทเรียนให้เห็นจุดบกพร่องของตนเองเพื่อนำไปแก้ไขให้ถูกต้อง นอกจากนี้ บุคคลที่มีกรอบความคิดแบบนี้มักจะเปรียบเทียบตนเองกับคนที่ดีกว่าเพื่อกระตุ้นให้ตนเองพยายามมากขึ้นและทำสิ่งต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้น

Mangels, Butterfield, Lamb, Good, and Dweck (2006) ได้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับเชาวน์ปัญญาที่มีผลต่อการเรียนรู้ผ่านการวัดคลื่นไฟฟ้าสมองสัมพันธ์กับเหตุการณ์ (Event-Related Potentials: ERPs) ในนักศึกษาระดับปริญญาตรี ผลการศึกษารายงานว่ากลุ่มที่มีกรอบความคิดจำกัดมักมีความกังวลเกี่ยวกับการพิสูจน์ความสามารถของตนเอง ในขณะที่การศึกษาของ Murphy and Dweck ในปี ค.ศ. 2015 พบว่าผู้ที่มีกรอบความคิดเติบโตมักไม่ให้ความสำคัญต่อการพยายามรักษาภาพลักษณ์ของตนมากนัก แต่จะให้ความสำคัญกับสิ่งที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้มากกว่า

ข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับกรอบความคิด

อารยา ปิยะกุล (2558) ได้อธิบายเกี่ยวกับข้อเท็จจริงบางประการของกรอบความคิด ไว้ดังนี้

1. บุคคลอาจจะมีกรอบความคิดทั้งสองประเภท แต่จะมีแนวโน้มไปด้านใดด้านหนึ่ง และเมื่อบุคคลมีกรอบความคิดประเภทใดแล้วไม่จำเป็นต้องมีกรอบความคิดประเภทนั้นตลอดเวลา เพราะกรอบความคิดสามารถเปลี่ยนแปลงได้ด้วยประสบการณ์ การสอน หรือจากตัวแบบ

2. บุคคลอาจจะมีกรอบความคิดประเภท

หนึ่งในการทำงานบางอย่างหรือสำหรับเรื่องบางเรื่อง เช่น บุคคลอาจจะคิดว่า ทักษะด้านกีฬาของตนเอง เป็นสิ่งที่ติดตัว (Fixed) ในขณะที่ความสามารถด้านการคิดสร้างสรรค์ของตนเองเป็นสิ่งที่พัฒนาได้ เป็นต้น ซึ่งกรอบความคิดที่แตกต่างกันในเรื่องที่แตกต่างกันนี้จะเป็นตัวชี้นำพฤติกรรมของบุคคลในการทำงานแต่ละเรื่องให้แตกต่างกัน

3. แม้ว่าบุคคลที่มีกรอบความคิดแบบจำกัด จะมีทัศนะว่าความพยายาม คือ ตัวบ่งชี้ของการวัดความสามารถ บางคนอาจจะใช้ความพยายามและทำงานหนักเพื่อความสำเร็จ เนื่องด้วยเขามองที่ผลลัพธ์ว่าเป็นสิ่งพิสูจน์ความพิเศษและการเหนือกว่าคนอื่น ในขณะที่บุคคลที่มีกรอบความคิดแบบเติบโตจะทำงานหรือเรียนด้วยความพยายามและมุ่งมั่นตั้งใจ เพราะเขารักที่จะทำและต้องการที่จะเติมเต็มศักยภาพของตนเอง

ความสำคัญของการพัฒนากรอบความคิด

เป้าหมายสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาคือ มุ่งยกระดับมาตรฐานการศึกษาหรือมุ่งยกระดับคุณภาพชีวิต โดยพัฒนาเด็กเยาวชน และคนไทยให้เป็นผู้มีใจรักที่จะเรียนรู้ สามารถกำกับและพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง สัมผัสความรู้ และทักษะที่จำเป็นเพื่อพร้อมเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตอย่างรู้เท่าทันและพร้อมแก้ปัญหาที่ยังไม่เกิดขึ้น ซึ่งผลการวิจัยของ Blackwell, Trzesniewski, & Dweck (2007) แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด พิสูจน์ว่าบุคคลจะมีคุณลักษณะข้างต้นเกิดขึ้นเพราะมีกรอบความคิดแบบเติบโตเป็นฐานสำคัญ ดังนั้น การนำผลการวิจัยเกี่ยวกับเทคนิควิธีการเสริมสร้างกรอบความคิดแบบเติบโตไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนรายบุคคลและทุก ๆ คน จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง (กมล

รอดคล้าย, ม.ป.ป.)

กรอบความคิดแบบเติบโต เป็นความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อลักษณะและคุณลักษณะของตนเองว่าสามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้ การศึกษากรอบความคิดในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่ากรอบความคิดแบบเติบโตมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ การมีกรอบความคิดแตกต่างกันจะส่งผลให้มีคุณลักษณะแตกต่างกันหลายประการไม่ว่าจะเป็นความพยายาม ทักษะที่มีต่อความล้มเหลว รวมถึงความสามารถในการปรับตัว ในบทความนี้ ผู้เขียนได้ทบทวนบทความวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรอบความคิดแบบเติบโต โดยได้นำเสนอความหมาย ความสำคัญ การประเมิน รวมถึงวิธีการเปลี่ยนแปลงกรอบความคิด ซึ่งนักวิจัยจำนวนมากกำลังให้ความสนใจ โดยผลการวิจัยปรากฏว่าการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานของสมองและการพัฒนาได้ของสมอง รวมถึงการให้คำชมเชยในความพยายาม เป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงกรอบความคิดแบบจำกัดให้เป็นกรอบความคิดแบบเติบโต (ชนิตา รุ่งเรือง และ เสรี ชัดแจ้ง, 2559)

จากงานวิจัยของ Blackwell, Trzesniewski, and Dweck ในปี 2007 ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อเกี่ยวกับความฉลาดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยทีมวิจัยให้นักเรียนแรกเข้า ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ทำแบบทดสอบเพื่อประเมินความเชื่อเกี่ยวกับความฉลาด จากนั้นแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 เชื่อว่าความฉลาดสามารถเปลี่ยนแปลงได้ และกลุ่มที่ 2 เชื่อว่าความฉลาดไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ร่วมกันติดตามผลการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม เป็นระยะเวลา 2 ปี ตั้งแต่มัธยมศึกษาปีที่ 1 เทอมต้น จนถึงสิ้นสุดมัธยมศึกษาปีที่ 2 จากผลการ

วิจัยพบว่านักเรียนในกลุ่มที่ 1 คือกลุ่มที่มีความเชื่อแบบเติบโตมีผลการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ในช่วงมัธยมศึกษาปีที่ 2 เทอมปลายสูงกว่ากลุ่มที่มีกรอบความคิดแบบจำกัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักเรียนที่มีกรอบความคิดแบบเติบโตมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จทางการเรียนมากกว่านักเรียนที่มีกรอบความคิดแบบจำกัด เพราะนักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจว่าความพยายามและความยาก คือ สิ่งพัฒนาความสามารถของตนเองได้ ทำให้นักเรียนรักที่จะเรียนและพยายามแก้ไขปัญหาก็ทำได้ (Blackwell, Trzesniewski, & Dweck, 2007)

วิธีการกับการพัฒนากรอบความคิด

วิธีการในการพัฒนาศิษย์ต้องไม่ใช่แค่มีใจเอาใจใส่ศิษย์หรือสอนเนื้อหาวิชาการเท่านั้น ยังต้องมีทักษะในการช่วยพัฒนากรอบความคิดให้กับศิษย์เพื่อจะเป็นการปลูกฝังให้ศิษย์รักการเรียนรู้ให้สนุกกับการเรียนรู้ หรือให้การเรียนรู้สนุก และกระตุ้นให้อยากเรียนรู้ต่อไปตลอดชีวิต ครูจึงต้องพัฒนาในเรื่องกรอบความคิดหรือวิธีการคิดให้กับศิษย์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้หรือการพัฒนาตนเองได้ดียิ่งขึ้น มีความยั่งยืน ซึ่งในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของเด็ก ครูต้องตอบได้ว่า ศิษย์ได้เรียนอะไรและเพื่อให้ศิษย์ได้เรียนสิ่งเหล่านั้นครูต้องทำอะไรไม่ทำอะไรในสภาพเช่นนี้ ครูยังมีความสำคัญมากขึ้น และท้าทายครูทุกคนอย่างที่สุดที่จะไม่ทำหน้าทีครูผิดทาง คือ ทำให้ศิษย์เรียนไม่สนุก หรือเรียนแบบขาดทักษะสำคัญ

Dweck (2006 อ้างถึงใน อารยา ปิยะกุล, 2558) นำเสนอข้อคิดเพื่อการพัฒนากรอบความคิดของบุคคลในแต่ละบทของหนังสือ Mindset: The New Psychology of Success ซึ่งสามารถสรุปประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. บุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงกรอบความคิดของตนเองได้ จากการสะสมความคิดความเชื่อ ทักษะจากประสบการณ์การดำเนินชีวิตประจำวัน สภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ และปัจจัยรอบด้าน สิ่งเหล่านี้จะถูกป้อนให้กับจิตใจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกรอบความคิดของตนเองได้ด้วยเช่นกัน

2. บุคคลเกิดมาพร้อมกับความรักที่จะเรียนรู้แต่กรอบความคิดแบบจำกัดทำให้นักบุคคลรู้สึกหมดความสนุกที่จะทำงาน โดยเฉพาะงานที่ยากจนทำให้นักบุคคลต้องยอมแพ้ด้วยข้ออ้างต่าง ๆ เช่นเหนื่อย เบื่อ หรือหิว เพราะฉะนั้น หากบุคคลต้องการหยุดหรือยอมแพ้ (ซึ่งเป็นกรอบความคิดแบบจำกัด) ขอให้บุคคลคิดด้วยกรอบความคิดแบบเติบโตด้วยการจินตนาการภาพของสมองที่กำลังสร้างการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายใหม่ ๆ ขึ้นในขณะที่บุคคลกำลังทำงานที่ท้าทายและกำลังเรียนรู้

3. โลกที่สมบูรณ์แบบนั้นน่าพิสมัย แต่บุคคลจะไม่สามารถเติบโตในสภาพแวดล้อมที่ครอบงำต่างทำให้คุณรู้สึกดีกับตนเองตลอดเวลา หรือรู้สึกว่าตนเองไม่เคยกระทำผิด ดังนั้น หากบุคคลต้องการเติบโตบุคคลควรจะมีเป้าหมายและยอมรับคำวิจารณ์ที่สร้างสรรค์

4. บุคคลต่างพบเจอประสบการณ์เชิงลบ เช่น สอบตก ถูกปฏิเสธงาน ถูกตำหนิ เป็นต้น แม้จะเสียใจแต่ขอให้คิดด้วยกรอบความคิดแบบเติบโตว่า สิ่งเหล่านั้นไม่ได้ตัดสินว่าคุณฉลาดหรือไม่ฉลาด หรือคุณเป็นคนอย่างไร ในขณะเดียวกันขอให้ตั้งคำถามว่าจากประสบการณ์เหล่านั้น คุณเรียนรู้อะไรบ้าง และคุณจะใช้สิ่งที่เรียนรู้มาเพื่อพัฒนาตนเองอย่างไร

5. เมื่อบุคคลอยู่ในสภาวะกดดันหรือรู้สึกแย่ขอให้คิดด้วยกรอบความคิดแบบเติบโต นั่นคือ

คิดว่าตนเองกำลังเรียนรู้ที่จะเผชิญกับปัญหา คิดว่าความพยายามเป็นพลังแห่งการสร้างสรรค์เชิงบวก

6. การพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตสามารถทำได้ด้วยการใช้ตัวแบบที่บุคคลยอมรับเคารพนับถือหรือชื่นชอบ โดยตัวแบบนั้นแสดงให้เห็นว่าความพยายามนำไปสู่ความสำเร็จ

7. การตีตราว่าเด็กคนใดเก่งหรือไม่เก่งด้านใดจะส่งผลเสียต่อเด็กได้ (แม้ว่าจะเป็นการชื่นชมก็ตาม) ดังนั้น สิ่งที่เราควรทำไม่ใช่การตีตราแต่การชื่นชมในความพยายามจนประสบความสำเร็จ จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปได้ว่ากรอบความคิดสามารถพัฒนาได้แม้ว่าบุคคลจะเกิดมาพร้อมความต้องการที่จะเรียนรู้ แต่ประสบการณ์จากบุคคลรอบข้าง เช่น ผู้ปกครอง ครู เพื่อน เป็นต้น พัฒนาให้เด็กบุคคลมีกรอบความคิดแบบจำกัดหรือกรอบความคิดแบบเติบโตได้ เช่น การชื่นชมที่สติปัญญาหรือความพยายาม การมีตัวแบบที่แสดงให้เห็นว่าความสำเร็จเกิดจากความพยายาม เป็นต้น นอกจากนี้บุคคลสามารถพัฒนากรอบความคิดได้ด้วยตนเอง เช่น การยอมรับในความล้มเหลว การมุ่งมั่นพยายาม คือ พลังแห่งการสร้างสรรค์เชิงบวก เป็นต้น

การพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโต ครูมีบทบาทสำคัญไม่น้อยจากพ่อแม่ของเด็กที่จะพัฒนากรอบความคิดแบบเติบโตให้เกิดขึ้นกับเด็กได้ดังนี้

1. ครูเป็นแบบอย่างของการมีกรอบความคิดแบบเติบโต คือ ครูจะต้องมีความเชื่อว่าเด็กทุกคนสามารถที่จะพัฒนาและเรียนรู้ได้ โดยการสอนอย่างตั้งใจ ให้เวลา และโอกาสกับทุกคนในการเรียนรู้ นอกจากนี้ครูจะต้องไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค รักที่จะเรียนรู้

2. ครูสอนให้เด็กเข้าใจเรื่องกรอบความคิดแบบเติบโต คือ สอนให้เด็กเข้าใจว่าคนเราพัฒนา

ศักยภาพและความสามารถได้ สิ่งสำคัญ คือ การมีความตั้งใจ มีความพยายาม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และฝึกฝนในการทำสิ่งใหม่ที่ทำให้เกิดความท้าทายในศักยภาพและความสามารถของตนเอง

3. ครูต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการ คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรือการทำงานของเด็จะต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เด็กเห็นว่าครูให้ความสำคัญกับความพยายามในการเรียนรู้มากกว่าผลลัพธ์หรือความฉลาด

4. ครูให้ผลสะท้อนกลับในกระบวนการเรียนการสอน คือ ครูต้องสะท้อนผลเพื่อให้เด็กได้รู้ว่าอะไรที่ทำได้ดีแล้ว และอะไรที่ต้องพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น ซึ่งการสะท้อนผลที่ดีต้องคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กเป็นหลัก สร้างบรรยากาศให้เป็นมิตรเกิดความไว้วางใจต่อกัน หลักการสะท้อนผล คือ 1) ถูกต้อง (ตรงไปตรงมาไม่เกินจริง) 2) ถูกที่ (ไม่ตำหนิต่อหน้าสาธารณะ ควรพูดเป็นการส่วนตัว) 3) ถูกเวลา (ทำทันทีตามกาลเทศะ) 4) ถูกจุด (เฉพาะเจาะจงพฤติกรรมเห็นเป็นรูปธรรม) 5) ถูกใจ (ให้เด็กแสดงความคิดเห็นเพื่อให้เข้าใจตรงกันและร่วมตั้งเป้าหมายแก้ไขให้ดีกว่าเดิม)

5. ครูสร้างแรงจูงใจในการเรียน คือ ในเด็กที่ขาดแรงจูงใจในการเรียน ช่วยให้เด็กตั้งเป้าหมายเรียนรู้จากสิ่งที่ยากแล้วเพิ่มความท้าทายพัฒนาไปสู่สิ่งที่ยากขึ้นตามลำดับ

วิถีของครูในการพัฒนาหรือการปลูกฝังกรอบความคิดแบบเติบโตให้กับนักเรียนจะทำให้ นักเรียนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนและมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จสูง เพราะมีความเชื่อว่าความสามารถพัฒนาหรือสร้างขึ้นมาได้ จึงตั้งใจเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ เมื่อนักเรียนมีอุปสรรคเขาจะตีความว่ามันเป็นโอกาสในการเรียนรู้และ

สามารถพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นได้

การพัฒนากรอบความคิดของนักเรียนเพื่อปรับทัศนคติ การเปลี่ยนมุมมองโลกในแง่ลบที่ควรจะเป็น การปรับความชอบหรือนิสัยหรือการจัดลำดับความคิดของตัวเอง โดยครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงกรอบความคิดของเด็กนักเรียนได้ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ขั้นตอน (ศูนย์จิตวิทยาการศึกษา มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2557) ดังนี้

1. หยุดการเปรียบเทียบ บางครั้งครูมักจะคอยเปรียบเทียบเด็กระหว่างเด็กเก่งกับเด็กอ่อนในชั้นเรียน เด็กคนนั้นมีพรสวรรค์ เด็กคนนี้ไม่มีพรสวรรค์เลยไม่เก่ง จนบางครั้งครูไม่ได้มองข้อดีของเด็กแต่ละคนที่มี เพราะเด็กแต่ละคนมีจุดเด่นที่ไม่เหมือนกัน หากครูสามารถมองหาจุดเด่นของเด็กและสร้างให้เด็กภาคภูมิใจในตนเอง เพื่อที่จะพัฒนากรอบความคิดเด็กให้มุ่งมั่นในการพัฒนาความสามารถของตนเองไปสู่ความสำเร็จ เด็กก็จะมีความสุขกับความสำเร็จของตน

2. ทุกอย่างไม่มีจำเป็นต้องสมบูรณ์แบบ ความสมบูรณ์แบบเป็นอีกหนึ่งตัวแปรที่เป็นตัวกีดกันความสำเร็จ ครูจะต้องสร้างความเข้าใจให้กับเด็ก เมื่อเรายึดติดความสำเร็จ 100% ทำให้บางครั้งเราอาจต้องเหนื่อยใจและปล่อยปะละเลยการทำสิ่งนั้นเมื่อเราคิดว่ามันคงไม่มีทางทำให้มันสมบูรณ์แบบได้ ควรอธิบายให้เด็กลองเปลี่ยนความคิดว่าเราจะทำให้ดีที่สุด ทุกอย่างอาจจะไม่สมบูรณ์แบบได้ 100% เพียงแต่เราได้พยายามทำให้ดีที่สุดแล้ว

3. หาหลักฐานเสริมความคิด เมื่อใดที่เด็กคิดว่าทำไม่ได้ ไม่มีศักยภาพพอที่จะทำได้สำเร็จ ครูจะต้องกระตุ้นสร้างแรงจูงใจหาบุคคลตัวอย่างที่เคยประสบความสำเร็จบนข้อจำกัดที่มีได้ เพื่อเป็นการสร้างกำลังใจให้เด็กมีความพยายามที่จะทำในสิ่ง

นั้น ๆ ต่อไปได้

4. ให้คำจำกัดความใหม่ของคำว่า “ผิดพลาด” การกลัวความผิดพลาดทำให้เด็กไม่กล้าที่จะกระทำการใดที่มีความเสี่ยงและท้าทาย เพราะกลัวทำไปแล้วจะไม่ประสบความสำเร็จหรือไม่แน่ใจว่ากระทำแล้วจะดีหรือไม่ดี แต่ถ้าให้เด็กทำความเข้าใจกับความผิดพลาดเป็น “บทเรียน” จะทำให้เด็กกล้าทำในสิ่งที่ท้าทายและมีความพยายามที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น

5. ลดความสนใจความคิดของคนอื่นมากเกินไป เพราะถ้ามีแต่สนใจคนอื่น คำพูด ความรู้สึกของทุกคนรอบตัวมากจนเกินไปอาจจะทำให้ไม่เหลือความเป็นตัวของตัวเอง ควรสอนให้เด็กสนใจในสิ่งที่ควรสนใจและเลิกสนใจในสิ่งที่ไม่ควรสนใจ ให้เด็กเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่มีใครที่สามารถทำให้ถูกใจผู้อื่นได้ทุกคนและก็ไม่มีการทำให้ถูกใจเราได้ทุกคน

บทสรุป

การพัฒนากรอบความคิดของศิษย์โดยครูควรให้ความสำคัญกับการพัฒนากรอบความคิดของนักเรียน ซึ่งครูควรเป็นแบบอย่างของการมีกรอบความคิดแบบเติบโต คือ การมีความเชื่อในความสามารถของนักเรียนแต่ละคนนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความรับผิดชอบของแต่ละคน เมื่อได้รับการชี้แนะจากครูและเมื่อครูมีความเชื่อเช่นนี้ครูจะต้องทำการปลูกฝังให้นักเรียนมีความเชื่อในความสามารถของตนเองว่าสามารถเปลี่ยนแปลงได้เช่นกัน เพื่อพัฒนาให้นักเรียนมีกรอบความคิดแบบเติบโต ซึ่งมีความสำคัญต่อการเรียนรู้สามารถเผชิญกับสถานการณ์ การเรียนรู้ที่มีความท้าทายเข้าใจว่าทุกอย่างต้องใช้ความพยายามและเวลาในการกระทำการต่าง ๆ และชอบฟังคำวิจารณ์เพื่อนำ

ไปปรับปรุง มองความสำเร็จของคนอื่นด้วยความ ที่มองโลกในแง่บวก โดยจะสามารถช่วยส่งเสริมให้
ชื่นชมและใช้เป็นแรงบันดาลใจ ซึ่งก็เหมือนกับคน นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนและการ
ดำเนินชีวิตได้

เอกสารอ้างอิง

- กมล รอดคล้าย. (ม.ป.ป.). *อัจฉริยะหรือพรสวรรค์ไม่สำคัญเท่า GROWTH MINDSET*. กรุงเทพฯ :สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและศูนย์จิตวิทยาการศึกษา มูลนิธิยุวสถิรคุณ.
- ชนิตา รุ่งเรือง และ เสรี ชัดแจ้ง. (2559). กรอบความคิดแบบเติบโต: แนวทางใหม่แห่งการพัฒนาศักยภาพ
มนุษย์. *วารสารวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา*, 14(1), 1-13.
- ศูนย์จิตวิทยาการศึกษา มูลนิธิยุวสถิรคุณ. (2557). *การพัฒนา Mindset*. จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/wut/2013/2014/07/25/entry-1>
- อารยา ปิยะกุล. (2558). *เอกสารประกอบการสอนจิตวิทยาสำหรับครู*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- Blackwell, L. A., Trzesniewski, K. H., & Dweck, C. S. (2007). Theories of intelligence and achievement
across the junior high school transition: A longitudinal study and an intervention. *Child
Development*, 78(1), 246-263.
- Dweck, C. S. (2006). *เปลี่ยน mindset ชีวิตเปลี่ยน. แปลโดย วิโรจน์ ประสิทธิ์วรนนท์*. กรุงเทพฯ: อี.ไอ.
สแควร์.
- Dweck, C.S. (2010). *Even Geniuses Work Hard*. from [http://www.mrscullen.com/images/wd_hw_
evengeniusesworkshard.pdf](http://www.mrscullen.com/images/wd_hw_evengeniusesworkshard.pdf)
- Dweck, C. S. (2012). *Mindset: How you can fulfill your potential*. United States: Constable & Robinson
Limited.
- Goldstein, S. & Brooks, R. B. (2007). *Understanding and Managing Children's Classroom Behavior:
Creating Sustainable, Resilient Classrooms* (Vol. 207). New York: John Wiley & Sons.
- Mangels, J. A., Butterfield, B., Lamb, J., Good, C., & Dweck, C. S. (2006). Why do beliefs about intelligence
influence learning success?. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 1(2), 75-86.
- Murphy, M. C., & Dweck, C. S. (2015). *Mindsets shape consumer behavior*, *Journal of Consumer
Psychology*, from <http://dx.doi.org/10.1016/j.jcps.2015.06.005>
- Fang, F., Kang, S., & Liu, S. (2004, October 19-23). Measuring Mindset Change in the Systemic
Transformation of Education. Association for Educational Communications and Technology,
27th, Chicago, IL.

เนี้ยะเรียด (นาคราช): มิติแห่งความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ชาติพันธุ์

Naga: a Symbolic Dimension of Identical Relations

สุริยา คลังฤทธิ^{1*}

Suriya Klangrit^{1*}

Abstract

This article aims to present the background of the belief about Naga of the Khmer people dwelling in Phanom Dongrak mountain areas and intends to link the belief to the root of the people's identical culture and ancestors. Khmer people in Surin province and Cambodia share the same way of life, language, beliefs, culture, and traditions. The belief about Naga, in particular, is still in their minds and soul. While Cambodians believe that Naga is their ancestor, Khmer people in Surin province believe that Naga is holy and sacred. The author wants to show how the awareness of the belief is built by both Cambodians and Khmer people in Surin and how the relational dimensions enable advantages for the two countries. Looking at it deeply, the author can function their relationships on an individual, social, and national level. Benefiting collaboration in developing relationships of the two countries, this identical relation strategy is considered as a policy enabling the unity of understanding, relationships, and harmony between Thailand and Cambodia.

Keywords: *Naka, symbolic identity, relational dimension, Phanom Dongrak mountains*

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง เนี้ยะเรียด (นาคราช): มิติแห่งความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ชาติพันธุ์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อชี้และแสดงให้เห็นถึงพื้นเพและที่มาของความเชื่อเกี่ยวกับนาคราชหรือนะี้ยะเรียดในแถบเทือกเขาพนมดงรัก เพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่รากเหง้าแห่งวัฒนธรรมและบรรพบุรุษเดียวกัน ชาวเขมรสุรินทร์และชาวกัมพูชาที่มีวิถีการดำเนินชีวิต ภาษา ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องนาคราชที่อยู่ในความรู้สึกนึกคิด

¹ วัดป่าโยธาประสิทธิ์ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ 32000

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: missuniverse5000@yahoo.com)

รับบทความวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2560 รับลงตีพิมพ์วันที่ 17 กรกฎาคม 2560

จากการถ่ายทอดของบรรพบุรุษดั้งเดิม เช่น ชาวเขมรกัมพูชาเชื่อว่าตนสืบเชื้อสายมาจากนาคราช อีกทั้งชาวเขมรสุรินทร์เชื่อว่านาคราชเป็นของสูง เสมือนหนึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความสำคัญจุดนี้เองทำให้ผู้เขียนต้องการถ่ายทอดแนวคิด เพื่อสร้างการตระหนักให้ทั้งชาวเขมรสุรินทร์และชาวกัมพูชาทราบว่ามิติความสัมพันธ์สามารถสร้างประโยชน์ให้กับทั้งสองประเทศ หากมองอย่างลุ่มลึกจะสามารถเชื่อมโยงประสานความสัมพันธ์ระดับบุคคล สังคม และระดับชาติ อันเป็นผลต่อความร่วมมือในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นยุทธศาสตร์แห่งความสัมพันธ์เชิงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ เป็นนโยบายที่จะนำไปสร้างความเข้าใจ ความสัมพันธ์ ความผูกพัน ความสมัครสมานสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

คำสำคัญ: เนียะเรียด, มิติความสัมพันธ์, อัตลักษณ์ชาติพันธุ์, เทือกเขาพนมดงรัก

บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์เขมรสุรินทร์และเขมรกัมพูชาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์แห่งรากเหง้าเดียวกัน หากมองในมิติภาษาแล้วก็คือ กลุ่มสาขภาษา สายตระกูล มอญ-เขมรหรือเชิงชาติพันธุ์ เรียกว่า กลุ่มมอญ-เขมร เอเซียติก แต่โบราณกาลนับเวลาเกือบพันกว่าปี พื้นที่เทือกเขาพนมดงรักเป็นดินแดนของอาณาจักรเขมรโบราณ กลุ่มชนพื้นเมืองเขมรโบราณดั้งเดิมได้อาศัยอยู่บริเวณดินแดนแถบนี้ก่อนที่จะแยกอาณาจักรออกเป็นสองฟากฝั่ง ระหว่างเทือกเขาหรือพรมแดนในยุคของเจนละบกและเจนละน้ำ ต่อมาเกิดวิวัฒนาการทางดินแดนและการปกครองหรือการเปลี่ยนถ่ายยุคต่าง ๆ ตามประวัติศาสตร์ ผู้คนเกิดการหลั่งไหลไปมาหาสู่กันเกิดการผสมผสานระหว่างเชื้อชาติพันธุ์วัฒนธรรมความเป็นอยู่ต่าง ๆ จนเกิดการแบ่งรัฐชาติออกเป็นสองดินแดน ได้แก่ ราชอาณาจักรกัมพูชาและราชอาณาจักรไทยแต่กลุ่มชนก็ยังเป็นคนเขมรและมีเชื้อชาติและวัฒนธรรมเหมือนกัน เนื่องด้วยมีรากเหง้าแห่งวัฒนธรรมหรือผิบบรรพบุรุษเดียวกัน สิ่งเหล่านี้ก็ยังคงตกทอดเสมือนมรดกตกทอดเป็นสายตระกูลและเชื้อชาติที่ให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนและมองเห็นได้จาก

มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น หัตถกรรมพื้นเมือง โบราณ สถาปัตยกรรมบนปราสาทหิน ความเชื่อและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ดังเช่น คำโบราณที่กล่าวไว้ว่า “ผลไม้ย่อมหล่นไม่ไกลต้น” ดังนั้น ระบบคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม ความคิดความอ่าน จึงเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน เช่น ภาษาเขมร ความเชื่อ อำนาจเหนือธรรมชาติ ของขลัง เวทมนต์คาถา พิธีกรรม การโหล่มะมีวตหรือการเข้าทรงเพื่อการรักษาโรคภัย ประเพณีต่าง ๆ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษหรือแซนโฌนตา รวมไปถึงความเชื่อเกี่ยวกับสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ เช่น พญานาคที่ชาวเขมรสุรินทร์เรียกว่า “เนียค” ส่วนชาวกัมพูชาก็เรียก “เนียค” หรือ “เนียะเรียด” มาจากต้นตอของความเชื่อจากฐานวัฒนธรรมเดียวกัน

เทือกเขาพนมดงรักมาจากคำเขมรพื้นถิ่น “พนม” หมายถึง ภูเขา “ดองแรก” หมายถึง ไม้คาน รวมกัน หมายถึง ภูเขาไม้คาน หรือไม้คาน หรือคานเอาไว้หาบสิ่งของนั่นเอง อาจจะมาจากลักษณะที่เป็นทิวเขาทอดยาวไปเรื่อย ๆ ลักษณะเหมือนคานหาบ จึงทำให้ชาวเขมรจินตนาการตามลักษณะกายภาพก็เป็นได้ เทือกเขาพนมดงรักมีความยาว

(ที่มา: สิริยา คลังฤทธิ์ ถ่ายเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2559)

เทือกเขาพนมดงรักเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์เป็นเขตพื้นที่ที่ติดเมืองลำโรง จังหวัดอุดรรัมย์ ราชอาณาจักรกัมพูชา หรือพรมแดนกันระหว่างประเทศ ส่วนฝั่งจังหวัดสุรินทร์ของประเทศไทย ได้แก่อำเภอพนมดงรัก ของจังหวัดสุรินทร์แต่พื้นที่นี้มีแหล่งโบราณสถานที่สำคัญในกลุ่มอารยธรรมขอม คือ กลุ่มปราสาทตาเมือน ซึ่งเป็นเทวสถานเพื่อทำพิธีกรรมในลัทธิไศวนิกายลัทธิที่นับถือองค์พระศิวะเป็นเทพเจ้าอันสูงสุด (ศิริพร สุเมธรัตน์, 2554) สร้างขึ้นในยุคหลัง ๆ สมัยเจ้าชัยวรมันที่ 7 โดยพระองค์มีราชโองการให้สร้างอโรคยศาลาหรือโรงพยาบาล ธรรมศาลาหรือที่พักคนเดินทาง และเทวสถาน เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อเป็นที่พักแรมระหว่างทางในการเดินทางต่อไปยังเมืองปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ เมืองวิมายปุระ ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา จึงเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างเขมรบนและเขมรล่าง หรือในยุคของเจนละ คือ เจนละบกและเจนละน้ำของอาณาจักรเขมรโบราณ เพื่อเดินทางต่อไปไปยังเมืองพระนครอันเป็นที่อยู่ของกษัตริย์และศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่นครธม ต่อมาอาณาจักรขอมเสื่อมอำนาจลงและหมดไปในพื้นที่ที่สุดและเปลี่ยนถ่ายมาเป็นยุคสมัยปัจจุบัน ดังนั้น เทือกเขาพนมดงรัก จึงเป็นดินแดนแห่งอารยธรรมขอมโบราณ

(ที่มา: สุริยา คลังฤทธิ์ ถ่ายเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2559)

มากกว่า 3,000 ปี เขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ อยู่ในเขตพื้นที่พนมดงรัก เป็นแอ่งอารยธรรมขอม บนเขตพื้นที่ราบสูงที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ดินแดนแถบนั้นถือว่าเป็นแหล่งอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองสูงสุดด้านการเมือง การปกครอง ศิลปวัฒนธรรม ความเจริญรุ่งเรืองนี้ ได้แพร่กระจายออกไปยังอาณาบริเวณรอบนอก พระนคร เนื่องด้วยการขยายอำนาจและอาณาเขต การปกครองอันแสดงถึงศักยภาพและความรุ่งเรือง จนขยายมาถึงเทือกเขาพนมดงรักหรือเขตจังหวัด สุรินทร์และอาณาเขตจังหวัดอุดรมีชัยแห่งนี้ จุดนี้เอง จากประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณี ตั้งแต่สมัยอาณาจักรโบราณจวบจนกระทั่งปัจจุบัน จึงได้มีสัญลักษณ์ความเชื่อวัฒนธรรม ความศรัทธา ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษชาวเขมรแต่โบราณ ดัง ที่เห็นได้ในปัจจุบันนี้ เช่น ประเพณีการเซ่นไหว้ บรรพบุรุษ หรือการแซนโฎนตา พิธีกรรมการเข้าทรง ติดต่อกับวิญญาณเพื่อการรักษาโรคหรือโหล่มะเฝ้า เป็นต้น ความเชื่อในเรื่องวิญญาณหรือนาคราชเอง ก็มีในสังคมชาวเขมรระหว่างสองประเทศทั้งชาว เขมรสุรินทร์และชาวกัมพูชา

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กลุ่มชาวเขมร สุรินทร์และชาวกัมพูชามีประวัติศาสตร์ ความเป็น

มาตั้งแต่สมัยอาณาจักรโบราณร่วมกัน มีบรรพบุรุษ เชื้อสายเดียวกัน มีรากเหง้าวัฒนธรรมเดียวกัน ถึงแม้ จะมีการแบ่งเขตแดนออกเป็นรัฐชาติ เป็นประเทศ ต่างๆ ชาวเขมรก็ยังอยู่ในดินแดนแถบเทือกเขาพนม ดงรักแห่งนี้และติดต่อสื่อสารไปมาหาสู่กันเหมือน แผ่นดินเดียวกัน (ยโสธรา สิริภาพระภากร, 2559) ตั้งแต่ยุคอาณาจักรโบราณด้วยการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เดียวกัน จึงได้มีความคิด ความเชื่อ ความต้องการใน บริบทวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่เหมือนกัน เรียกได้ ว่าเป็นแหล่งอารยธรรมเดียวกัน ตามภาษาวិชาการ เรียกความเหมือนกันของระบบคิด ความอ่าน ความ เชื่อและแบบแผนการดำเนินชีวิตที่เหมือนกันและ ขอมรับในกลุ่มเดียวกัน (พจนานุกรมราชบัณฑิตย สภา ฉบับออนไลน์, 2554) ว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” หรือ “Ethnic Group” จากพจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายว่า กลุ่มที่มีพันธะ เกี่ยวข้องกัน และที่แสดงเอกลักษณ์ออกมาโดยการ ผูกพันลักษณะของเชื้อชาติและสัญชาติเข้าด้วยกัน ชาวเขมรสุรินทร์เชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษ กลุ่มเดียวกันมีขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกันและ ภาษาเดียวกัน (อมรา พงศาพิชญ์, 2541) ตลอดจนมี ความรู้สึกในเผ่าพันธุ์เดียวกัน มีระบบการอาศัยกัน แบบเครือญาติ มีภาษาการแต่งกายเครื่องนุ่งห่มและ ความเชื่อในพิธีกรรมเดียวกัน กลุ่มชาติพันธุ์เขมรจะ มีฐานความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ การคงอยู่ ของวิญญาณ จนเกิดเป็นความเชื่อและพิธีกรรมขึ้น และพิธีกรรมก็จะมียอดประกอบต่าง ๆ มีการจัด เครื่องเซ่นไหว้ ชาวเขมรสุรินทร์และชาวกัมพูชาจะ ให้ความสำคัญนับถือมาก เช่น วิญญาณบรรพบุรุษ และอำนาจเหนือธรรมชาติ ต่อมาได้มีการรวบรวม กลุ่มคนหล่อหลอมทางวัฒนธรรมร่วมกัน จนกลาย เป็นรูปแบบทางศิลปวัฒนธรรมอันเดียวกัน ภายใต้ บริบทวัฒนธรรมของอาณาจักรขอม กลุ่มชาวเขมร

สุรินทร์และกัมพูชา จึงมีความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียมนิยม ที่มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชาติพันธุ์ตามโครงสร้างความเป็นพื้นฐานและมีพิธีกรรม เช่น วัฒนธรรมประเพณีหลักของชาวเขมร ได้แก่ ประเพณีการแซนโฎนตา และพิธีกรรมการโหลมะมัวต เป็นการรักษาด้วยพิธีกรรม

(ที่มา: สุริยา คลังฤทธิ์ ถ่ายเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2559)

ความเชื่อจากฐานวัฒนธรรมเหล่านี้มาจาก

เรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ สิ่งเร้นลับ อำนาจที่สามารถให้คุณและโทษ เช่น กูต ผี ปีศาจ เวทมนต์ เขมร อักษรศักดิ์สิทธิ์หรือไสยศาสตร์ โดยมีการจัดประกอบพิธีกรรมรูปแบบต่าง ๆ สิ่งทีกล่าวนี้นี้เป็นความเชื่อที่มีฐานคติมาจากรื่องภูตผีวิญญาณหรืออำนาจสิ่งเร้นลับที่ยังสืบทอดความเชื่อมาสู่เยาวชนรุ่นหลังในยุคปัจจุบัน จึงมีความเชื่อและการยึดถือในสิ่งที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือมนุษย์หรือธรรมชาติ (เรณู เหมือนจันทร์ฉาย, 2542) ชาวเขมรมีความเชื่อในพิธีกรรมโหลมะมัวตโดยมีความเชื่อในสิ่งเหล่านี้มานานแต่โบราณ ในการที่จะยอมรับและยึดถือ สิ่งที่ได้รู้ได้เห็นในสังคม สิ่งทีตามมานั้นย่อมปรากฏมีพิธีกรรมเป็นส่วนประกอบของความเชื่อ ซึ่งกลุ่มชนให้ความสนใจและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ความเชื่อมีการผสมผสานระหว่างศาสนาและไสยศาสตร์ตามวิวัฒนาการของทีมาในเชิงวัฒนธรรม (สมพร เกษมสุขจรสแสง, 2526) เทือกเขาพนมดงรักมีโบราณสถานหรือปราสาทหินต่าง ๆ โดยจะพบจำหลักแกะสลักพญานาคปรากฏเกือบทุกปราสาท สิ่งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับนาคราช ซึ่งไม่เพียงได้ปรากฏแต่เฉพาะในสถาปัตยกรรมทางวัตถุของฮินดูสถานหรือเทวสถาน แต่ความเชื่อเหล่านี้ยังคิดตรึงอยู่ในระบบความคิด ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร โดยเชื่อว่านาคราชเป็นสัตว์มงคลหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่ง ที่แสดงถึงความอยู่เย็นเป็นสุข การปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและอันตรายทั้งสิ้น ความเชื่อโบราณที่มีพญานาคเกี่ยวข้องอยู่อาจมีวิวัฒนาการจากทางวัฒนธรรมความเชื่อหลายยุคต่อกัน ได้แก่ ยุคโบราณ ยุคพระนคร และยุคสมัยปัจจุบัน ซึ่งสืบเนื่องมานับพันปีจนไม่ทราบว่ามีฐานเดิมแท้มาจากคติความเชื่อในลัทธิธรรมชาตินิยม ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ แต่มรดกที่สืบทอดมานี้ก็ยังปรากฏมีในศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ซึ่งปรากฏมีสัญลักษณ์ความเชื่อเหล่านี้อยู่ในวิถีชีวิตของชาวเขมร เนื่องจากศิลปหัตถกรรมเหล่านี้จะแฝงความเชื่อ ความศรัทธา และมรดกที่สืบทอดกันมานานนับพันปี ก่อนสมัยนครของขอมโบราณที่ได้สืบทอดกันหลายชั่วอายุคนนานนับพันปี

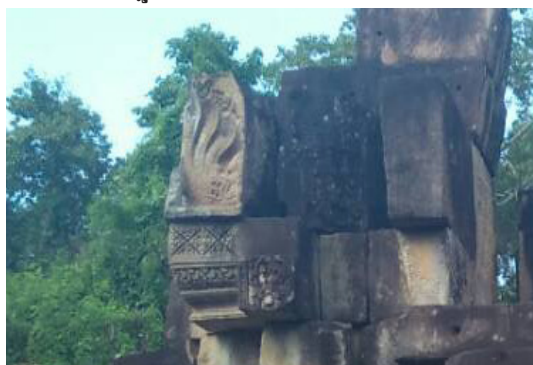
ความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ชาติพันธุ์ระหว่างเขมรสุรินทร์และกัมพูชา ชาวเขมรสุรินทร์และชาวกัมพูชามีฐานความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีมาแต่โบราณจากรากเหง้าวัฒนธรรมเดียวกัน โดยสามารถสะท้อนออกมาเป็นศิลปะในวิถีการดำเนินชีวิต เช่น ความเชื่อเรื่องพญานาคหรือนาคราชว่าเป็นของสูง มีความศักดิ์สิทธิ์ มีอำนาจ

ลึกลับ อัจฉริยะเหนือธรรมชาติและชาวเขมรทั้งสองประเทศจะให้ความเคารพยำเกรง และไม่กล้าลบหลู่สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ โบราณสถานมีลวดลายพญานาคในที่ต่างๆ และผ้าไหมเองก็จะมีรูปพญานาคซึ่งใช้เป็นสัญลักษณ์ในลายผ้าโบราณ แฝงด้วยความเชื่อและศรัทธา โดยมีความเป็นลักษณะ “วิญญูณนิยม” การมีอยู่ของวิญญูณ จากความคิด ความเชื่อ มีผลสนองต่อการดำเนินชีวิตหรือจารีตประเพณี มีความสัมพันธ์กับความเชื่อท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ (เครือจิต ศรีบุญนาค, การสัมภาษณ์, 16 เม.ย. 2554) จึงถือเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรแถบเทือกเขาพนมดงรัก

ตารางที่ 1 มิตีความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์วัฒนธรรมเกี่ยวกับนาคราช

สัญลักษณ์วัฒนธรรมนาคราชระหว่างไทย-กัมพูชา		
มิตีความสัมพันธ์	ชาวเขมรสุรินทร์	ชาวกัมพูชา
คล้ายคลึงกัน	ความเชื่อ เคารพฐานะของสูงศักดิ์สิทธิ์	ความเชื่อบรรพบุรุษของตน ปฐมกษัตริย์ของอาณาจักรเขมรโบราณ
คล้ายคลึงกัน	ลวดลายผ้าไหม	ลวดลายผ้าไหม
เหมือนกัน	ปราสาทตาเมือน	ปราสาทตาเมือน
คล้ายคลึงกัน	เครื่องดนตรีพื้นบ้าน	เครื่องดนตรีเขมรโบราณ
	ปรัชญาเชิงคติธรรมคำสอนวิถีชีวิต	

1. ฐานความเชื่อโบราณ

(ที่มา : สุริยา คลังฤทธิ์ ถ่ายเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2559)

ความเชื่อในตำนานพื้นเมืองของชาวกัมพูชา กล่าวว่า พญานาค หรือนาคราชนั้น เป็นบรรพบุรุษของชาวกัมพูชาและเชื่อว่าตนเองนั้นสืบเชื้อสายมาจากพญานาค โดยสมัยนั้นมีพราหมณ์เดินทางมาจากประเทศอินเดีย ทำให้อิทธิพลหรืออารยธรรมแห่งดินแดนมหาภารตะแพร่กระจายมาสู่อาณาจักรเขมรโบราณแถบนี้ พราหมณ์คนนี้ได้รักใคร่และอยู่กินกับบุตรสาวของพญานาค เป็นที่มาของเชื้อสายราชวงศ์หรือกษัตริย์แห่งผู้สร้างบ้านนามเมืองของอาณาจักรขอมโบราณ รวมทั้งประวัติศาสตร์ได้กล่าวถึงยุคแห่งอาณาจักรฟูนานว่า ดินแดนแถบนี้เป็นเมืองแห่งภูเขา การตั้งชื่อราชวงศ์ยุคนั้นจึงชื่อว่า “ไสลราช” แปลว่าเจ้าแห่งภูเขา (King of Mountain)

ต่อมาได้สิ้นสุดยุคฟูนานช่วงพุทธศตวรรษที่ 11 ราว พ.ศ. 1100 (ศิริพร สุขเมธารัตน์, 2554) ความเชื่อของชาวเขมรสุรินทร์ต่อความเชื่อของพญานาค หรือนาคราชในมุมมองที่ผสมผสาน โดยความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคของเขมรสุรินทร์เชื่อว่า พญานาคเป็นสัตว์มงคลหรือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นของสูงแสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์หรืออำนาจ วาสนา สิ่งพิเศษเหนือธรรมดาสามัญ อยู่เย็นเป็นสุข การปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และภัยอันตรายทั้งสิ้น ภูติผีปีศาจไม่กล้าทำร้ายและมีความเป็นอมตะ ด้วยเหตุที่พญานาคเป็นครึ่งสัตว์ครึ่งกายทิพย์ ดูแลปกป้องรักษา ผืนแผ่นดิน แม่น้ำ ลำธาร จึงแสดงได้ถึงความอุดมสมบูรณ์ การนับถือจะนำมาซึ่งสิริมงคล ความอุดมสมบูรณ์ และความสุขภาพแข็งแรง ปราศจากโรคภัย (เอื้อม แยบดี, การสัมภาษณ์, 10 ส.ค. 2553) พญานาคหรือสัญลักษณ์ของความศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อมาแต่โบราณนั้น ว่าพญานาคเป็นสัตว์ที่ประเสริฐ เชื่อสัจย์ มีอิทธิฤทธิ์ สามารถแสดงปาฏิหาริย์เหนือมนุษย์ การช่วยเหลือเกื้อกูล และ

ปกป้องรักษาด้วยการเป็นสัตว์ที่สัจย์เชื่อ ให้การช่วยเหลือ และสร้างความดีจากคำบอกเล่าจากปราชญ์หรือบรรพบุรุษ ต้องการแสดงถึงความพิเศษเหนือธรรมดา (บันเทิง ว่องไว, การสัมภาษณ์, 10 ส.ค. 2553) เพราะเป็นสิ่งมงคลตามความเชื่อแต่โบราณของชาวเขมรสุรินทร์

(ที่มา : สุริยา คลังฤทธิ์ ถ่ายเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2559)

นอกเหนือจากเรื่องพญานาคแล้วยังมีความเชื่อในเรื่องอำนาจเร้นลับเหนือธรรมชาติของชาวกัมพูชาและชาวเขมรสุรินทร์ ซึ่งมีในพื้นที่เทือกเขาพนมดงรักเช่นเดียวกัน คือ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์บนเทือกเขาพนมดงรักจากแหล่งโบราณสถาน เช่น ปราสาทตาควายจากการสัมภาษณ์นายทหารชาวกัมพูชาอายุ 43 ปี เป็นคนพื้นเมืองอุดรมิชัย ได้ทำงานหรือรับ-

ราชการในการตระเวนและดูแลบริเวณปราสาทตาควายเป็นเวลา 6 ปี ได้กล่าวถึงความเชื่อพื้นถิ่นเกี่ยวกับโบราณสถานของปราสาทตาควายและใกล้เคียงไว้ว่า “ปราสาทตาควาย หรือ ชาวกำมพูชาเรียกว่า ‘ตากระบัย’ ในขณะที่คนท้องถิ่นของชาวกำมพูชาเรียก ‘ปราสาทคำวาย’ หมายถึง สถานที่ที่แก่นบนที่บนบานศาลกล่าวเรื่องราวที่ชาวกำมพูชาส่วนมากมาบนบานหรือขอพร ได้แก่ ให้ทำมาหากินร่ำรวย การมีปัญหาเกี่ยวกับดินหรือทรัพย์สินสมบัติ (เชย เชย, การสัมภาษณ์, 19 พ.ย. 2559) การหายจากโรคภัย เพื่อการอยู่เย็นเป็นสุข หายจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ จุดหมายเพื่อการเช่นไหว้เพื่อแก่นบน โดยชาวบ้านมองเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของชาวบ้านหรือคนพื้นถิ่นเมื่อประสบความสำเร็จหรือได้ตามที่ตนเองปรารถนาแล้วก็จะนำสิ่งของที่ตนเองบนเอาไว้มากทำการเช่นไหว้ บวงสรวง หรือบูชา โดยเฉพาะช่วงปีใหม่ก็จะมีประเพณีการเช่นไหว้ บวงสรวงใหญ่โดดเด่น ปราสาทตาควาย โดยอาจารย์จะเดินทางมาจากพนมเปญ เพื่อทำพิธีพราหมณ์ตามความเชื่อ และประเพณีที่เคยทำมาแต่โบราณของชาวกำมพูชาในพื้นที่ของปราสาทแถบเทือกเขาพนมดงรัก ส่วนฝั่งไทยเองก็มีชาวบ้านนำสิ่งของ เช่น บายศรี ดอกไม้ รูป เทียน ของหอม ผ้าขาว ผลไม้ต่าง ๆ มาเช่นไหว้ บวงสรวงบูชา ณ ปราสาทแห่งนี้ เนื่องจากเชื่อว่าเป็นที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยมุมมองของชาวบ้านมองว่าท่านเป็น “ผู้ศักดิ์สิทธิ์” (สมศักดิ์ นางรอง, การสัมภาษณ์, 19 พ.ย. 2559) จึงได้มีหมอปิธิมาประกอบพิธีบวงสรวงเช่นไหว้ ณ ปราสาทแห่งนี้

2. ลวดลายบนหัตถกรรมมัดหมี่

กลุ่มชนชาวเขมรแถบเทือกเขาพนมดงรัก ทั้งฝั่งจังหวัดสุรินทร์และอุดรมีชัยของประเทศกำมพูชา มีวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อเหมือนกัน มีฝีมือการทอผ้า สามารถทอผ้าไหมมี

ลวดลายและสีสันทัน อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษแต่โบราณ เป็นภูมิปัญญาด้านลวดลายผ้าทอมือของกลุ่มสายตระกูลมอญ-เขมร มรดกทางวัฒนธรรมด้านลวดลายผ้า ภายใต้อันพื้นฐานการดำเนินชีวิต ความเชื่อและความศรัทธาตามบรรพบุรุษเขมรโบราณ จึงได้คิดลวดลายขึ้นมาเพื่อใช้สวมใส่ในชีวิตประจำวัน อันแสดงถึงความเชื่อความศรัทธาเป็นเอกลักษณ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยเฉพาะลวดลายพญานาคที่ได้ถือกำเนิดมาจากความเชื่อ อุดมสมบูรณ์ ความผาสุกในชีวิตของมนุษย์พร้อมกับการไว้โรคาพยาธิทั้งปวง ชาวเขมรได้นำมาประดิษฐ์เป็นลวดลายนาคนบนพื้นแผ่นผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์จนเป็นภูมิปัญญาด้านลวดลายผ้าอันล้ำค่าของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร เพื่อสวมใส่เพราะเป็นความเชื่อแต่โบราณ ลักษณะของลวดลายพญานาคบนพื้นแผ่นผ้าจะมีลักษณะเป็นตัวพญานาคขดและหันหน้าออกจากกัน ช่วงทอกล่าวได้ว่า ได้ประดิษฐ์ลวดลายตามลักษณะกิริยาของพญานาค บ้างก็แซมประดับด้วยดอกไม้เพื่อให้เกิดความสวยงามยิ่งขึ้น เช่น ลายพญานาคใหญ่มีรูปผีเสื้อ รูปร่างสี่เหลี่ยม กว้างและรูปนก คู่ผสมกันในตัวเดียว ลายเกล็ดพญานาคหรือบางท้องถิ่นเรียกกันว่า ลวดลายร่างแห (เลน คุณสุข, การสัมภาษณ์, 10 ส.ค. 2553) ลวดลายผ้าไหมที่กล่าวมาเป็นการแสดงถึงคุณค่ามรดกที่ล้ำเลิศจนกล่าวได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ทางภูมิปัญญาลวดลายผ้าทอมือของกลุ่มชาติพันธุ์ (ชนพร เวทย์ศิริยานันท์, 2548) ลวดลายพญานาคบนผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์ ส่วนมากจะปรากฏหรือประดิษฐ์เป็นเครื่องนุ่งห่มประเภทต่าง ๆ อันได้แก่ ผ้านุ่ง นิยมใช้สอยกันโดยทั่วไป และปรากฏลวดลายบนผ้าสบและผ้าคลุมไหล่ และผ้าอีกหลายชนิดที่ปรากฏลวดลายพญานาค และเป็นผ้าที่ให้ความสำคัญเพราะถือว่าเป็นผ้าที่ศักดิ์สิทธิ์หรือเป็น

ของสูง เช่น ผ้าประดาภรณ์ งานทางประเพณีหรือผ้าปกโลงศพ ผ้าอีกหลายชนิดที่ได้ประยุกต์ลวดลายพญานาคใช้ตามความหมายทางวัฒนธรรม

3. ลวดลายสถาปัตยกรรมโบราณสถาน

อาณาบริเวณเขตเทือกเขาพนมดงรักพื้นที่ในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดอุดรมีชัยของราชอาณาจักรกัมพูชา มีโบราณสถานหรือปราสาทหินแหล่งเดียวกันที่อยู่บนเทือกเขาและมีความเป็นมาด้านประวัติศาสตร์ อันสามารถแสดงยุค โดยศึกษาจากศิลปะของอาณาจักรขอมโบราณ กลุ่มปราสาทตาเมือนก็เป็นที่สามารถยืนยันหัยคประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ของกลุ่มชนแถบบริเวณเทือกเขาพนมดงรัก แสดงให้เห็นว่าได้มีการอาศัยอยู่ มีการใช้ชีวิต เป็นเมือง สังคม รัฐ อาณาจักร กันมาก่อนแต่ครั้งอดีต พร้อมกับมีศาสนาและความเชื่ออย่างเดียวกัน พญานาคก็สามารถมองเห็นได้จากปราสาทหิน อันแสดงถึงคติความเชื่อในศาสนาที่แพร่เข้ามาแต่ก่อน และวิวัฒนาการร่วมกับความเชื่อท้องถิ่น เช่น ตามฐานคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์มีความเชื่อเรื่องพญานาค ว่าพญานาคเป็นบัลลังก์ของพระนารายณ์ ชื่อว่าพญาอนันตนาคราช และพญานาคยังเป็นสร้อยสังวาลของพระศิวะ (สุริยา คลังฤทธิ์, 2559) ดังเห็นตัวแทนจากลวดลายด้านสถาปัตยกรรมฝาผนังในปราสาทจะมีลวดลายพญานาคปรากฏพบเกือบทุกปราสาทหรือเทวสถาน สิ่งนี้ได้แสดงถึงความเชื่อเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์เรื่องพญานาค เนื่องด้วยตามลัทธิของฮินดูจะมีวรรณกรรมหรือศิลปะความเป็นมาเกี่ยวข้องกับพญานาค ซึ่งเกิดขึ้นตามหลักและความเชื่อของลัทธิศาสนาพราหมณ์จากแหล่งอารยธรรมขอมโบราณ เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความเชื่อ อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรโบราณแห่งนี้ในเวลาต่อมา

4. ศิลปะบนชิ้นส่วนเครื่องดนตรีพื้นเมืองโบราณ

กลุ่มชาติพันธุ์เขมรแถบเทือกเขาพนมดงรัก ทั้งชาวเขมรสุรินทร์และชาวกัมพูชาต่างมีมรดกภูมิปัญญาด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ที่สืบทอดผ่านเชื้อสายและบริบทวัฒนธรรมแห่งอารยธรรมขอมโบราณด้วยเช่นกัน ศิลปะการแสดงพื้นบ้านเหล่านี้ เขมรสุรินทร์เรียกว่า “กันตรึม” ชาวกัมพูชาเรียกว่า “กอนตรึม” ไม่ต่างกัน เนื่องจากการละเล่นของกลุ่มชนชาวเขมรแต่โบราณและองค์ประกอบของการแสดงหรือเครื่องดนตรีก็จะมีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชนชาวเขมร ได้แก่ ขอกันตรึมหัวพญานาค เขมรสุรินทร์เรียกเครื่องดนตรีนี้ว่า “คร้ว” (พิชชาณัฐ ผู้จินดา, 2559) ลักษณะที่โดดเด่นนั้นจะมีการทำหัวเครื่องดนตรีด้วยวัสดุที่หาได้จากท้องถิ่นหรือพื้นบ้านอีสานได้ เช่น หนังสัตว์กะลามะพร้าว ไม้เนื้อแข็ง เป็นต้น จะมีเอกลักษณ์พิเศษ ความเป็นมาของความเชื่อในวัฒนธรรมเขมร ไม่ว่าจะเป็นชาวกัมพูชาเองและชาวสุรินทร์ จะนิยมทำหัวเครื่องดนตรีชิ้นนี้ด้วยการแกะสลักเป็นหัวพญานาคตามรูปแบบเอกลักษณ์ความเชื่อที่แฝงมาแต่โบราณของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร จึงเรียกได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ หรือสัญลักษณ์ที่มีความเหมือนกันระหว่างเขมรสุรินทร์และชาวกัมพูชา ซึ่งมีฐานความเชื่อวัฒนธรรมจากรากเหง้าเดียวกัน

5. ปรัชญาธรรมคตินำสอนแนววิถีชีวิต

กลุ่มชาติพันธุ์เขมรแต่โบราณ มีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อแบบฉบับของตนและคำสอนหรือคตินิยม ข้อคิดที่มีคุณค่าเหล่านี้จะมีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับการดำเนินวิถีชีวิตของชาวเขมร สารคำสอน จึงเป็นแก่นของความคิดที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ เพื่อเป็นการสอนสั่งให้เยาวชนประพฤติอยู่ใน

คุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมอันดี อันจะกล่าวถึงแนวคิดนี้ผ่านสัญลักษณ์วัฒนธรรม ลวดลายพญานาคถือว่าเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ลวดลายพญานาคบนผืนผ้าได้สะท้อนมุมมองคำสอน คติธรรมจากความเชื่อจนเกิดให้มีผลิตผลคติคำสอนตามรูปแบบความเชื่อของชาวเขมรที่เชื่อว่านาคราชเป็นสัตว์ “ประเสริฐ” ได้สะท้อนมุมมองความเป็นผู้ใหญ่ที่ประเสริฐสูงกว่าคนธรรมดา ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่ควรตระหนักไว้ว่าต้องดำรงตัวให้เป็นผู้ใหญ่อยู่ในความดีงาม ประเสริฐถึงจะได้รับการยอมรับ ความเชื่อว่าพญานาคเป็นสัตว์ที่มีความ “ซื่อสัตย์” ได้สะท้อนมุมมองที่ว่า การดำรงตนไว้ในความซื่อสัตย์ สุจริต การเป็นสุจริตชน ซื่อสัตย์บริสุทธิ์ ยุติธรรม ประพฤติตนอยู่ในความสุจริตไม่เป็นผู้กลับกลอกหรือหลอกลวง ถือว่าเป็นธรรมชาติของผู้ที่ประเสริฐงดงามอย่างแท้จริงสมควรให้ความเคารพกราบไหว้ ความเชื่อว่าพญานาคเป็นสัตว์ที่มีความ “ภักดี” ได้สะท้อนมุมมองว่าคนต้องดำรงตนไว้ในความจงรักภักดีต่อบ้านเมืองและชาติพันธุ์ ไม่ทรยศหักหลัง ทำลายล้าง เมื่อผู้ใดมีความจงรักภักดีต่อบ้านเมืองและเชื้อชาติของตน ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้รู้คุณกตัญญูต่อบ้านเกิดเมืองนอนสมควรเอาเป็นแบบอย่างได้รับการเชิดชู สรรเสริญ ความเชื่อว่าพญานาคมี “อิทธิฤทธิ์” ได้สะท้อนมุมมองที่ว่าผู้เป็นใหญ่ต้องมีอำนาจหรืออิทธิพลเมื่อมีอำนาจแล้วก็ย่อมนำมาซึ่งความชอบธรรม หากมีอำนาจแต่ไร้ความชอบธรรม ไม่เป็นธรรม สังคมก็ไร้ความสุขสงบหรือเป็นสัญลักษณ์ของการไม่รังแกคนด้อยกว่าแต่ช่วยเหลือและคุ้มครองคนที่อ่อนแอกว่า

สรุป

สัญลักษณ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เรื่องพญานาค หรือนาคราช มีความเป็นมาที่ยาวนานจากประวัติศาสตร์ ตั้งแต่สมัยอาณาจักรโบราณของกลุ่มชาติพันธุ์ จนกระทั่งความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ ความเชื่อเรื่องนาคราชแถบเทือกเขาพนมดงรักไทย-กัมพูชา จึงมีลักษณะคล้ายคลึงกัน สาเหตุมาจากรากเหง้าวัฒนธรรมหรือบรรพบุรุษเดียวกัน ระบบความคิด ความเชื่อจะเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยของแต่ละสังคม หรือประเทศ ว่าอยู่ภายใต้วัฒนธรรมใดก็จะโยงเข้าสู่วัฒนธรรมหลักตามบริบทยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ความเชื่อจึงอาจหายไปตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ชาวกัมพูชาเชื่อว่าพญานาคเป็นบรรพบุรุษของตน ส่วนชาวเขมรสุรินทร์เชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และให้ความเคารพยำเกรงอย่างมาก พญานาคจึงเป็นเหมือนสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรแถบเทือกเขาพนมดงรักหรือพรมแดนระหว่างไทยและกัมพูชา เพราะความเชื่อในสัญลักษณ์วัฒนธรรมเดียวกันหรือมิติแห่งความสัมพันธ์นี้สามารถนำมาสร้างประโยชน์และสามารถเชื่อมโยงประสานความสัมพันธ์ระดับกลุ่มคน สังคม และประเทศชาติ อันเป็นผลดีต่อความร่วมมือพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สามารถนำมาสังเคราะห์เป็นยุทธศาสตร์แห่งความสัมพันธ์เชิงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เพื่อความเข้าใจ ความสัมพันธ์ ความผูกพัน ความสมัคสมานสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งสองชาติผ่านมิติสัญลักษณ์ชาติพันธุ์

เอกสารอ้างอิง

- ชนพร เวทย์ศิริยานันท์. (2548). ภูมิปัญญาผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมرب้านท่าสว่างอำเภอเมืองจังหวัดสุรินทร์. สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานฉบับออนไลน์. (2554). พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน. จาก <http://www.royin.go.th/dictionary>
- พิชชาณัฐ ตูจินดา. (2559). ก้นตรึมอีสานใต้บุรีรัมย์กะเจิมศักดิ์ ส.บัวสวรรค์. จาก <http://kotavaree.com/?p=495>
- ยโสธราศิริภาพระภากร. (2559). วิเคราะห์คำสอนจากพิธีกรรมเข้าทรงมะภูวดที่สัมพันธ์กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรในเขตจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์(วิทยานิพนธ์ปริญญาคุฏฐบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เรณู เหมือนจันทร์ฉาย. (2542). อิทธิพลความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาลัษณ์มิตล, กรุงเทพฯ.
- ศิริพร สุเมธารัตน์. (2554). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมพร เกษมสุขจรัสแสง. (2526). การผสมทางวัฒนธรรมของลาวโซ่งหรือไทยโซ่ง. สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- สุริยา คลังฤทธิ์. (2559). ลวดลายและคำสอนในประเพณีเงินของจังหวัดสุรินทร์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, สุรินทร์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2541). วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บันทึกประสบการณ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุก ด้วยกิจกรรมการสัมภาษณ์ชาวจีน ในรายวิชาภาษาจีนขั้นต้น

An Experience Memorandum of Applying the Active Learning Method with a Chinese Interview Activity in Basic Chinese Course

ทัศนธรนิท ทองแดง^{1*}, และ อัษฎพร ชาลชยานนท์²

Tattanit Tongdaeng^{1*}, and Athaporn Chanchayanon²

Abstract

The Chinese Interview activity in 412-112 Basic Chinese 2 was an activity aimed to enable students to apply Chinese language and culture knowledge into real situations outside the classroom as well as to encourage students to communicate with native speakers, develop the face-to-face problem-solving skills in Chinese communication, and tighten the relationship between Thai students and Chinese people in the Pattani Campus. The result found that students could achieve the aims of this activity, even though some skills errors occurred, especially in pronunciation. Lastly, the author suggests that teachers should properly apply active learning teaching methods according to their situation. A good learning activity should be an integrated-skills activity., Teachers should concentrate more on developing students' learning capability than feeding contents, together with building students' motivation for learning.

Keywords: *Active learning method, learning activity, Chinese interview, basic Chinese course*

¹ แผนกวิชาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000, ² สาขาวิชาภาษาจีนธุรกิจ วิทยาลัยนานาชาติดิษยะสริน มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ต.หาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: tattanit.t@psu.ac.th)

รับบทความวันที่ 27 กรกฎาคม 2560 รับลงตีพิมพ์วันที่ 6 กันยายน 2560

บทคัดย่อ

กิจกรรมการสัมภาษณ์ชาวจีน ในรายวิชา 412-112 ภาษาจีนขั้นต้น 2 เป็นกิจกรรมที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมจีนไปใช้ในสถานการณ์จริงนอกห้องเรียน และต้องการสร้างให้ผู้เรียนเกิดความกล้าในการสื่อสารกับเจ้าของภาษา เกิดทักษะการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในการสื่อสารภาษาจีน และเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาไทย กับชาวจีนในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ผลของการจัดกิจกรรม พบว่า ผู้เรียนสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายของกิจกรรมนี้ แม้จะปรากฏปัญหาในบางทักษะ โดยเฉพาะทักษะการออกเสียง ผู้เขียนขอเสนอว่า ผู้สอนจำเป็นต้องปรับใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุก ให้เหมาะสมกับสภาพจริงของตนเอง กิจกรรมเสริมบทเรียนที่ดี ควรเป็นกิจกรรมเชิงบูรณาการหลายทักษะ ในขณะเดียวกัน ผู้สอนก็ควรเน้นการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน มากกว่าการป้อนเนื้อหาความรู้ควบคู่ไปกับการสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้เชิงรุก, กิจกรรมเสริมบทเรียน, การสัมภาษณ์ชาวจีน, รายวิชาภาษาจีนขั้นต้น

บทนำ

เนื่องจากอิทธิพลทางการเมือง ความมั่นคงของประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย กับประเทศจีนที่ไม่ราบรื่นในช่วงก่อนการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ เมื่อ พ.ศ. 2518 การจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในฐานะภาษาต่างประเทศ จึงเป็นภาษาเดียวที่กระทรวงศึกษาธิการโอนอำนาจการตัดสินใจเรื่องนโยบายให้สภาความมั่นคงแห่งชาติ ส่งผลให้พัฒนาการเรียนการสอนภาษาจีนในไทยขาดความต่อเนื่องจนเกิดภาวะ “ศูนย์สามระดับ” ซึ่งหมายถึง การเริ่มต้นการเรียนการสอนภาษาจีนจากศูนย์ ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา (พัชนี ตั้งยืนยง, 2551)

การเรียนการสอนหลักสูตรระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาจีน มีลักษณะคล้ายวิชาภาษาไทยในระดับประถมศึกษา คือ เป็นการเริ่มต้นสอนจากระดับพื้นฐาน ได้แก่ การฝึกประสมเสียงพยางค์ การฝึกเขียนตัวอักษร การฝึกสร้างประโยคและบทสนทนาอย่างง่ายตามหลักไวยากรณ์ ตลอดระยะเวลา

ปฏิบัติงานสอนสามปีการศึกษาของผู้เขียนนั้น ผู้เขียนจะได้นิยามตลอดว่า การสอนวิชาภาษาจีนขั้นต้น จะต้องเน้นความถูกต้องของหลักภาษาจีนเป็นสำคัญ เพราะหากให้ความรู้ผิด ผู้เรียนก็จะจดจำในสิ่งที่ผิดไปตลอดและเมื่อเรียนในระดับสูงขึ้นไปก็ยากที่จะปรับแก้ ตัวอย่างเช่น เรื่องการประสมเสียงและการออกเสียงภาษาจีน เอกฉันท์ ชินฮั้วพงศ์ (2555) มีความเห็นว่า การเรียนการสอนระบบเสียงภาษาจีนมีความสำคัญเป็นอันดับแรก นอกเหนือไปจากระบบคำและระบบไวยากรณ์เพราะเป็นการปูพื้นฐานที่สำคัญของความสามารถด้านการสื่อสารของผู้เรียนจากประสบการณ์ของเขา พบว่า ผู้สอนบางคนไม่ใส่ใจปัญหาเรื่องการออกเสียงของผู้เรียนในขั้นต้น ทำให้เป็นการยากที่จะปรับเปลี่ยนแก้ไขให้กลับมาได้มาตรฐานถูกต้องได้ ดังนั้น ผู้สอนบางคนจึงเลือกใช้วิธีการสอน ที่เน้นการทดสอบความถูกต้องตามคำรา หรือตามหลักภาษาจีนเป็นหลัก ซึ่งผู้เขียนมองว่าก็เป็นสิ่งที่พึงกระทำ

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อสืบค้นคำว่า “ภาษาจีน

+ยาก” ในเว็บไซต์ถูกเกล จะพบว่าคนทั่วไปไม่มีความ
รับรู้ว่า ภาษาจีนเป็นภาษาที่ยากที่สุดในโลกภาษา-
หนึ่ง จึงอาจทำให้ผู้เรียนมีความกังวล หรือมีความ
กลัวต่อการเรียนภาษาจีนอยู่ก่อนแล้ว หากผู้สอนวิชา
ภาษาจีนขั้นต้น เน้นการทดสอบวัดผลความถูกต้อง
แต่เพียงอย่างเดียว ก็อาจทำให้ผู้เรียนรู้สึกอึดอัด
เหนื่อย หรือเบื่อหน่าย จนหมดกำลังใจที่จะเรียน
ภาษาจีนเพราะฉะนั้น งานของผู้สอนจึงไม่ควรหยุด
อยู่แค่การสอน กับการทดสอบวัดผลความถูกต้อง
แต่ควรสร้างทัศนคติรักภาษาจีน ความกล้าในการ
สื่อสารภาษาจีน ความไม่เรียนรู้ภาษาจีนให้แก่ผู้เรียน
และทำให้พวกเขาเชื่อมั่น ว่าสิ่งที่เรียนไปในห้องเรียน
จะสามารถใช้งานได้ในชีวิตจริงไปพร้อมกันด้วย

ประกอบกับทักษะการเรียนรู้และ
คุณสมบัติของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนแปลง
ไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้สอนกับผู้เรียนต้องปรับตัว
ตามไปด้วย ได้แก่ ผู้สอนยุคใหม่ต้องมี Mindset หรือ
วิธีคิด หรือกระบวนทัศน์ที่ถูกต้อง คือ ไม่เน้นสอน
แต่เน้นจัดการเรียนรู้ ทักษะ และความรู้ที่จำเป็น และ
นักเรียนต้องเรียนแบบให้รู้จริง (Mastery Learning)
และเน้นลงมือปฏิบัติ (Action Learning) และต้อง
เลิกจากเรียนเพื่อสอบไปสู่เรียนเพื่อการค้นหา
ศักยภาพของผู้เรียน (วิจารณ์ พานิช, 2556)
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จึงได้กำหนดให้ทุก
หลักสูตรจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) โดย
แต่ละรายวิชาจัดกระบวนการเรียนรู้แบบเชิงรุกไม่
น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนชั่วโมงบรรยาย และ
ต้องมีรายวิชาในหลักสูตรไม่น้อยกว่าร้อยละ 70
การจัดการเรียนรู้เชิงรุกทั้งหมดที่กล่าวมานี้ จึงเป็น
ที่มาของแนวคิดของผู้เขียน ที่จะประยุกต์ใช้การ
จัดการเรียนรู้เชิงรุกในการเรียนการสอนรายวิชา
412-112 ภาษาจีนขั้นต้น 2 มาเป็นระยะเวลา 2 ปีการ

ศึกษา และเป็นที่มาในการนำเสนอบทความนี้

วัตถุประสงค์ของบทความ

บทความฉบับนี้มีไว้เพื่อบทความวิจัย แต่
เป็นการเขียนบรรยายจากประสบการณ์สอนของ
ผู้เขียนเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. นำเสนอและแลกเปลี่ยนประสบการณ์
การจัดการเรียนรู้เชิงรุก ในรายวิชาภาษาจีนขั้นต้น
กับผู้สอนท่านอื่น ๆ
2. สร้างองค์ความรู้ในสาขาที่เกี่ยวข้องและ
เป็นการให้ข้อมูลปฐมภูมิ แก่ผู้วิจัยด้านการเรียนการ
สอนวิชาภาษาจีน เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษา
ขั้นต่อไป

ข้อมูลพื้นฐานของการจัดการเรียนการสอน รายวิชา 412-112 ภาษาจีนขั้นต้น 2

ด้านรายละเอียดของรายวิชา รายวิชา 412-
112 ภาษาจีนขั้นต้น 2 คิดเป็น 4(4-0-8) หน่วยกิต คือ
ทฤษฎี 4 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ กับการศึกษาด้วยตนเอง 8
ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยจัดการเรียนวันละ 2 ชั่วโมง
จำนวน 2 วันต่อสัปดาห์ ทั้งหมด 16 สัปดาห์ รวม
สัปดาห์สอบกลางภาคและปลายภาค เวลาเรียน
ทั้งภาคการศึกษาที่ 2/2558 และ 2/2559 จัดได้หลัง
17.00 น. เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่นักศึกษาว่างตรง
กัน รายวิชานี้เป็นรายวิชาบังคับเอกและบังคับโท ที่
ต้องเรียนหลังจากเรียนรายวิชา 412-111 ภาษาจีนขั้น
ต้น 1 ในภาคการศึกษาที่ 1 ไปแล้ว ดังนั้น ผู้เรียนจะ
ต้องมีความรู้พื้นฐานเรื่องการประสมเสียง การ
อ่านสัทอักษรพินอิน หลักการเขียนตัวอักษรจีน และ
คำศัพท์อย่างน้อย จำนวน 211 คำ และโครงสร้าง
ประโยคพื้นฐาน จำนวน 25 โครงสร้าง

รายวิชา 412-112 ภาษาจีนขั้นต้น 2 มีคำ

อธิบายรายวิชาดังนี้ “รูปประโยคพื้นฐาน เรียนรู้ คำศัพท์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว และที่ใช้บ่อยในชีวิตประจำวัน ฝึกทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนเบื้องต้น เรียนรู้ตัวอักษรจีนประมาณ 700 ตัว” คณะผู้สอนได้ตั้งวัตถุประสงค์ของรายวิชา ได้แก่ 1) เพื่อให้ นักศึกษาสามารถออกเสียงพยางค์ คำ วลี ประโยค ในภาษาจีนได้อย่างถูกต้อง 2) เพื่อให้ นักศึกษาฝึก ทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาจีนกลางระดับ ต้น 3) เพื่อให้ นักศึกษาเรียนรู้คำศัพท์ วลี สำนวนจีน ง่าย ๆ เข้าใจประโยคพื้นฐานได้อย่างถูกต้อง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และ 4) เพื่อให้ นักศึกษาเตรียมพร้อมพัฒนาการทักษะทาง ภาษาในการศึกษาระดับที่สูงขึ้น

ด้านตำรา รายวิชานี้ ใช้ตำราเรียนชุด 《博雅汉语》初级起步篇I เป็น ตำราหลัก โดยเลือกเฉพาะบทที่ 11 ถึง บทที่ 20 ซึ่งเป็นบทเรียนต่อจากรายวิชา 412-111 ภาษาจีนขั้นต้น 1 เนื้อหาหลักเป็นการเรียนรู้ภาษาจีนจากบทสนทนา พื้นฐานในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้แก่ 1) การถามตอบ เรื่องสภาพอากาศ (第11课 北京的冬天比较冷) 2) การถามตอบถึงสิ่งที่กำลังกระทำ (第12课 你在干什么呢) 3) การ บอกเล่าถึงการไปทำอะไรที่ไหน (第13课 我去图书馆借书) 4) การถามตอบเรื่องสีที่ ชอบ (第14课 我喜欢浅颜色的) 5) การไปร่วมงานวันเกิด (第15课 明天是我朋友的生日) 6) การถามตอบเรื่อง กิจกรรมในวันหยุดสุดสัปดาห์ (第16课 周末你干什么) 7) การไปเป็นแขกบ้านชาว จีน (第17课 做客 (一)、第18课 做客 (二)) 8) การถามตอบถึงสิ่งที่คุ้นชิน (第19课 现在习惯了) และ 9) การ ไปเยี่ยมไข้ (第20课 看病人) โดยผู้เรียน

จะได้เรียนรู้คำศัพท์ใหม่น้อยกว่า จำนวน 240 คำ และโครงสร้างประโยคใหม่ จำนวน 28 โครงสร้าง

ด้านผู้เรียน ในภาคการศึกษาที่ 2/2558 มีผู้ เรียนในกลุ่มของผู้เขียน คงเหลือจำนวน 36 คน แบ่ง เป็นนักศึกษาสาขาวิชาเอกภาษาจีน จำนวน 7 คน นักศึกษาวิชาโท จำนวน 12 คน นักศึกษาภาษาที่สาม และวิชาเลือกเสรี จำนวน 17 คน ในภาคการศึกษาที่ 2/2559 มีผู้เรียนในกลุ่มของผู้เขียน จำนวน 30 คน แบ่งเป็นนักศึกษาสาขาวิชาเอกภาษาจีน จำนวน 12 คน นักศึกษาวิชาโท จำนวน 6 คน นักศึกษาภาษาที่ สามและวิชาเลือกเสรี จำนวน 12 คน จากจำนวน ทั้งหมดนี้ มีเพียงส่วนน้อยมากเป็นนักศึกษาที่เคย เรียนแผนการเรียนอังกฤษ-จีน ในระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย และระดับผลคะแนนรายวิชา 412-111 ภาษาจีนขั้นต้น 1 ก็ค่อนข้างกระจายตัว ตั้งแต่ A ถึง D

ด้านผู้สอน ผู้สอนจบการศึกษาระดับ ปริญญาตรี สาขาวิเทศธุรกิจจีน และปริญญาโท สาขาวรรณคดีจีนสมัยใหม่และร่วมสมัย ดังนั้น จึง ไม่เชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาจีนและภาษาศาสตร์ ภาษาจีน และมีประสบการณ์การสอนวิชาภาษาจีน เชิงบูรณาการทักษะ (คือรายวิชาที่เน้นพัฒนาทักษะ การฟังพูดอ่านเขียน) เป็นระยะเวลา 3 ปี ปัจจุบัน ผู้สอนอาศัยการฝึกอบรมด้านการออกแบบการสอน การจัดการห้องเรียน และกลวิธีการสอนภาษาจีน ตลอดจนการกำกับดูแลโดยอาจารย์พี่เลี้ยง และการ ศึกษาด้วยตัวเอง เป็นวิธีในการพัฒนาตนเอง เพื่อ จัดการเรียนการสอนในรายวิชานี้

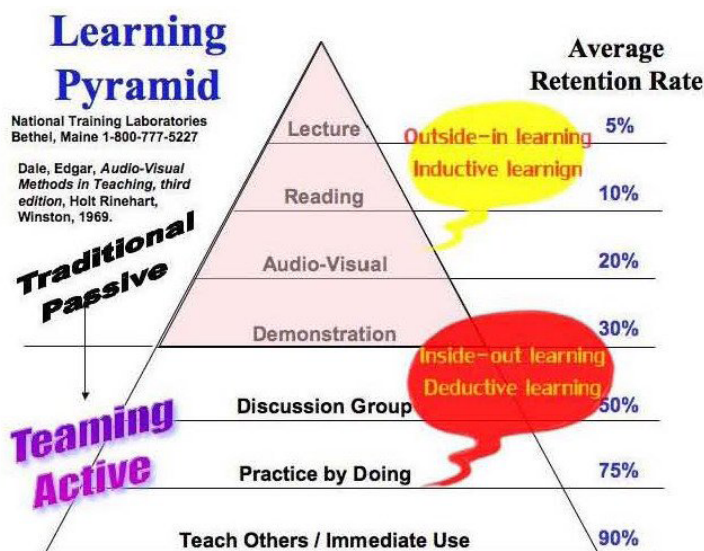
การจัดการเรียนรู้เชิงรุก ด้วยกิจกรรมการ สัมภาษณ์ชาวจีน

แนวคิดเรื่องการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เป็น รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ ที่

ออกแบบขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้เชิงรุกมีจุดเน้นที่ชี้ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นักการศึกษาหลายท่าน ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้เชิงรุก สรุปได้ว่าการเรียนรู้เชิงรุกเป็นการเรียนรู้ ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำกิจกรรม มีทักษะทั้งในเชิงความคิดและเทคนิควิธีที่จะใช้ปฏิบัติงานและแก้ปัญหาในชีวิตจริง ผู้เรียนสามารถพูดคุยและเขียนสื่อสารในสิ่งที่เรียน วิเคราะห์โต้แย้งระหว่างเพื่อนและอาจารย์ผู้สอนได้ ผู้เรียนยังสามารถจัดระบบการคิด และสร้างวินัยต่อกระบวนการแก้ปัญหา รับผิดชอบต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง (สารแพทยศาสตรศึกษา มอ., 2559)

ลักษณะที่สำคัญของการเรียนรู้เชิงรุก ได้แก่ 1) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้สูงสุด 2) ผู้เรียนได้เรียนรู้ความรับผิดชอบร่วมกัน มีวินัยในการทำงาน และการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ

3) ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกิจกรรมที่ได้อ่าน พูด ฟัง คิด อย่างลุ่มลึก และเป็นผู้จัดระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง
4) ผู้เรียนมีโอกาสประยุกต์ และบูรณาการข้อมูลข่าวสารหรือสารสนเทศ และหลักการความคิดรวบยอด
5) อาจารย์ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติด้วยตนเอง และ
6) ความรู้เกิดจากประสบการณ์ การสร้างองค์ความรู้และการสรุปบทบทวนของผู้เรียน (สารแพทยศาสตรศึกษา มอ., 2559) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เชิงรุก ผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทสำคัญจากผู้ป้อนเนื้อหาความรู้ เป็นผู้สร้างกระบวนการเรียนรู้ หรือผู้อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง อย่างที่ วิจารย์ พานิช (2555) เรียกว่าการเรียนรู้แบบงอกงามความรู้ขึ้นภายในตน (Inside-out) คือ การสร้างความรู้จากผัสสะของผู้เรียนเอง ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 พีระมิดการเรียนรู้

ที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/487996?locale=th>

เมื่อพิจารณาพิธีมิดการเรียนรู้และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของรายวิชาที่ต้องพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาจีนกลางระดับต้น จะเห็นได้ว่า ผู้สอนยังจำเป็นต้องใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย (Lecture) การเปิดสื่อภาพและเสียงให้ฟัง (Audio-Visual) หรือการสาธิตให้ดู (Demonstration) แล้วใช้แบบทดสอบทดสอบความรู้หลังเรียน เพราะผู้เรียนยังจำเป็นต้องฟังการอธิบายคำศัพท์ใหม่ โครงสร้างประโยคใหม่ การฝึกออกเสียง การแปลบทสนทนา การเฉลยแบบฝึกหัด และการบ้านจากผู้สอน แต่เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ผู้สอนต้องให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติในทุกทักษะด้วยตนเองไปพร้อมกันด้วย

ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงออกแบบกิจกรรมเสริมบทเรียน ให้สอดคล้องกับความจำเป็นข้างต้น ได้แก่ การทดสอบการอ่านออกเสียง การบ้านสมุดคำศัพท์ กิจกรรมการเล่าเรื่องหน้าชั้นเรียน และกิจกรรมการสัมภาษณ์ชาวจีน ซึ่งในบทความฉบับนี้ ผู้เขียนขอเสนอเฉพาะกิจกรรมการสัมภาษณ์ชาวจีน

รูปแบบกิจกรรมการสัมภาษณ์ชาวจีน

1. กิจกรรมการสัมภาษณ์ชาวจีน เป็นงานกลุ่ม ทั้งหมด 6 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน แต่ในความเป็นจริง ไม่สามารถจัดกลุ่มได้ตามกำหนดนี้ เนื่องจากนักศึกษามาจากสาขาวิชาเอกที่หลากหลาย ทำให้ต้องปล่อยให้แบ่งกลุ่มกันตามความสมัครใจ

2. สัมภาษณ์ชาวจีนในวิทยาเขตปัตตานี จำนวน 2 คน ด้วยคำถามที่ผู้สอนกำหนดให้ ซึ่งเป็นคำถามในบทเรียนตั้งแต่รายวิชา 412-111 ภาษาจีนขั้นต้น 1 ถึง 412-112 ภาษาจีนขั้นต้น 2 ได้แก่ (1) คุณชื่ออะไร 你叫什么名字? (2) คุณเป็นคนไหน 你是哪里人? (3) คุณกลับประเทศบ่อยไหม 你常常回国吗? (4) คุณ

เรียนวิชาเอกอะไร 你学什么专业? (5) คุณมาประเทศไทยเป็นระยะเวลานานเท่าไรแล้ว 你来泰国多长时间了? (6) คุณมาประเทศไทยด้วยตนเองไหม 你自己来泰国吗? (7) คุณรู้สึกว่าการอากาศของประเทศไทยเป็นอย่างไรบ้าง 你觉得泰国的天气怎么样? (8) คุณคุ้นชินกับอากาศของประเทศไทยแล้วหรือยัง 你习惯泰国的天气了吗? (9) อาหารไทยที่คุณชอบกินมากที่สุดคืออะไร 你最喜欢吃的泰国菜是什么? (10) คุณพูดภาษาไทยได้ไหม 你会说泰语吗? และ (11) ฉันสามารถเป็นเพื่อนกับคุณได้ไหม 我可以和你交朋友吗?

3. กำหนดให้สมาชิกในกลุ่มต้องพูดถามคำถาม และแปลคำตอบที่ได้รับกลับมา

4. ก่อนการสัมภาษณ์ผู้สอนจะแนะนำเรื่องมารยาทการเข้าเยี่ยมเยือนบ้านชาวจีน และทักษะการพูดเพื่อเปิดการสนทนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบทเรียน

5. บันทึกการสัมภาษณ์เป็น Video Clip และเผยแพร่ลงบนกลุ่มปิดของรายวิชา กับหน้าหลักของอาจารย์ ใน Facebook เกณฑ์การให้คะแนนตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรม มีดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมนี้มีคะแนนเป็นร้อยละ 10 ของคะแนนเก็บรายวิชา

2. การให้คะแนนใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมการแสดงออกใน Video Clip โดยผู้สอนการให้คะแนนจะแยกให้เป็นรายบุคคลในเกณฑ์ที่ 2 3 และ 4 รายละเอียดของเกณฑ์การให้คะแนนมีดังตารางที่ 1

เกณฑ์การให้คะแนนนี้ เพิ่งใช้กับนักศึกษาในภาคการศึกษาที่ 2/2559 เพื่อพัฒนาให้กิจกรรมนี้มีความเที่ยงตรงในการให้คะแนนมากขึ้น จึงมีการ

ตารางที่ 1 เกณฑ์การให้คะแนนตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เกณฑ์การให้คะแนนตาม วัตถุประสงค์ของ กิจกรรม	ระดับคะแนน				ขาดสอบ
	ดีมาก (ความถูกต้อง ระหว่างร้อยละ 90 -100)	ดี (ความถูกต้อง ระหว่างร้อยละ 76-89)	พอใช้ (ความถูกต้อง ระหว่างร้อยละ 50-75)	ไม่ผ่าน (ความถูกต้อง น้อยกว่าร้อยละ 50)	
1. นักศึกษาแสดงออกถึง ความเหมาะสมของ มารยาทการเข้าเยี่ยมเยือน บ้านชาวจีน และทักษะ การพูดเพื่อเปิดการ สนทนา	2.00	1.50	1.00	0.50	0.00
2. นักศึกษาแสดงออกถึง ความมั่นใจในการพูด สื่อสารภาษาจีน	2.00	1.50	1.00	0.50	0.00
3. นักศึกษาสามารถออก เสียงได้อย่างถูกต้อง และ พูดอย่างถูกต้องตามหลัก ไวยากรณ์	3.00	2.25	1.50	0.75	0.00
4. นักศึกษาสามารถแปล ภาษาจีนเป็นไทยได้อย่าง ถูกต้อง ครบถ้วน	3.00	2.25	1.50	0.75	0.00
รวม 10 คะแนน					

ให้คะแนนแบบ Rubrics และผู้เขียนจะแจ้งคำอธิบาย และเกณฑ์การให้คะแนนตั้งแต่ก่อนทำกิจกรรมเพื่อให้ นักศึกษาได้เตรียมตัว ส่วนสาเหตุที่ผู้เขียน กำหนดให้มีสัดส่วนคะแนนในระดับคะแนนไม่ผ่าน และไม่ให้คะแนนสำหรับผู้ขาดสอบนั้น เพราะผู้เขียนคิดว่า นักศึกษาที่เข้าร่วมทำกิจกรรม แม้จะยังไม่ถูกต้องตามเกณฑ์ให้คะแนน แต่เขาได้แสดงออก

ถึงความกระตือรือร้นในการร่วมทำกิจกรรมแล้ว เพราะฉะนั้นค่าคะแนนจะเป็น 0 คะแนนไม่ได้

จุดมุ่งหมายของกิจกรรม

กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่บูรณาการทุกทักษะเข้าไว้ด้วยกัน และเป็นกิจกรรมที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริง นอกห้องเรียนได้ทั้งในเรื่องของความรู้ภาษาจีนและ

วัฒนธรรมจีนที่สอดแทรกอยู่ในบทเรียน ได้แก่ เรื่อง มารยาทการเข้าเยี่ยมเยือนบ้านชาวจีน ทั้งนี้ จุดเน้น สำคัญที่ผู้เขียนอยากสร้างให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน คือ ความมั่นใจในการสื่อสาร ความกล้าที่จะสื่อสารกับเจ้าของภาษา การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในการสื่อสารภาษาจีน เนื่องจากผู้เรียนภาษาจีนในปัจจุบัน ยังขาดเป้าหมายในการเรียนภาษาจีนที่ชัดเจน ผู้เรียนแรกเข้าขาดทักษะการเรียนรู้ที่ถูกต้อง โอกาสใช้ภาษาจีนน้อย และขาดลักษณะนิสัยในการเรียนรู้ภาษาจีน เช่น ความขยันหมั่นเพียร กล้าพูดและกล้าแสดงออก (นริศ วศินานนท์, 2559)

จุดเน้นสุดท้ายของกิจกรรมนี้ คือ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาไทย กับนักศึกษาและคณาจารย์ชาวจีนในวิทยาเขตปัตตานี เพราะวิทยาเขตปัตตานี ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีสถานการณ์ความขัดแย้ง ประกอบกับมีสิ่งแวดล้อมทางภาษาจีน และมีผู้มาเยือนชาวจีนค่อนข้างน้อย หากเปรียบเทียบกับพื้นที่ของวิทยาเขตอื่น ๆ เช่น วิทยาเขตหาดใหญ่ หรือวิทยาเขตภูเก็ต ข้อมูล ณ ปัจจุบัน จากงานวิเทศสัมพันธ์ วิทยาเขตปัตตานี แจ้งว่ามีนักศึกษาชาวจีน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษามุสลิม กำลังศึกษาอยู่ในวิทยาเขตปัตตานี จำนวน 30 คน ประกอบด้วย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 5 คน วิทยาลัยอิสลามศึกษา 19 คน คณะวิทยาการสื่อสาร 3 คน และคณะรัฐศาสตร์ 3 คน แต่จากการสังเกต พบว่านักศึกษาเหล่านี้มักรวมกลุ่มกันเอง และมีปฏิสัมพันธ์กับนักศึกษาวิชาเอกภาษาจีนค่อนข้างน้อย ส่วนจำนวนอาจารย์ชาวจีนในวิทยาเขตปัตตานี ณ ปัจจุบัน มีทั้งหมด 4 คน สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 3 คน คณะศึกษาศาสตร์ 1 คน ดังนั้น จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้สอนจะต้องใช้ทรัพยากรบุคคลเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้มากที่สุด และเปิดโอกาสให้

นักศึกษาผู้เป็นเสมือนเจ้าของบ้าน ได้ให้การต้อนรับ และปฏิสัมพันธ์กับชาวจีนกลุ่มนี้ให้ได้มากที่สุด

ผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ด้วยกิจกรรมการสัมภาษณ์ชาวจีน

ตามทัศนะของผู้เรียน

หลังกิจกรรมผู้เขียนได้แจกกระดาษให้ผู้เรียนเขียนบอกเล่าอย่างสังเขป ถึงความรู้สึกนึกคิดต่อกิจกรรมนี้ โดยผู้เขียนได้สอบถามความคิดเห็นใน 3 ประเด็นหลักด้วยกัน ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ความรู้สึกก่อนและหลังการทำกิจกรรม ก่อนการทำกิจกรรมนี้ นักศึกษาส่วนใหญ่บอกว่า รู้สึกเกร็ง กังวล ตื่นเต้น และกดดัน เนื่องจากไม่กล้าพูดคุยกับชาวจีน ครั้งนี้ก็จะเป็ครั้งแรกหรือนาน ๆ ครั้ง ที่จะต้องไปพูดกับชาวจีน และกังวลว่าเราจะพูดเร็วเกินไป จนกดดันว่าหากเราพูดผิดหรือผิดพลาดอะไรแล้วเราจะโกรธ นักศึกษาคนหนึ่งยังบอกอีกว่า กิจกรรมนี้คงเป็นกิจกรรมที่ยากแน่ ๆ ตั้งแต่การติดต่อชาวจีนและสื่อสารกับเขาหลังการทำกิจกรรมนี้ นักศึกษาส่วนใหญ่กลับรู้สึกว่าจริง ๆ แล้วกิจกรรมนี้ก็เป็นกิจกรรมที่สนุก ไม่ได้ยากอย่างที่คิด พอได้พูดคุยกันสักระยะหนึ่ง ก็เริ่มมีความกล้า มั่นใจที่จะพูดภาษาจีนกับชาวจีนมากขึ้นเรื่อย ๆ ถึงแม้จะมีการพูดผิดบ้าง แต่เขาก็แก้ไขถูกต้อง ทำให้เรารู้ข้อบกพร่องของตัวเอง ชาวจีนผู้ให้สัมภาษณ์ก็เป็นมิตรมาก บางคนก็หล่อนิดนิด เขา รู้สึกสนุกไปกับเรา ทำให้เราได้เพื่อนเพิ่มขึ้น และกล้าที่จะทักทายชาวจีน ส่วนนักศึกษาคนหนึ่งก็บอกว่า รู้สึกมีกำลังใจในการเรียนภาษาจีนมากขึ้น และอีกคนบอกว่า รู้สึกภูมิใจที่เขาให้ความสำคัญกับภาษาไทย เช่น เขาพูดไทยได้ แม้จะพูดไม่ได้แต่ก็มีความพยายามมากที่จะเรียนรู้ภาษาไทย

ประเด็นที่สอง ประโยชน์ของกิจกรรมนี้ จากคำตอบของนักศึกษา สามารถสรุปได้ดังนี้ 1) ได้

ฝึกการสื่อสารภาษาจีนในหลายๆ ทักษะกับเจ้าของภาษา 2) ทำให้ทราบถึงจุดบกพร่องในการสื่อสารภาษาจีนของตนเองในแต่ละทักษะ และได้รับการแก้ไขหรือการสอนจากเจ้าของภาษาโดยตรง เช่น ทักษะการฟัง ทักษะการออกเสียง เป็นต้น 3) สร้างความกล้าและมั่นใจที่จะสื่อสารภาษาจีนกับเจ้าของภาษา 4) มีเพื่อนใหม่เป็นชาวจีน และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวจีนในวิทยาเขตปัตตานี ทำให้พวกเขาไม่รู้สึกโดดเดี่ยว 5) ได้เรียนรู้เทคนิคและวิธีการพูดการสัมภาษณ์ชาวต่างชาติ 6) สามารถนำความรู้จากในบทเรียนมาใช้ในชีวิตจริง 7) เป็นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ทางด้านภาษาได้อย่างครบถ้วน และถึงจุดมุ่งหมายที่ต้องการเรียนภาษาจีน 8) สร้างความสามัคคี การทำงานเป็นกลุ่ม ฝึกความรับผิดชอบ และความพยายามในการสื่อสารภาษาจีน 9) ทำให้ทราบถึงทัศนคติบางอย่างของชาวจีนต่อประเทศไทย และ 10) สร้างแรงบันดาลใจในการเรียนภาษาจีน

ประเด็นที่สาม อุปสรรคหรือข้อควรปรับปรุงในการทำกิจกรรมนี้ อุปสรรคในการทำกิจกรรมนี้ สามารถสรุปได้ดังนี้ 1) เวลาของคนในกลุ่มที่มักไม่ตรงกัน เพราะเป็นนักศึกษาสาขาวิชาเอกที่ต่างกัน และเนื่องจากกิจกรรมนี้อยู่ช่วงท้ายภาคการศึกษา ยิ่งทำให้การจัดสรรเวลายิ่งวุ่นวาย 2) ชาวจีนในพื้นที่มีน้อย ทำให้ต้องสัมภาษณ์ชาวจีนซ้ำหลายทำให้เขารู้สึกเบื่อ 3) สมาชิกในกลุ่มเป็นนักศึกษาสาขาวิชาเอกที่ต่างกัน ทำให้ไม่ค่อยสนิทกันในการทำงาน

นักศึกษาทุกคนบอกว่าสมควรจัดกิจกรรมนี้ต่อไป เพราะมีประโยชน์มาก แต่บางส่วนได้เสนอข้อควรปรับปรุงของกิจกรรมนี้ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ 1) อยากให้อาจารย์เชิญชาวจีนให้เข้ามาทำกิจกรรมในห้องเรียน หรือให้เข้ามาให้สัมภาษณ์ใน

ห้องเรียน เพราะอาจารย์จะได้ช่วยเหลือเมื่อมีปัญหาในการสื่อสาร 2) ควร มีปริมาณคำถามมากขึ้น อย่างน้อยคนละ 5 ประโยค และควรมีคำถามที่นักศึกษากำหนดขึ้นเอง เพราะนักศึกษาแต่ละคนได้พูดน้อยเมื่อชาวจีนตอบ เขาก็จะตอบสั้น ๆ แต่หากเพิ่มคำถาม นักศึกษาจะได้เพิ่มทักษะการฟังมากขึ้น 3) ควรทำให้หัวข้อการสัมภาษณ์มีประเด็นที่กระชับกว่านี้ 4) ควรเพิ่มกิจกรรมในเวลาเรียนบ้าง เพราะว่าเรียนเวลากลางคืนแล้วง่วงนอน จะได้กระตุ้นให้ตั้งใจเรียนมากกว่าเดิม 5) ชาวจีนไม่ชอบให้สัมภาษณ์เรื่องครอบครัว 6) ควรปรับเปลี่ยนเป็นการสัมภาษณ์ก่อนสอบกลางภาค เพราะหลังจากสอบกลางภาคมาแล้ว เรียนได้พักหนึ่งก็ปิดภาคการศึกษา ทำให้นักศึกษาไม่ค่อยได้พูดคุย หรือสอบถามภาษาจีนจากเพื่อนชาวจีนต่อ นอกจากนี้ นักศึกษาบางส่วนก็ได้เสนอแนะกิจกรรมในลักษณะอื่น ๆ ได้แก่ 7) กิจกรรมทัวร์ต่างแดน กิจกรรมบดเคี้ยวซี่ซี่หัวใจ คือการจับคู่แบบเพื่อนช่วยเพื่อนในการใช้ชีวิตในวิทยาเขตปัตตานี ระหว่างนักศึกษาไทยกับนักศึกษาจีน โดยให้นักศึกษาไทย 3 คน ค่อยนักศึกษารจีน 1 คน และกิจกรรมที่เป็นการทำภารกิจสนุก ๆ ร่วมกัน โดยอาจลดจำนวนสมาชิกในกลุ่มเป็น 2 คน ค่อยชาวจีน 1 คน

ข้อเสนอแนะข้างต้นนี้ บางส่วนเป็นข้อเสนอแนะจากภาคการศึกษาที่ 2/2558 จึงได้มีการปรับใช้ไปบ้างในภาคการศึกษาที่ 2/2559 เช่น ยกเลิกคำถามเกี่ยวกับครอบครัว แต่สำหรับบางส่วนผู้เขียนก็ยังไม่ได้ปรับใช้ในภาคการศึกษาที่ 2/2559 เพราะอาจผิดจุดมุ่งหมายของกิจกรรม และปัญหาข้อจำกัดอื่น ๆ เช่น จำนวนของชาวจีนในวิทยาเขตปัตตานี ระยะเวลาในการศึกษา งบประมาณ เป็นต้น แต่ผู้เขียนเองก็จะพยายามหาทางปรับใช้ในภาคการศึกษาถัดไป

ตามทัศนะของผู้สอน

ประเด็นที่หนึ่ง ผลผลิต (Output) ของกิจกรรม ได้แก่ Video Clip ของทั้งสองภาคการศึกษา จำนวน 14 ชิ้นงาน ผู้เขียนพบว่า นักศึกษาปฏิบัติตามคำอธิบายของกิจกรรมนี้ได้ดีทุกกลุ่ม โดยเริ่มจากการแนะนำตัวผู้สัมภาษณ์เป็นภาษาจีน เช่น สวัสดีครับ/ค่ะ ผม/ดิฉันชื่อ..... วันนี้พวกเราจะมาสัมภาษณ์ชาวจีน 您好! 我叫.....。今天我来采访您。 การผลัดเปลี่ยนสัมภาษณ์และแปลคำตอบเป็นภาษาไทย และสุดท้ายคือการแสดงมารยาทการเข้าเยี่ยมเยือนบ้านชาวจีน โดยเลียนแบบพฤติกรรมของตัวละครในบทเรียนที่ 17 และ 18 การไปเป็นแขกบ้านชาวจีน (第17课做客 (一)、第18课做客 (二)) ที่ตอนท้ายของ Video Clip จะมีการมอบของขวัญเล็กๆ น้อยๆ ให้แก่ชาวจีน เพื่อเป็นการแสดงน้ำใจตามวัฒนธรรมจีน โดยมีบทพูดที่สำคัญ ได้แก่ นี่คือของขวัญที่จะให้คุณ เป็นน้ำใจเล็กๆ น้อยๆ โปรดรับไว้ 这是给你的礼物, 一点儿心意, 请收下。

ประเด็นที่สอง ผลลัพธ์ (Outcome) ของกิจกรรม ผู้เขียนจะกล่าวถึงผลลัพธ์ของกิจกรรมใน 2 ด้านด้วยกัน ดังนี้ 1) ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษา หากใช้แนวความคิดพฤติกรรมการเรียนรู้ของบลูม (Bloom's Taxonomy) (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535) มาประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษา ผู้เขียนพบว่า ในด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) นั้น นักศึกษาสามารถแสดงพฤติกรรมถึงระดับขั้นที่สาม คือ การนำความรู้ไปใช้ (Applying) จากทั้งหมด 6 ระดับ ได้แก่ ความรู้ความจำ (Remembering) ความเข้าใจ (Understanding) การนำความรู้ไปใช้ (Applying) การวิเคราะห์ (Analyzing) การสังเคราะห์ (Synthesis) และการประเมินค่า

(Evaluation) กล่าวคือ นักศึกษาสามารถนำความรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมจีนจากบทเรียน ไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ ภายใต้อำนาจของกิจกรรมนี้

ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) ผู้เขียนพบว่า นักศึกษาสามารถแสดงพฤติกรรมถึงระดับขั้นที่สอง คือ การตอบสนอง (Respond) จากทั้งหมด 5 ระดับ ได้แก่ การรับรู้ (Receive) การตอบสนอง การเกิดค่านิยม (Value) การจัดระบบ (Organize) และบุคลิกภาพ (Characterize) ดังจะเห็นได้จากนักศึกษารู้สึกพึงพอใจต่อประโยชน์ของกิจกรรมนี้ และความรู้สึกหลังการสัมภาษณ์ชาวจีนดังที่กล่าวไปแล้ว

สำหรับด้านจิตพิสัยนี้ ผู้เขียนพบว่า มีกรณีหนึ่งที่ที่น่าสนใจ คือ กรณีของนักศึกษามุสลิมหญิงคนหนึ่ง ซึ่งเรียนคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 2 จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียน พบว่า เรียนรู้และเข้าใจได้ช้ากว่าคนอื่นขาดความมั่นใจ ไม่กล้าพูด ไม่กล้าถามผู้สอน แต่จากการตรวจการบ้านสมุดคำศัพท์และการทดสอบการอ่านออกเสียง กลับพบว่าทำได้ค่อนข้างถูกต้องกว่าที่ผู้เขียนคิดไว้มาก ผู้เขียนจึงได้พูดคุยและให้คำแนะนำแก่นักศึกษาคนนี้ทั้งจากการเขียนข้อความฝากไว้ในสมุดคำศัพท์และการพูดคุยเป็นการเฉพาะถึงเรื่องความมั่นใจในตนเอง เพราะความมั่นใจในตนเองเป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของผู้ที่มีวิชาชีพทางด้านภาษาและการสื่อสาร ตลอดจนสร้างบรรยากาศแบบเป็นกันเองกับนักศึกษา เพื่อให้ทำให้นักศึกษาคนนี้กล้าพูดกล้าคุยกับผู้เขียน ท้ายที่สุดนักศึกษาคนนี้ได้เขียนไว้ในกระดาษบอกเล่าความรู้สึกนึกคิดต่อกิจกรรมนี้ตอนหนึ่งว่า “ขอขอบคุณอาจารย์ที่ได้จัดกิจกรรมนี้ขึ้นมาและได้สอนดิฉันมาตลอด สิ่งที่ดีฉันคิดว่าดิฉันได้เปลี่ยนไปแล้วตอนนี้คือ ดิฉันได้เพิ่มความมั่นใจในตนเองมากขึ้น เพราะมันได้มาจากแรงบันดาลใจจากอาจารย์ที่อาจารย์เชื่อ

ใจในตัวลูกศิษย์ ว่าลูกศิษย์ต้องทำได้” ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่ง ว่าจากข้อความดังกล่าว นักศึกษาคนนี้จะแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้และการสื่อสารด้านจิตพิสัยไปถึงระดับการเกิดค่านิยมได้

ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor) ผู้เขียนพบว่า นักศึกษาสามารถแสดงพฤติกรรมถึงระดับขั้นที่สาม คือ การหาความถูกต้อง (Precision) จากทั้งหมด 5 ระดับ ได้แก่ การรับรู้ (Imitation) การกระทำตามแบบหรือเครื่องขึ้น (Manipulation) การหาความถูกต้อง (Precision) การกระทำอย่างต่อเนื่อง (Articulation) และการกระทำได้อย่างเป็นธรรมชาติ (Naturalization) ดังจะเห็นได้จากนักศึกษาสามารถแสดงออกด้วยทักษะการฟัง พูด และแปลภาษาจีนเป็นภาษาไทยได้ด้วยตนเอง หลังจากที่ได้ฝึกฝนทั้งในและนอกห้องเรียนมาก่อนหน้านี้ แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากกิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมกลุ่มที่นักศึกษาจะได้ฟัง พูด และแปล คนละประมาณ 3-4 ประโยค จากที่กำหนดให้ ทำให้อาจจะไม่สามารถนำผลของกิจกรรมนี้ไปประเมินระดับความสามารถทางภาษาจีนทั้งหมดของนักศึกษาได้ และแม้จะพูดน้อยประโยค แต่ผู้เขียนยังพบปัญหาที่ยังแก้ไขไม่ได้คือ ปัญหาการออกเสียงภาษาจีนของนักศึกษา จากการประเมินคร่าว ๆ มีประมาณร้อยละ 30 ของนักศึกษาทั้งหมด พบมากในกลุ่มนักศึกษาที่พูดภาษามลายูปัตตานีเป็นภาษาแม่ เสียงที่มีปัญหามากที่สุด คือ เสียงวรรณยุกต์ โดยเฉพาะเสียงที่สาม เพราะภาษามลายูปัตตานีไม่มีเสียงวรรณยุกต์สำหรับปัญหานี้ผู้เขียนจำเป็นต้องหาทางแก้ไขต่อไป

ต่อมา คือ 2) ด้านทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาจากทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่วิจารณ์พานิช (2556) ได้สรุปไว้เป็น 3Rs + 8Cs + 2Ls ได้แก่ 3Rs คือ Reading, ‘Riting, ‘Rithmetics 8Cs คือ Critical Thinking & Problem Solving, Creativity &

Innovation, Collaboration Teamwork & Leadership, Cross-cultural Understanding, Communication Information & Media Literacy, Computing & Media Literacy, Career & Learning Self-reliance, Change และ 2Ls คือ Learning Skills, Leadership นั้น กิจกรรมนี้ได้พัฒนาให้นักศึกษามีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ใน 6 ทักษะด้วยกัน ดังนี้ ทักษะแรกคือ Critical Thinking & Problem Solving จากการพูดคุยกับนักศึกษาจึงทราบว่าเนื่องจากพวกเขาเรียนภาษาจีนแค่ขั้นต้น เมื่อต้องสื่อสารกับชาวจีนที่บางคนพูดภาษาอังกฤษและภาษาไทยไม่ค่อยได้ และบางคนพูดเร็ว หรือพูดมากกว่าคลังศัพท์ที่พวกเขามีทำให้เกิดความลำบากอย่างมากในการสื่อสาร พวกเขาจึงต้องอาศัยทั้งวันภาษาเป็นภาษาอังกฤษกับภาษาจีน และอวัจนภาษาเพื่อสื่อสาร ดังนั้น บทสนทนาที่พูดจริงในระหว่างถ่ายทำการสัมมนานั้นจึงมากกว่าที่อาจารย์กำหนดให้ แต่ผลสุดท้ายก็สามารถถ่ายทำสำเร็จ อุปสรรคนี้จึงเป็นเหมือนแบบทดสอบทักษะในการแก้ปัญหาของนักศึกษา

ทักษะที่สองคือ Creativity & Innovation นักศึกษาได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการตัดต่อ Video Clip โดยได้ใส่ดนตรีหรือเพลงประกอบไปด้วย ทำให้ Video Clip กลายเป็นกิจกรรมการเล่นและเรียนรู้ไปพร้อมกัน มีกรณีที่น่าสนใจ คือ กรณีของกลุ่มนักศึกษากลุ่มหนึ่ง มีสมาชิกทั้งหมด 5 คน เป็นนักศึกษาวิชาโท 1 คน และนักศึกษาภาษาที่สาม 4 คน ทั้งหมดนี้ มีเพียงนักศึกษาวิชาโทคนเดียวเท่านั้นที่มีผลการเรียนภาษาจีนดี ส่วนที่เหลือมีข้อบกพร่องในการเรียนภาษาจีนหลายทักษะ เช่น การสร้างประโยค การเขียนตัวอักษร การออกเสียง เป็นต้น แต่ใน Video Clip ของพวกเขา กลับเป็น Video Clip ที่สร้างสรรค์ที่สุด มีการออกมาแนะนำตัวจากมุมต่าง ๆ ในสถานที่ถ่ายทำ และแนะนำตัว

ในอิริยาบถที่ไม่เหมือนกัน เช่น กำลังกวาดขยะ กำลังนั่งเล่น โผล่มาจากพุ่มไม้ เป็นต้น สร้างความน่าสนใจให้ผลงานของพวกเขาเป็นอย่างมาก และเป็นบทเรียนหนึ่งให้ผู้เขียนได้เรียนรู้ว่าบางครั้งนักศึกษาอาจจะไม่ได้เก่งเท่ากันในทุกขณะเดียวกัน แต่อาจจะเก่งในทักษะอื่น ๆ ก็ได้ ดังนั้น ผู้สอนควรให้อิโณสนักศึกษากลุ่มเรียนอ่อนได้แสดงศักยภาพด้านอื่นของพวกเขาเพื่อเสริมทักษะการเรียนรู้หลักที่ผู้สอนต้องการ

ทักษะที่สี่คือ Collaboration, Teamwork & Leadership อย่างที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้เนื่องจากนักศึกษาที่ลงทะเบียนในรายวิชานี้ เป็นนักศึกษาที่มาจากหลากหลายวิชาเอก ทำให้นักศึกษาต้องใช้ทักษะความร่วมมือ การทำงานเป็นกลุ่ม และทักษะความเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมนี้

ทักษะที่สี่คือ Cross-cultural Understanding กิจกรรมนี้ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้ ทั้งภาษาและวัฒนธรรมจีน และการพบปะแลกเปลี่ยนทัศนคติกับชาวจีนโดยตรง จากการติดตามดูพฤติกรรมของนักศึกษาใน Facebook พบว่านักศึกษบางส่วนได้กลายมาเป็นเพื่อนกัน ใน Facebook ทำให้ผู้เขียนคาดหวังว่า การเป็นเพื่อนกัน จะมีส่วนช่วยให้นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกันต่อไป

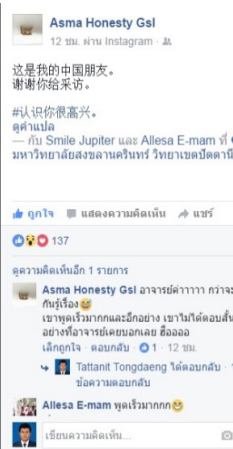
ทักษะที่ห้าและหก คือ Communication Information & Media Literacy กับ Computing & Media Literacy เนื่องจากกิจกรรมนี้มีจุดเน้นที่การสื่อสารภาษาจีน ทำให้นักศึกษาต้องใช้ทักษะการสื่อสารอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอีกทักษะหนึ่ง ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญมากในยุคปัจจุบัน คือ ทักษะคอมพิวเตอร์ ผู้เขียนพบว่า นักศึกษาเหล่านี้สามารถใช้โปรแกรมการถ่ายภาพ การตัดต่อ และการส่งข้อมูลเก็บไว้ใน Facebook ได้อย่างคล่องแคล่ว และ

ดูเหมือนว่าจะคล่องแคล่วกว่าตัวผู้เขียนเอง ผลงานของนักศึกษาจึงสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เขียนเริ่มศึกษาและปรับใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอนด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะ Facebook

ประเด็นที่สาม ผลการใช้ Facebook เพื่อเป็นสื่อการเรียนการสอนของกิจกรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ส่งเสริมให้ผู้สอน ใช้ระบบห้องเรียนออนไลน์ ClassStart และ LMS2@PSU เพื่อจัดการเรียนรู้เชิงรุก แต่ในทางปฏิบัติผู้เขียนพบว่า มีความยุ่งยากในการใช้งานพอสมควรสำหรับผู้เริ่มใช้งานใหม่ และการติดต่อสื่อสารกับนักศึกษาที่ไม่สะดวกเท่า Facebook ซึ่งเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ ที่นักศึกษาใช้งานอยู่แล้ว อีกทั้ง ผลวิจัยพบว่าวัยรุ่นไทยมีพฤติกรรมการใช้สมาร์ตโฟนเพื่อเข้าถึงเครือข่ายสังคมออนไลน์ คือ Facebook Application มากที่สุด มีความถี่ในการใช้โทรศัพท์สมาร์ตโฟน คือ มากกว่า 30 ครั้ง/วัน โดยมีระยะเวลาในการใช้ 6-10 นาที/ครั้ง และมีผลกระทบในด้านลบต่อตนเองและสังคม (พิชญ์เพชรคำ และ พรทิพย์เย็นจะบก, 2557) ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นสิ่งท้าทายที่ผู้เขียนจะปรับตัวเองให้เข้ากับพฤติกรรมของนักศึกษาและทำให้ Facebook เป็นสื่อการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ โดยการเปิดเป็นกลุ่มปิด ที่มีสมาชิกทั้งผู้สอนและผู้เรียน ผู้เขียนได้ใช้งาน Facebook เป็นสื่อในการติดต่อกับนักศึกษา การแจ้งข่าวสาร การเขียนกระทู้ความรู้ การแบ่งปันเว็บไซต์หรือสื่อภาพและเสียงที่มีประโยชน์ รวมทั้งเป็นช่องทางการส่งการบ้านบางอย่าง เช่น กิจกรรมนี้ หลังจากที่ได้ผู้เขียนได้ให้นักศึกษาส่งผลงาน Video Clip ผ่านการโพสต์ลง Facebook พบว่า ทั้งนักศึกษาที่เรียนวิชานี้ และเพื่อนของนักศึกษานอกรายวิชาเข้ามามากดไลค์ กดแชร์ หรือเขียนความคิดเห็น ส่วนนักศึกษาเจ้าของผลงานบางส่วน ก็กดแชร์และนำไป

เขียนคำบรรยายประกอบภาพที่หลากหลายขึ้น (ตัวอย่างดังรูปที่ 2) จนเกิดเป็นความสนุกสนานในการเรียนวิชานี้ พฤติกรรมในลักษณะดังกล่าว เกิดจากแนวคิดของผู้เขียนที่จะไม่ดึงนักศึกษาออกจากเครือข่ายสังคมออนไลน์ หรือความเคยชินของเขา

แต่จะพยายามสร้างให้สิ่งแวดล้อมที่พวกเขาอยู่ กลายเป็นสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ภาษาจีนในทุก ๆ วัน และเพื่อลดความเป็นทางการของบรรยากาศห้องเรียนลง

รูปที่ 2 พฤติกรรมการใช้ Facebook ในกิจกรรมนี้ของนักศึกษา

บทสรุป

ผลของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกด้วยกิจกรรมสัมภาษณ์ชาวจีน พบว่า สามารถเสริมสร้างการเรียนรู้ของนักศึกษาด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ในสถานการณ์จริงได้เป็นอย่างดี และสามารถบรรลุวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายของกิจกรรมนี้ แม้จะปรากฏปัญหาในบางทักษะการสื่อสารภาษาจีน โดยเฉพาะทักษะการออกเสียง

ผู้เขียนมองว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุก ไม่ว่าจะด้วยกิจกรรมใด ๆ ส่วนเป็นสิ่งที่มิใช่ประโยชน์ต่อการเรียนการสอนทั้งสิ้น แต่อย่างไรก็ตาม เรายังคงไม่สามารถจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้ทั้งรายวิชา แม้ในรายวิชาปฏิบัติการ อย่างวิชาภาษาจีนชั้นต้นก็ตาม

เพราะธรรมชาติและพื้นฐานของผู้เรียนระดับมหาวิทยาลัยของไทยแตกต่างจากผู้เรียนชาติตะวันตก ผู้เรียนระดับมหาวิทยาลัยของไทยมีพื้นฐานจากโรงเรียนมัธยมที่หลากหลาย บางโรงเรียนก็สามารถจัดการเรียนการสอนเชิงรุกและสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ แต่บางโรงเรียนก็ยังทำได้เพียงแค่บางส่วน ทำให้พวกเขาตอบสนองต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกไม่เท่ากัน รวมทั้งปัญหาอื่น ๆ เช่น ปัญหาการเข้าถึงเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ในอินเทอร์เน็ต ที่ผู้เรียนยังไม่สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกทุกคน ปัญหาเวลาเรียนไม่พอของนักศึกษา เพราะการลงทะเบียนเรียนหลายวิชาการบ้านเยอะ และวันหยุดราชการที่เพิ่มขึ้นจากการ

เปิดปิดตามมหาวิทยาลัยอาเซียน โดยเฉพาะในห้า จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีวันหยุดทางศาสนาและ วัฒนธรรมเพิ่มขึ้นมาอีก หรือความคุ้นชินในการ เรียนแบบฟังบรรยายของนักศึกษา ตลอดจนเนื้อหา บทเรียนบางอย่างเป็นสิ่งใหม่่มาก ยากเกินแก่นักศึกษาจะทำความเข้าใจเอง เป็นต้น ทั้งหมดนี้ ทำให้นักศึกษายังต้องพึ่งพิงการป้อนเนื้อหาความรู้ จากผู้สอนอยู่บางส่วน ดังนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องปรับ ใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุก ให้เหมาะสมกับสภาพ จริงของตนเอง และหากผู้สอนสอนรายวิชาของ นักศึกษาชั้นปีที่หนึ่ง ซึ่งเป็นผู้สอนกลุ่มแรกที่จะเจอ นักศึกษา ผู้สอนจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมให้ นักศึกษา มีทักษะในการเรียนรู้ที่สำคัญในระดับ มหาวิทยาลัย คือ ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองไป พร้อมกันด้วย

จากปัญหาเวลาเรียนไม่พอ ทั้งในและนอก ห้องเรียนของนักศึกษา ผู้เขียนขอเสนอว่า การ ออกแบบกิจกรรมเสริมบทเรียน ควรเป็นกิจกรรม ในลักษณะบูรณาการหลาย ๆ ทักษะ หรือเป็น กิจกรรมที่สามารถวัดผลหลาย ๆ องค์ความรู้ เพราะ จะได้ลดปัญหาความซ้ำซ้อนของกิจกรรม และลด ปัญหาการสั่งการบ้านหรือการทดสอบที่มากเกินไป สำหรับผู้เรียน ในขณะเดียวกัน ผู้สอนก็ควรมีการ สอนเชิงรุกเช่นกัน กล่าวคือ ไม่ควรมุ่งแต่การป้อน เนื้อหาความรู้และการวัดผลความรู้เป็นหลักแต่ควร ทำงานในด้านการพัฒนาผู้เรียนด้วย ผู้สอนควรนำ ผลที่ได้จากการทดสอบวัดความรู้และการสังเกตจุด แข็ง และจุดอ่อนของผู้เรียนเป็นรายบุคคล จากผล การทำกิจกรรมต่าง ๆ นำมาออกแบบวิธีการพัฒนา จุดอ่อนเหล่านั้น เพื่อดึงศักยภาพของผู้เรียนออกมา ใช้ให้ได้มากที่สุด แต่หากผู้สอนพิจารณาแล้ว ว่าผู้ เรียนคนนั้นไม่มีศักยภาพที่จะศึกษาในสาขาวิชาเอก นั้น ๆ ผู้สอนควรแนะนำให้นักศึกษาเปลี่ยนไปศึกษา

สาขาวิชาเอกอื่นตามที่เขามีศักยภาพหรือมีความ ถนัดมากกว่า

นอกเหนือไปจากบทบาทการป้อนเนื้อหา ความรู้ให้กับนักศึกษาแล้ว ผู้สอนยังมีหน้าที่สำคัญ ในการสร้างแรงจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียนอีก ด้วย ตัวอย่างเช่นในกรณีของการเรียนวิชาภาษาจีน ชั้นต้น ผู้สอนควรตั้งเป้าหมายของการเรียนวิชานี้ว่า เรียนเพื่อนำไปใช้จริง ไม่ใช่เรียนเพื่อสอบ เพราะ เนื้อหาของรายวิชานี้เพียงพอแล้วที่จะใช้สื่อสารชั้น พื้นฐานในชีวิตประจำวัน เราควรนำประเด็น “การ เรียนแบบเน้นความถูกต้องตามหลักภาษาจีน” มา ปรับใช้เป็นเป้าหมายของ “การเรียนเพื่อใช้สื่อสาร จริง” ผู้สอนจะต้องคำนึงว่า ผู้เรียนจะสื่อสารภาษา จีนในชีวิตประจำวันอย่างถูกต้องตามหลักภาษาจีน ได้อย่างไร แต่ไม่ใช่การตั้งเป้าทดสอบว่า ผู้เรียนจะ ใช้หลักภาษาจีนได้อย่างถูกต้องหรือไม่ เท่าไร แล้ว นำแนวคิดนี้มาออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น สร้างสถานการณ์สมมุติ หรือการทำกิจกรรมใน สถานการณ์จริง เป็นต้น หลังจากนั้นนำข้อผิดพลาด ด้านหลักภาษาจีนที่ปรากฏในกิจกรรมเหล่านี้มา ให้ นักศึกษาทำความเข้าใจใหม่ให้ถูกต้อง หรือเรียกว่า เป็นการเรียนรู้จากความผิดพลาด (Learning from Mistake) พร้อมกันนี้ผู้สอนก็ควรทำให้ผู้เรียนรัก ภาษาจีน เพราะเมื่อเขารักภาษาจีนแล้ว การเรียนรู้ ภาษาจีนด้วยตนเองในก้าวต่อไปก็เกิดขึ้นได้ง่าย เพราะเป็นการเรียนรู้จากความต้องการของเขาเอง

บทขอบคุณ

ขอขอบคุณนักศึกษาทุกคน ที่ลงทะเบียน เรียนรายวิชา 412-112 ภาษาจีนชั้นต้น 2 ทั้งภาคการ ศึกษาที่ 2/2558 และ 2/2559 ในกลุ่มของผู้เขียน ทุก คนได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ในการทำกิจกรรม ทั้งในและนอกห้องเรียน และเป็นแรงผลักดันให้

ผู้เขียนต้องพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ อีกทั้งขอขอบคุณ ปัตตานี ที่ได้เอื้อเฟื้อข้อมูลประกอบการเขียน
คุณห้องขวัญ อ่องวุฒิวัฒน์ นักวิชาการอุดมศึกษา บทความครั้งนี้
งานวิเทศสัมพันธ์ กองบริการการศึกษา วิทยาเขต

เอกสารอ้างอิง

- นริศวสินานนท์. (2559). การศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย.
วารสารจีนศึกษา, 9(2), 263-287.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2535). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- พัชนี ตั้งยืนยง. (2551). ปริศนา “หลุมดำ” ในการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทย. จาก <http://www.manager.co.th/China/ViewNews.aspx?NewsID=9510000127646>
- พิชญ์ เพชรคำ และ พรทิพย์ เย็นจะบก. (2557). พฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถือของวัยรุ่นไทยที่มี
ผลกระทบต่อตนเองและสังคม. จาก <http://www.spu.ac.th/commarts/files/2014/06/13.%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1.pdf>
- วิจารณ์ พานิช. (2555). การเรียนให้เกิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 คือการเรียนแบบ Knowledge Creation.
จาก <https://www.gotoknow.org/posts/487996?locale=th>
- วิจารณ์ พานิช. (2556). การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- สารแพทยศาสตร์ศึกษา ม.อ. (2559). การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning). สารแพทยศาสตร์ศึกษา ม.อ.,
2(1), 2-4.
- เอกสันต์ ชินอักษรพงศ์. (2555). การเรียนการสอนภาษาจีนในฐานะภาษาต่างประเทศ ความสำคัญของการ
เรียนการสอนระบบเสียง. วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 9(1), 1-8.

กลวิธีวางกลยุทธ์ เล่นให้ชนะในตลาดของคุณ

เชียรชัย พันธะคง^{1*}

รูปที่ 1 ปกหนังสือ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2

หนังสือ “กลวิธีวางกลยุทธ์ เล่นให้ชนะในตลาดของคุณ” เป็นหนังสือที่เขียนโดยเอ.จี.ลาฟลีย์ (A. G. Lafley) และ โรเจอร์ แอล. มาร์ติน (Roger L. Martin) แปลเป็นภาษาไทยโดยคุณ ศุภิกา กุญชร ณ อยุธยา พิมพ์ครั้งแรก ใช้ชื่อหนังสือว่า “เล่นให้ชนะ” โดยสำนักพิมพ์เบรนสตอร์ม เมื่อปี พ.ศ.2558 ฉะนั้น หนังสือ “กลวิธีวางกลยุทธ์ เล่นให้ชนะในตลาดของคุณ” เล่มนี้ จึงเป็นการพิมพ์ครั้งที่ 2 ของ หนังสือ “เล่นให้ชนะ” นั่นเอง

ก่อนอื่นขอกล่าวถึงผู้เขียนทั้งสองท่าน คนแรก คือ เอ.จี.ลาฟลีย์ อดีตประธานและซีโอโอ บริษัท พร็อกเตอร์ แอนด์ แกมเบิล หรือ P&G บริษัทยักษ์ใหญ่ด้านสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือน พีแอนด์จี ภายใต้การบริหารของลาฟลีย์ มียอดขายเพิ่มขึ้นสองเท่า กำไรเพิ่มขึ้นสี่เท่า และมูลค่าตลาดเพิ่มขึ้นมากกว่า

¹ สาขาวิชาการตลาด คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: thienchai@hu.ac.th)

หนึ่งแสนล้านเหรียญสหรัฐ ในขณะที่ตัวของลาฟลิย์เองได้รับรางวัลอันทรงเกียรติมากมายในแวดวงธุรกิจ เช่น รางวัลซีอีโอแห่งปีจากนิตยสารซีฟ เอ็กเซ็กคูทิฟ ส่วน โรเจอร์ แอล. มาร์ติน ผู้เขียนคนที่สอง เป็นคณบดีโรงเรียนบริหารร็อทแมน มหาวิทยาลัยโตรอนโต และเป็นที่ปรึกษาให้กับหลายบริษัทในด้านการวางกลยุทธ์ รวมถึงเป็นที่ปรึกษาให้กับพีแอนด์จี และยังเป็นนักเขียนอีกด้วย หนังสือเล่มนี้จึงเป็นการถอดประสบการณ์ในการปฏิรูปพีแอนด์จีระหว่างปี ค.ศ. 2000 ถึงปี ค.ศ. 2009 ของผู้เขียนทั้งสองท่าน

หนังสือประกอบด้วยเนื้อหาจำนวน 8 บทแต่ละบทอัดแน่นไปด้วยวิธีการ (How to) ในการเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ของสินค้าแต่ละประเภทและการพลิกฟื้นแบรนด์ดั้งเดิมของพีแอนด์จี ผู้เขียนเริ่มต้นด้วยคำถามง่าย ๆ แต่ยากที่จะหาคำตอบว่า กลยุทธ์คืออะไร? หนังสือเล่มนี้ให้คำนิยาม กลยุทธ์ ไว้ว่า กลยุทธ์เป็นเรื่องของการกำหนดทางเลือก เพื่อทำบางสิ่งบางอย่างที่เจาะจงให้ได้ชัยชนะในตลาด

เพื่อให้เข้าใจเรื่อง “กลยุทธ์คือทางเลือก” เพิ่มขึ้น ผู้เขียนยกตัวอย่าง การเอาชนะในตลาดผลิตภัณฑ์บำรุงผิว ซึ่งมีส่วนแบ่งทางการตลาดหนึ่งในสี่ของอุตสาหกรรมความงาม ผลิตภัณฑ์ชั้นนำของพีแอนด์จี ขณะนั้นคือ ออยล์ ออฟ โอลีย์ (Oil of Olay) ซึ่งกำลังประสบกับภาวะยอดขายตก จนถูกล้อว่าเป็น ออยล์ ออฟ โอลด์ เลดี้ (Oil of Old lady)

พวกเขาเริ่มทำการวิจัยตลาด เพื่อเข้าถึงความต้องการของผู้บริโภคและคู่แข่งกันมากขึ้น จนนำไปสู่การรีแบรนด์ (Rebranding) ออยล์ ออฟ โอลีย์ จากเดิมที่วางขายราคาถูก (ประมาณ 8 ดอลลาร์) ในตลาดมวลชนเป็นหลัก สู่แบรนด์ใหม่ในชื่อ “โอลีย์” ที่สามารถตั้งราคาที่หรูหราขึ้น คือ 15.99 ดอลลาร์ ในตลาดมวลชน และ 18.99 ดอลลาร์ ในตลาดพรีเมียม หลังการเปิดตัวโอลีย์ใหม่ในปี ค.ศ. 2000 ยอดขายทะลุเลขสองหลัก และกำไรที่เติบโตขึ้นทุกปี มูลค่าแบรนด์สองหมื่นห้าพันล้านเหรียญ และขยายฐานลูกค้าไปสู่กลุ่มที่มีกำลังซื้อเพิ่มขึ้นได้

ผู้เขียนสรุปความสำเร็จในเรื่องนี้ว่า เป็นเพราะพวกเขามีหนทางสู่กลยุทธ์ที่ชัดเจนและกำหนดไว้ล่วงหน้า ทำให้ตัดสินใจเกี่ยวกับทางเลือกได้อย่างมีประสิทธิภาพ กลยุทธ์ที่วางไว้ คือ การตอบคำถามทั้ง 5 ข้อ ซึ่งได้แตกออกเป็นหัวข้อย่อยของหนังสือ แต่ละหัวข้อหรือแต่ละบทผู้เขียนยกตัวอย่างการพลิกฟื้นผลิตภัณฑ์ของพีแอนด์จี ซึ่งเป็นแบรนด์ดั้งเดิมที่ประกอบ สรุปได้ดังนี้

1. สิ่งใดคือชัยชนะที่คุณปรารถนา: วัตถุประสงค์ขององค์กรและความปรารถนาที่สร้างแรงจูงใจ ซึ่งโอลีย์นิยามวัตถุประสงค์ของตัวเองว่า มันคือการเป็นผู้นำของส่วนแบ่งการตลาดในอเมริกาเหนือ มียอดขายหนึ่งพันล้านเหรียญและอยู่ในกลุ่มผู้นำตลาดระดับโลก ผู้เขียนเน้นย้ำถึงข้อปฏิบัติและข้อห้ามสำหรับชัยชนะที่ปรารถนา ดังนี้ คือ ต้องเล่นเพื่อให้ชนะแทนที่จะมุ่งแข่งขันแต่เพียงอย่างเดียว การสร้างความปรารถนานั้น ไม่ใช่การหิบบกเอาคำพูดสวยหรู แต่ต้องเป็นสิ่งที่ทั้งพนักงานและผู้บริโภคเข้าใจตรงกันว่าองค์กรตั้งขึ้นและคงอยู่เพื่อสิ่งใด ชัยชนะเริ่มจากการเข้าใจผู้บริโภคไม่ใช่เอาสินค้าเป็นตัวตั้ง

2. คุณจะเล่นที่ใด: สนามแข่งที่คุณจะบรรลุความปรารถนานั้น เป็นหนึ่งในสองคำถามที่เป็นหัวใจของกลยุทธ์ โอลีย์เลือกการเติบโตจากภายในและการเติบโตจากธุรกิจหลัก มุ่งเน้นผู้บริโภค ช่องทาง ลูกค้า ภูมิศาสตร์ แบรนด์ และเทคโนโลยีหลัก นอกจากนี้ ยังขยายความเป็นผู้นำในผลิตภัณฑ์ใกล้เคียง ซึ่งโอลีย์มีข้อได้เปรียบด้านประชากรและโครงสร้างที่นำดีดกว่าคู่แข่ง สุดท้ายมุ่งไปเล่นยังตลาดใหม่ ๆ โดยจัด

ลำดับความสำคัญจากตลาดที่มีความสำคัญด้านกลยุทธ์ที่มีต่อพีแอนด์จีเป็นหลัก ผู้เขียนสรุปเรื่องสนามแข่งขันไว้ว่า อย่าเริ่มใช้กลยุทธ์โดยปราศจากตัวเลือกที่ชัดเจนว่าจะเล่นที่ใด จงหาสนามที่เราสามารถโจมตีจากทิศทางที่เหนือความคาดหมาย มีแรงดันน้อยที่สุด อย่าเปิดศึกหลายด้าน อย่าลืมนองหาพื้นที่ใหม่ แม้พื้นที่นั้นจะไม่มีผู้เล่นที่ครอบครองตลาดอยู่เลย

3. คุณจะชนะได้อย่างไร: หนทางที่คุณจะชนะในสนามแข่งขันที่คุณเลือก ซึ่งต้องเชื่อมโยงกับสนามที่เราจะเล่น โอเลย์เลือกพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเองเพื่อตอบสนองความต้องการเชิงลึกของลูกค้าและสร้างแคมเปญการตลาดที่ทรงพลัง สะท้อนถึงคำสัญญาของแบรนด์ได้อย่างชัดเจน เทคนิคการเลือกหนทางไปสู่ชัยชนะนั้น ประเด็นหลัก คือ ต้องทำได้จริงและมีความแน่นอน ซึ่งมีกลยุทธ์หลักที่สำคัญให้องค์กรเลือกอยู่ 2 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ต้นทุนต่ำ และกลยุทธ์สร้างความแตกต่าง แม้กลยุทธ์จะมีสองประเภท แต่องค์กรสามารถเลือกใช้ได้หลากหลายหนทาง บางครั้งอาจจะใช้สองกลยุทธ์นี้พร้อมกันก็ได้ ที่สำคัญคือแต่ละกลยุทธ์ต้องสนับสนุนซึ่งกันและกัน และร่วมกันสร้างกลยุทธ์หลักที่แข็งแกร่งให้กับบริษัท

4. คุณต้องมีความสามารถใดบ้างเพื่อให้ชนะ: ความสามารถ หรือ จุดแข็งขององค์กร คือ ความสามารถที่จะต้องมีเพื่อให้ชนะในหนทางที่เลือก โอเลย์นิยามความสามารถ คือ แผนที่ยของกิจกรรมและสมรรถนะ ซึ่งสนับสนุนทางเลือกว่าจะเล่นที่ใด และทำอย่างไรจึงจะชนะ หนึ่งในความสามารถเหล่านั้นคือ นวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์และการตลาดทั้งหมด การสร้างแบรนด์ การเข้าใจผู้บริโภคอย่างลึกซึ้ง ความสามารถในการรุกตลาดร่วมกับลูกค้าและคู่ความร่วมมือ และขนาดในระดับโลก เมื่อนำความสามารถทั้งหมดที่มีมาเชื่อมโยงกัน ส่งผลให้พีแอนด์จีมีกิจกรรมที่หลากหลาย เกือหนุนกัน เกิดความแข็งแกร่งด้านกลยุทธ์ในที่สุด

5. ระบบบริหารแบบใดที่ต้องใช้: ระบบและวิธีการส่งเสริมความสามารถและสนับสนุนตัวเลือกทั้งหลาย โอเลย์สร้างระบบการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ส่งเสริมการพัฒนาตนเอง การรักษงานที่ทำอยู่ พวกเขาสร้างระบบการทำงานร่วมกันระหว่างพนักงานกับบริษัทชั้นนำด้านการออกแบบและการตลาด เพื่อนำไปสนับสนุนกลยุทธ์ที่พวกเขาได้เลือกเอาไว้ตั้งแต่ต้น

ซึ่งทางเลือกทั้ง 5 ข้อนี้ ต้องมีความสัมพันธ์และประสานกันจากบน (ข้อ 1) ลงล่าง (ข้อ 5) เป็นที่น่าสังเกตว่าแผนกลยุทธ์ของพีแอนด์จี หรือที่พวกเขาเรียกว่า โอจีเอสเอ็ม ซึ่งประกอบด้วย วัตถุประสงค์ (Objectives) เป้าหมาย (Goals) กลยุทธ์ (Strategies) และตัววัด (Measures) นั้น มีลักษณะเหมือนกับแผนกลยุทธ์ขององค์กรทั่วไป แต่ “ความชัด” ของเป้าหมาย หรือสิ่งที่พวกเขาเรียกว่า “การเลือก” นั้น ชัดเจนมากเมื่อเทียบกับบริษัทอื่น

กลยุทธ์การเลือกที่ยอดเยี่ยมนั้น นอกจากจะโฟกัสในสิ่งที่เราต้องการจะเลือกแล้ว ต้องให้ความสนใจกับสิ่งที่เราไม่ควรทำหรือไม่เลือกด้วย องค์กรที่คิดว่าทุกอย่างสำคัญหมด นั้นหมายความว่า ไม่มีสิ่งใดที่สำคัญเลย

สรุป

หนังสือ “กลวิธีวางกลยุทธ์ เล่นให้ชนะในตลาดของคุณ” หรือ Playing to Win เล่มนี้ เปรียบเสมือน

การจับเข้าคู่กับผู้บัญชาการทางการรบที่ได้รับชัยชนะกลับมาถึงสิ่งที่พวกเขาเรียกมันว่า “กลยุทธ์” ในการเอาชนะคู่ต่อสู้ รวมไปถึงวิธีการการตัดสินใจภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ และผลลัพธ์สุดท้าย คือ สามารถยึดครองพื้นที่ได้ตามที่กำหนดเอาไว้ตั้งแต่ต้น เพียงแค่สมมุติที่ว่าเป็น “สมมุติทางการค้า” ซึ่งกองทัพของพีแอนดจ์ที่นำโดย เอ. จี. ลาฟลิช และที่ปรึกษาของเขา คือ โรเจอร์ แอล. มาร์ติน ได้ถ่ายทอดออกมาชนิดที่ว่า อ่านไปลืมนไปว่าท้ายที่สุด พวกเขาเอาชนะแต่ละเกมได้อย่างไร

แม้ว่าตัวอย่างของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ผู้เขียนนำมาอธิบายประกอบการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ในหนังสือเล่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นสินค้าระดับโลกแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็น คริมบำรุงผิว โอเลย์ กระดาษม้วนยาว ของเบาว์ดี ชาร์มิน และพัฟฟ์ ยิลเล็คต์ น้ำหอมฉีกาย ของจอร์จไอ้ ผ้าอ้อม น้ำยาปรับกลิ่น ฯลฯ แต่ผู้เขียนก็อธิบายให้ผู้อ่านทั่วไปเห็นถึงภาพพัฒนาการของสินค้าแต่ละประเภทได้อย่างละเอียด มีจุดหักเห จุดพลิกผัน จุดที่ต้องตัดสินใจขั้นเด็ดขาดว่าจะใช้กลยุทธ์อะไร เหมาะอย่างยิ่งที่หนังสือเล่มนี้จะกลายเป็น “กรณีศึกษา (Case Study)” ให้แก่ผู้บริหาร ไม่ว่าจะเป็น SMEs หรือบริษัทขนาดใหญ่ รวมไปถึงนักศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยได้อ่าน ได้วิเคราะห์ และอภิปรายถึงสิ่งที่พีแอนดจ์นำเสนอในหนังสือเล่มนี้ ซึ่งจะมีประโยชน์มาก เพราะผลลัพธ์จากการใช้กลยุทธ์ของพีแอนดจ์เห็นผลแล้วชัดเจนนั่นเอง

สำหรับคนที่ชอบอ่านหนังสือประเภท How to คงจะคุ้นชินกับคำศัพท์ต่าง ๆ ในหนังสือเล่มนี้เป็นอย่างดี แต่ถ้าเป็นมือใหม่อาจจะต้องทำความเข้าใจเบื้องต้นในเรื่องการตลาดก่อนอ่านสักนิด การแปลก็มีส่วนสำคัญต่อการอ่าน ผู้แปลพยายามแปลให้อ่านง่ายเหมาะสำหรับคนไทยแต่ด้วยวัฒนธรรมและระบบธุรกิจของพีแอนดจ์ ซึ่งเป็นบริษัทระดับโลก มีสินค้าหลายพันแบรนด์ มีกิจการกระจายทั่วโลก ฉะนั้นหนังสือหนา 300 หน้า จึงไม่สามารถอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างละเอียดได้ทั้งหมด แต่ก็เชื่อว่าจะตัดตอนจนอ่านไม่รู้เรื่อง

“กลวิธีวางกลยุทธ์ เล่นให้ชนะในตลาดของคุณ” จึงเป็นหนังสืออีกเล่มหนึ่งที่ผู้บริหารทุกระดับไม่ควรพลาดอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในสภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่มีการนำเทคโนโลยีและสารสนเทศมาใช้อย่างเข้มข้น ธุรกิจหลายอุตสาหกรรมคงจะได้รับผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบด้วยกันทั้งสิ้น อยู่ที่ว่าใครจะชิงความได้เปรียบ หรือปรับตัวก่อนกัน และที่สำคัญ “กลยุทธ์” ที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลง เป็นสิ่งที่ควรพิจารณาอย่างละเอียดก่อนที่จะตัดสินใจใด ๆ ลงไป เพราะถ้าจะเล่นแล้ว ต้อง “เล่นให้ชนะ”

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

วารสารหาคใหญ่วิชาการ เป็นวารสารที่จัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจและการจัดการ นิติศาสตร์ และสาขาวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ของมหาวิทยาลัยหาคใหญ่รวมทั้งสถาบันและหน่วยงานอื่นๆ ทั่วประเทศ ซึ่งจัดพิมพ์เป็นราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ: ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน, ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม) รับพิมพ์ผลงานที่ไม่เคยพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร รายงาน หรือสิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น ทุกบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารนี้ ได้ผ่านการตรวจสอบเชิงวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิที่กองบรรณาธิการเรียนเชิญ จำนวน 2-3 ราย บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ ผู้เขียนจะได้รับวารสารฯ จำนวน 1 เล่ม

1. ประเภทผลงานที่ตีพิมพ์

1. บทความวิจัย (Research Article) เป็นผลงานที่ได้มาจากการค้นคว้าและวิจัยด้วยตนเอง ประกอบด้วย บทนำ วัตถุประสงค์ การทบทวนวรรณกรรม และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย สรุปและอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) และอ้างอิง

2. บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นผลงานที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมทางวิชาการ มีการวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยมุ่งเน้นการนำเสนอความรู้ใหม่ในเชิงวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา (เนื้อหาต้องชี้ถึงประเด็นของสิ่งที่ต้องการนำเสนออย่างชัดเจน) บทวิจารณ์หรือสรุป และอ้างอิง

3. บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) คือ งานเขียนที่ถ่ายทอดความคิดเห็น โดยนำเสนอเนื้อหาสาระที่เป็นความรู้ ด้วยการใช้หลักวิชาที่เหมาะสม เพื่อวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ แสดงให้เห็นถึงข้อดี ข้อไม่ดี โดยชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องของหนังสือที่จะวิจารณ์ และเสนอแนวทางแก้ไข ประกอบด้วยบทนำหรือประเด็นที่จะวิจารณ์ เนื้อหาบทสรุปและข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน

4. บทความปริทัศน์ (Review Article) คือ งานเขียนที่ประเมินสถานะล่าสุดทางวิชาการเฉพาะทางที่มีการศึกษาค้นคว้า ซึ่งมีการผสมผสานแนวคิด การทบทวนความก้าวหน้าของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และสรุปความรู้ในเรื่องนั้น ๆ จากหลาย ๆ การศึกษาจนถึงปัจจุบัน เพื่อนำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ หรือองค์ความรู้ใหม่ โดยมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ความรู้อย่างทันสมัยและมีข้อวิจารณ์ที่ชี้ให้เห็นแนวโน้มที่ควรศึกษาและพัฒนาต่อไป

2. การจัดรูปแบบของบทความ

2.1 ชื่อเรื่อง มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใช้รูปแบบอักษร Angsana New ขนาด 16 ตัวหนา

2.2 ชื่อผู้เขียน มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใช้รูปแบบอักษร Angsana New ขนาด 16 ตัวหนา

2.3 เนื้อหา บทความทั้งฉบับมีจำนวนไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์ด้วยตัวอักษร Angsana New ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 15 กำหนดระยะห่างจากขอบซ้าย ขอบขวา ขอบบน และ

ขอบล่าง 2.54 ซม. พร้อมระบุหมายเลขหน้าที่มุมบนขวา

2.4 บทคัดย่อ ระบุทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย โดยเป็นการกล่าวให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา วิธีดำเนินการ เครื่องมือในการศึกษา ผลที่ได้จากการศึกษา ความยาวของบทคัดย่อในแต่ละภาษาต้องไม่เกิน 250 คำ พร้อมระบุคำสำคัญ (Keywords) ไม่เกิน 5 คำ

2.5 ตารางและภาพประกอบ ควรมีเฉพาะที่จำเป็น มีหมายเลขกำกับ เช่น ภาพที่ 1 หรือ ตารางที่ 1 โดยต้องเป็นภาพที่มีลายเส้นคมชัด

2.6 เอกสารอ้างอิง ใช้ระบบอ้างอิงของสมาคมจิตวิทยาอเมริกัน (American Psychological Association: APA) โดยมีรายละเอียดทั่วไปดังนี้ (รายละเอียดพร้อมตัวอย่างดูในเอกสารแนบท้าย หรือดูในเว็บไซต์)

- 1) การอ้างอิงภายในเนื้อหา จะต้องตรงกับเอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม
- 2) การอ้างอิงควรใช้รูปแบบเดียวกันโดยสม่ำเสมอทั้งบทความ
- 3) การเรียงลำดับเอกสารให้เรียงตามลำดับอักษรของชื่อผู้เขียน เริ่มด้วยรายชื่อภาษาไทย และภาษาอังกฤษตามลำดับ

3. การส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์

เข้าสู่เว็บไซต์ <http://www.hu.ac.th/eJournal2/> เลือกเมนู “ผู้เขียน” เพื่อเข้าสู่ระบบวารสารออนไลน์ โดยการสร้าง Username และ Password ในการเข้าใช้งาน

ตัวอย่างการเขียนรายการบรรณานุกรม / เอกสารอ้างอิง

1. หนังสือ

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.
--

ตัวอย่างเช่น

กองชัย อภิวัฒน์รังสรรค์. (2523). *บริษัทข้ามชาติ: โฉมหน้าใหม่จักรพรรดินิยม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชวนพิศ วงศ์สามัญ, และกล้าเผชิญ โชคบำรุง. (2546). *การตรวจทางห้องปฏิบัติการและการพยาบาล* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์.

Lewe, W. (2009). *Orthopedic massage: Theory and technique* (2nd ed.). Edinburgh: Mosby Elsevier.
Stock, G., & Campbell, J. (Eds.). (2000). *Engineering the human genome: An exploration of the science and ethics of altering the genes we pass to our children*. New York: Oxford University Press.

2. บทความหรือบทในหนังสือ

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความหรือบท. ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ), ชื่อหนังสือ (เลขหน้า). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่างเช่น

ปิยทัศน์ ทศนาวิวัฒน์. (2550). ประวัติโรคไหลตาย. ใน สุมาลี นิมนานิตย์ และปรีดา มาลาสิน (บรรณาธิการ), *โรคไหลตาย: Sudden unexplained death syndrome* (น. 12-25). กรุงเทพฯ: คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล.

Calico, P. A., Debisette, A. T., & Turbettaub, M. (2005). Nursing workforce: Challenges and opportunities. In M. M. Gullatte (Ed.), *Nursing management: Principles and practice* (4th ed., pp. 167-185). Pittsburgh, PA: Oncology Nursing Society.

3. บทความในวารสาร

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่(ฉบับที่), เลขหน้า.

ตัวอย่างเช่น

กฤษณา น้อมสกุล, ลักขณา กานดี, สิริพร สืบสาน, ปวีณ เกื้อกุล, มาลี อุดมผล, และสวัสดี รักดี. (2550). การดูแลผู้ป่วยโรคเบาหวาน. *วารสารกรมอนามัย*, 25, 56-60.

ปิยะวิทย์ ทิพรส. (2553). การจัดการป้องกันและลดสารให้กลิ่นโคลน Geosmin ในผลิตภัณฑ์แปรรูปสัตว์น้ำ. *วารสารสุทธิปริทัศน์*, 24(72), 103-119.

Bakker, A. B., & Schaufeli, W. B. (2008). Positive organizational behavior: Engaged employees in flourishing organizations. *Journal of Organizational Behavior*, 29(2), 147-154.

4. รายงานการวิจัย

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง (รายงานการวิจัย). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่างเช่น

พินิจ ทิพย์มณี. (2553). *การวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการตายของประเทศไทย* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

Chitnomrath, T. (2011). *A study of factors regarding firm characteristics that affect financing decisions of public companies listed on the stock exchange of Thailand* (Research report). Bangkok: Dhurakij Pundit University.

5. เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

ชื่อผู้เขียน/หน่วยงาน. (ปีที่ปรับปรุงข้อมูล). ชื่อเรื่อง. จาก URL

ตัวอย่างเช่น

นิภา ผ่องพันธุ์. (2552). เปิดโลกทัศน์ให้ผู้สูงอายุ. จาก http://www.suanprung.go.th/article_new
Wong, A. W. (2009). *Pregnancy postpartum infections*. Retrieved from <http://emedicine.medscape.com/article/796892-overview>

การส่งต้นฉบับ

ผู้เขียนที่ประสงค์จะส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารหาดใหญ่วิชาการ สามารถส่งต้นฉบับ (ไฟล์ word) ได้ดังนี้

ทางระบบวารสารออนไลน์ (<https://www.tci-thaijo.org/index.php/HatyaiAcademicJournal/index>)

และในบางสาขาที่มีความเฉพาะขอให้เสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิที่มีคุณวุฒิระดับปริญญาเอก หรือมีตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป จำนวนอย่างน้อย 3 ท่าน เพื่อประเมินบทความของผู้เขียน รายละเอียดการส่งบทความสามารถอ่านเพิ่มเติมได้ที่คำแนะนำสำหรับผู้เขียน ภายในเล่มวารสารหาดใหญ่วิชาการทุกเล่ม หรือที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/HatyaiAcademicJournal/index>

ใบสมัครสมาชิก วารสารหาดใหญ่วิชาการ
HATYAI ACADEMIC JOURNAL

เลขที่สมาชิก.....
เลขที่ใบเสร็จรับเงิน.....
(สำหรับเจ้าหน้าที่)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรียน บรรณาธิการวารสารหาดใหญ่วิชาการ

ข้าพเจ้า(นาย, นาง, นางสาว)นามสกุล.....

มีความประสงค์

☐ สมัครเป็นสมาชิกวารสารหาดใหญ่วิชาการ.....ปี (1 ปี 2 ฉบับ 100 บาท)

☐ ต่ออายุสมาชิก.....ปี (1 ปี 2 ฉบับ 100 บาท)

ที่อยู่(สำหรับจัดส่งวารสาร).....

.....

.....

โทรศัพท์.....โทรสาร.....

มือถือ.....E-mail :

ออกใบเสร็จในนาม ชื่อ.....

ที่อยู่.....

.....

.....

เงื่อนไขการชำระเงิน : โอนเงินเข้าบัญชีธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) สาขาราษฎร์อุทิศ ประเทออมทรัพย์
เลขที่บัญชี 961-0-01258-2 พร้อมสำเนาใบโอนเงินไปยังกองบรรณาธิการจัดการ ทางโทรสาร 074-425467

ลงชื่อ.....ผู้สมัคร
(.....)

กรุณาส่งใบสมัครที่ : บรรณาธิการวารสารหาดใหญ่วิชาการ ศูนย์เผยแพร่ผลงานทางวิชาการ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110 โทรศัพท์ 074-200347 หรือ 074-200300 ต่อ 347
โทรสาร 074-425467 E-mail : hu_apc@hu.ac.th